

Titta Haapala-Tiainen

Yhteisökokous osallisuutta edistämässä

Nuorten osallisuus lastensuojeluyksikön arjessa

Opinnäytetyö

Kevät 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Titta Haapala-Tiainen

Työn nimi: Yhteisökokous osallisuutta edistämässä: Nuorten osallisuus lastensuojeluyksikön arjessa

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 79

Liitteiden lukumäärä: 1

Osallisuuden tulee olla läsnä nuorten arjessa, sillä näiden kokemusten kautta tuetaan muun muassa nuoren myönteisen minäkuvan kehitystä ja annetaan nuorelle mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. Yhteisökokous on yksi osallisuutta vahvistava toimintamalli, jonka tulisi olla kiinteä osa lastensuojeluyksikön arkea. Yhteisökokouksen tavoitteena on tuottaa nuorille osallisuuden kokemuksia ja tunnetta siitä, että hän kuuluu osaksi yhteisöä. Lastensuojeluyksikössä työskentelevän ohjaajan työllä on merkityksensä osallisuuden kokemusten mahdollistajana, sillä osallisuus syntyy vuorovaikutussuhteessa. Arjessa koetut osallisuuden kokemukset ovat myös osa suurempaa kontekstia, sillä positiiviset kokemukset tukevat nuorta myös tulevaisuudessa.

Opinnäytetyössäni olen toimintatutkimuksen avulla kehittänyt lastensuojeluyksikön yhteisökokousta tukemaan nuorten osallisuutta ja tuottamaan kokemuksia osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Opinnäytetyöni nostaa esiin mitä tarkoittaa nuorten osallisuus lastensuojeluyksikön arjessa sekä mikä on lastensuojeluyksikössä työskentelevän ohjaajan työn merkitys osallisuuden edistäjänä.

Tutkimus on toteutettu toimintatutkimuksena. Tutkimus on tehty yhteistyössä Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun yhden yksikön henkilökunnan kanssa. Tutkimukseni on rajattu osallisuuden tarkasteluun työntekijän näkökulmasta. Teoreettisessa viitekehyksessä on perehdytty siihen, mitä osallisuudella tarkoitetaan ja mikä on lastensuojeluyksikön työntekijän merkitys nuorten osallisuuden mahdollistajana. Lisäksi teoriaosuudessa käsitellään yhteisökokousta osallisuutta tuottavana väylänä.

Yhteisökokouksen kehittäminen alkoi lähtötilanteen määrittelemisellä ja muutostöiden suunnittelulla. Tavoitteena oli kehittää yhteisökokousta, jotta se tarjoaisi nuorille mahdollisuuden päästä vaikuttamaan arjen toimintaan ja antaisi nuorille kokemuksen yhteisöön kuulumisesta. Toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kautta saatiin yhteisökokoukseen yhteinen toimintamalli, joka tukee yhteisökokousta osallisuutta tuottavana arjen toimintana.

Avainsanat: osallisuus, yhteisöllisyys, yhteisökokous, lastensuojeluyksikkö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Titta Haapala-Tiainen

Title of thesis: Community Meeting in Promoting Participation: Youth Participation in Every Day Life of the Child Welfare Institution

Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2016

Number of pages: 79

Number of appendices: 1

Participation should be present in the everyday life of young people. Participation helps young people to create a positive self-image and provide young people the opportunity to influence their own lives. Community meeting is one form of participation enhancing operational model, which should be an integral part of everyday life in the child welfare institution. Community meeting aims at providing young people a sense of participation experiences and the feeling that they are a part of the community. The work of a counselor in child welfare institution is enabling the inclusion experiences and participation of young people. These experiences are the result of interaction. Participation experiences in everyday life are also part of a larger context, the positive experience of supporting young people in the future.

In this thesis, I have researched how the child welfare institution can develop community meetings to support young people's participation and involvement in producing experiences of community. This thesis raises what it means for young people participation in child welfare institution in everyday life as well as what the role of counselors work is in promoting participation.

This research has been implemented using activity analysis. The thesis was done in collaboration with the staff of the Child Welfare Institution Pihakoivu. This study is limited to the examination of participation from the perspective of the employee. The theoretical framework explains what participation is and the meaning of the employee's role in child welfare institution regarding young people's participation. In addition, the theory part deals with how the community meeting manages to bring about participation or inclusion.

The development of community meetings began as a baseline measure of defining and planning the change. The aim was to develop a community meeting in order to provide young people the opportunity to influence the activities of everyday life and giving young people an experience of belonging to a community. Planning, implementation and evaluation were the way to create the format for community meeting to support participation of young people in everyday life.

Keywords: participation, community meeting, community, child welfare institution

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
1 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	7
2 NUORTEN OSALLISUUS.....	11
2.1 Mitä osallisuudella tarkoitetaan.....	11
2.2 Osallisuus lastensuojelun lähtökohtana.....	12
2.3 Osallisuuden merkitys ja haasteet sen syntymiselle.....	17
3 LASTENSUOJELUYKSIKÖN OHJAAJAN TYÖN MERKITYS OSALLISUUDEN EDISTÄJÄNÄ.....	24
3.1 Osallisuus syntyy vuorovaikutussuhteessa.....	24
3.2 Osallistava työote ja dialogisuus.....	26
3.3 Osallisuus nuoren ja aikuisen välisessä toiminnassa.....	28
3.3.1 Hartin ja Shierin osallisuuden todentamisen mallit.....	28
3.3.2 Thomas ja osallisuuden ulottuvuudet.....	32
3.4 Osallisuus arjessa.....	34
4 YHTEISÖKOKOUS TUKEE OSALLISUUTTA.....	42
4.1 Osallisuuden kokemus syntyy yhteisössä.....	42
4.2 Yhteisökokous nuorten keskustelufoorumina arjessa.....	44
5 YHTEISÖKOKOUKSEN KEHITTÄMINEN TOIMINTATUTKIMUKSENA.....	46
5.1 Toimintatutkimus.....	46
5.2 Nuorten osallisuuden mahdollisuuksia lisäävä toimintatutkimus.....	49
5.2.1 Kehittämiskohteen valinta.....	49
5.2.2 Yhteisökokoukset.....	55
5.2.3 Tavoitteet suhteessa muutokseen ja toiminnan arviointi.....	60
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	66
7 POHDINTA.....	72

LÄHTEET.....	74
LIITTEET.....	79

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Hartin tikapuu-malli	29
Kuvio 2. Shierin viisiportainen malli.....	31
Kuvio 3. Osallisuuden ulottuvuudet.....	33
Kuvio 4. Toimintatutkimuksen pelkistetty sykli	47
Kuvio 5. Opinnäytetyön tutkimuksen prosessi.....	48
Kuvio 6. Mitä on nuorten osallisuus arjessa?	50
Kuvio 7. Mikä merkitys osallisuudella on nuorille nyt ja tulevaisuudessa?	51
Taulukko 1. Yhteisökokouksen lähtökohta, muutos ja nykytilanne.....	61
Taulukko 2. Yhteisökokouksessa toteutuneet toimenpiteet.	63

1 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira (2012, 48) määrittelee lastensuojelun sijaishuollon ympärivuorokautista hoitoa ja kasvatusta käsittelevässä oppaassaan, että sijoitetulla nuorella on oikeus osallistua oman hoitonsa ja kasvatuksensa suunnittelun lisäksi sijaishuoltopaikan arjen suunnitteluun, yksikön pelisääntöjen luomiseen, kotitöihin sekä vapaa-ajantoimintaan. Nämä on määritelty sen vuoksi, että nuorella tulee aina olla oikeus olla osallisena omassa elämässään. Vuonna 2008 lapsiasiainvaltuutettu Aula (2008, 65–69) nosti esille sen, että säädökset osallisuuden toteuttamiseen ovat hyvät, mutta käytännön työ ja arjen toimitatavat eivät vielä ole kehittyneet tarpeeksi osallisuutta tuottaakseen.

Opinnäytetyöni käsittelee sitä, kuinka lastensuojeluyksikön yhteisökokousta voidaan kehittää tukemaan nuorten osallisuutta ja tuottamaan nuorille kokemuksia osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Opinnäytetyöni nostaa esiin, mitä tarkoittaa nuorten osallisuus lastensuojeluyksikön arjessa sekä mikä on lastensuojeluyksikössä työskentelevän ohjaajan työn merkitys osallisuuden edistäjänä.

Olin pohtinut pitkään, että haluan tutkia opinnäytetyössäni osallisuutta ja kytkeä sen lähelle työelämää. Työskentelin jo opintojen aikana ohjaajana lastensuojeluyksikössä ja oli luonnollista tehdä yhteistyötä tämän yksikön kanssa. Tavoitteenani oli saada osallisuus näkyväksi omassa organisaatiossani ja omassa sekä työyhteisöni tekemässä työssä. Aikaisemmin opinnoissani olen perehtynyt osallisuutta koskevaan tutkimukseen, joten olen jo ennen opinnäytetyön aloittamista prosessoinut aihetta. Olen myös saanut tilaisuuksia keskustella näistä ajatuksista ja opinnäytetyöni ideasta useiden eri henkilöiden kanssa.

Halusin lähteä pohtimaan valitsemaani aihetta juuri sitä näkökulmasta, kuinka lastensuojeluyksikössä työskentelevät ohjaajat voivat työssään tukea nuoria, jotta he saisivat tärkeitä osallisuuden kokemuksia. Opinnäytetyötä aloittaessani pohdin pitkään myös sitä, että puhuttaessa nuorten osallisuudesta, olisi hyvä kuulla myös nuorten ääntä. Päätin kuitenkin rajata tämän tutkimukseni ainoastaan työntekijöitten tuottaman osallisuuden tarkasteluun. Näin sain nostetuksi esiin tietoa siitä, kuinka merkityksellistä on, että työntekijä tekee työtään osallistavan työtteen kautta. Sosionomin (AMK) ammatilliset kompetenssit kuvaavat sosionomin (AMK) osaamista

ja ammattitaitoa. Sosiaalialan opinnoissa painotetaan muun muassa sitä, että sosionomin (AMK) tulee luoda yhdessä asiakkaan kanssa asiakkaan osallisuutta tukeva, ammatillinen vuorovaikutussuhde. Sosionomin (AMK) tulee myös ymmärtää asiakkaan tarpeet, vahvistaa kasvua ja kehitystä sekä tukea voimavarojen löytämistä ja niiden käyttöä. Lähtökohtana tälle työlle on itsereflektio, jonka kautta ammattilainen tunnistaa omat arvonsa sekä ihmiskäsityksensä ja ymmärtää niiden merkityksen asiakastyössä. Sosionomin (AMK) ammattitaitoa on myös asiakkaan tukeminen osallisuuteen ja vaikuttamiseen. (Rouhiainen-Valo ym. 2010, 16–20.) Osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia lisäävä työote pitäisi näkyä kaikessa sosionomin (AMK) työssä.

Opinnäytetyöni on toimintatutkimus, joka on toteutettu yhteistyössä Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun kanssa. Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu on yksityinen ja itsenäinen lastensuojelupalvelujen tuottaja Etelä-Pohjanmaalla. Palveluntarjontaan kuuluvat monipuoliset palvelut avohuollon palveluista sijaishuoltoon. Sijaishuoltoa huostaanotetuille ja avohuollon tukitoimin sijoitetuille lapsille ja nuorille tarjoaa Pihakoivun neljä sijaishuoltoyksikköä. (Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu, [viitattu 11.4.2016].) Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä yhden Pihakoivun yksikön kanssa, jossa asuu yläkouluikäisiä ja sitä vanhempia nuoria. Yksikössä työskentelee yksikönjohtajan lisäksi viisi ohjaajaa. Heidän lisäksi yksikössä sijaisuuksia tekee pääsääntöisesti kaksi tai kolme tuntityöntekijää. Opinnäytetyössäni osallisuuteen liittyvä pohdinta on rajattu nuoriin ja käytänkin käsitettä ”nuori”, tarkoittaen sillä 12–18 –vuotiaita lastensuojelun sijaishuoltoyksikössä asuvaa lasta.

Opinnäytetyöni teoreettisessa viitekehyksessä syvennytään siihen, mitä osallisuus tarkoittaa ja miten se peilautuu lastensuojeluyksikön arkeen ja lastensuojeluyksikön ohjaajien toimintaan osallisuuden edistäjänä. Lisäksi teoria nostaa esiin yhteisön ja yhteisöllisyyden, jotka kulkevat käsi kädessä osallisuuden kanssa.

Opinnäytetyötäni tukevaa kirjallisuutta on löytynyt hyvin. Osallisuuden käsite on viime vuosina löytänyt paikkansa sosiaalihuollon työstä puhuttaessa ja lastensuojeluunkin sitä paljon peilataan. Itselleni merkitykselliseksi tutkimukseksi sekä koko opinnäytetyön idean antajaksi nousi *"Suojele unelmia, vaali toivoa": nuorten suosittukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi*. Vuonna 2011 järjestettiin kuudella eri paikkakunnalla kiertue, joka antoi puheenvuoron lastensuojelulain

mukaisesti kodin ulkopuolelle sijoitetuille nuorille. ”Uskomme sinuun – usko sinäkin”-kiertueelle osallistuneet 12–20 -vuotiaat nuoret puhuivat mahdollisuuksistaan osallistua oman elämänsä suunnitteluun ja kertoivat mitä asioita he haluaisivat olla päätämässä. (Vario ym. 2012, 33.) Nämä nuorten kertomukset osoittivat hyvin mikä on nuorten osallisuuden taso tällä hetkellä lastensuojelussa ja missä sitä tulisi kehittää. Osallisuutta lisää tutkiessani löysin kolme mielenkiintoista mallinnusta siitä, kuinka osallisuutta voidaan tarkastella. Hart (1992) kuvaa mallillaan nuorten osallisuutta heidän toimiessaan aikuisten kanssa. Shier (2001) on vienyt Hartin mallia eteenpäin ja havainnut, että eri tasojen lisäksi osallisuutta voidaan havainnoida tasoihin liittyvien ulottuvuuksien kautta. Thomasin (2002) malli poikkeaa edellisistä jonkin verran ja hän nostaa esiin myös aikuisen lähestymistavan merkityksen.

Yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä ovat jo vuonna 1993 tutkineet Kyrönseppä ja Rautiainen. Vaikka heidän teoksensa ”*Lapsi laitoksessa*” on julkaistu jo parikymmentä vuotta sitten, tieto on edelleen ajankohtaista. Jo tuolloin on nähty yhteisöjen sekä yhteisöllisyyden merkitys ja yhteisökokous on ollut tunnettu menetelmä. Yhteisöllisyyden teemaan näkökulmaa olen saanut myös yhteisökasvatuksen kehittäjän Kalevi Kai pion (1979, 1999) tutkimuksista.

Opinnäytetyöni alkuvaiheessa tein yhteistyökumppaninani toimivan lastensuojeluyksikön ohjaajille osallisuutta koskevan kyselyn. Tämän alkukartoituskyselyn (Liite 1) lähetin yksikön kuudelle vakituiselle työntekijälle sekä kahdelle tuntityöntekijälle, jotka ovat olleet vahvasti läsnä yksikön arjessa. Sain vastauksia takaisin seitsemältä henkilökunnan jäseneltä. Alkukartoituskyselyn kysymysten tarkoitus oli kerätä tietoa siitä, kuinka työyhteisön jäsenet ymmärtävät osallisuuden ja kuinka se heidän mielestään näkyy yhteisön arjessa. Vastaajat myös pohtivat, mitkä ovat esteitä osallisuuden toteutumiselle. Kyselyn tarkoitus oli myös herättää ohjaajia pohtimaan omaa ammatillisuuttaan suhteessa osallistavaan työotteeseen arjessa. Vastaamisen tein ohjaajille mahdollisimman helpoksi lähettämällä kyselyn jokaiselle sähköpostilla. Annoin aikaa vastaamiseen useita viikkoja, jolloin kaikilla oli mahdollisuus pohtia vastauksiaan. Vastaukset kirjattiin suoraan kysymyksen perään ja nimettömänä tulostetun paperin sai jättää toimistossa olevaan kirjekuoreen. En tutustunut vastauksiin ennen kuin niistä kaikki olivat kasassa, näin pystyin vakuuttumaan siitä, että en itse voi päätellä kuka vastaukset on jättänyt. Numeroin vastaajat, jaoin vastaukset

kysymysten alle ja keräsin vastaukset niistä ylös kysymys kerrallaan. Teemoittelin vastauksia niin, että pystyin toteamaan mitä samoja asioita oli useampi henkilö nostanut esille. Alkukartoituskyselyn perusteella käy ilmi, että yksikön ohjaajilla on hyvät tiedot siitä, mitä osallisuus on, miten se vaikuttaa nuoren elämään ja miten ohjaaja voi työskennellä osallistavalla otteella. He myös tuottivat tietoa siitä, missä tarvitaan kehittämistä. Vastauksista voi myös päätellä, että osallisuuden eteen on tehtävä töitä, jotta nuorella on mahdollisuus saada tärkeitä kokemuksia osallisuudesta. (Alkukartoituskysely 2015.) Koska ohjaajilta saadut tiedot ovat työkentältä nostettua, arvokasta käytännön tietoa osallisuudesta, olen käyttänyt niitä opinnäytetyöni teoreettisessa osuudessa tutkimustiedon rinnalla.

Opinnäytetyöni tavoitteena on ollut nostaa esiin osallisuuteen liittyviä kehittämiskohteita ja kehittää yksikön henkilökunnan kanssa yhdessä valittua kohdetta; yhteisökokousta. Toimintatutkimus on toteutettu Kanasen (2014, 34–35) kuvaaman mallin mukaisesti kartoittamalla nykytilanne, valitsemalla kehittämiskohde, tekemällä parannusehdotukset sekä ja kokeilemalla niitä. Tämän mallin mukaan kokeilua on myös seurattu ja arvioitu. Prosessiin suunnitteluun on kuulunut alkukartoituskysely, kehittämiskohteen valinta ja kokoontumiset henkilökunnan kanssa. Varsinaisena toimintana ovat olleet lastensuojeluyksikössä järjestetyt yhteisökokoukset, joita tässä kehittämisprosessissa tarkasteltiin kymmenen viikon ajan. Toimintaa on seurattu yhteisökokousten arviointien kautta sekä tehty loppuarviointi yhdessä henkilökunnan kanssa. Prosessi on lisäksi sisältänyt jatkuvaa reflektointia, aiempien tutkimusten tarkastelua ja prosessin etenemisen raportointia.

Lastensuojelun arjessa nuorten osallisuutta voidaan edistää päivittäisessä toiminnassa. Nuorten kuunteleminen, mielipiteiden huomioiminen sekä osallisuutta tukevan toimintakulttuurin kehittäminen lisäävät osallisuuden mahdollisuutta. (Nivala 2010, 19). Tätä toimintakulttuuria voidaan kehittää nostamalla esille mitä osallisuus on ja sisäistämällä sen merkitys jokapäiväisessä arjessa ja arjen rakenteissa.

2 NUORTEN OSALLISUUS

Tässä luvussa olen avannut osallisuuden käsitettä. Luvussa kerrotaan myös mikä on lastensuojelun tehtävä ja nostetaan esille, että osallisuuden tulee olla yksi työtä ohjaava periaate. Lastensuojelulaitoksessa työtä ohjaa ennen kaikkia laki, ja laki nostaa myös esille osallisuuden. Osallisuuden kokemuksilla on suuri merkitys, mutta osallisuutta edistävällä työllä on myös haasteensa ja näitä on myös tässä luvussa tuotu esiin.

2.1 Mitä osallisuudella tarkoitetaan

Osallisuuden käsite on hyvin moninainen ja sitä käytetään erilaisissa merkityksissä. Osallisuuden käsite nousee esille erityisesti silloin, kun keskustellaan nuorten mahdollisuuksista osallistumiseen. Osallistuminen onkin yksi osallisuuden merkityksistä. Osallisuutta on osallistuminen toimintaan. (Nivala 2010, 19.) Toisaalta taas on tärkeää ottaa huomioon se, että osallistumisesta kieltäytyminen voi olla osallisuutta ja tämä tulee myös nuorelle mahdollistaa (Thomas 2002, 177).

Osallisuuden voidaan tulkita toteutuvan silloin, kun nuori voi keskustella omista, tärkeistä asioistaan aikuisen kanssa. Osallisuutta on myös aloitteiden teko asioissa, joita nuori haluaa muuttaa tai kehittää sekä osallistuminen päätöksen tekoon, joka koskee häntä itseään tai muita nuoria. Osallisuuden kokemuksen syntymisessä tärkeää on, että nuori kokee tulleen kuulluksi ja hänelle välittyy tieto siitä, että hänen mielipiteensä on otettu huomioon. Jotta osallisuuden kokemukset voivat syntyä, tulee aikuisen kuunnella nuorta ja pyrkiä luomaan ilmapiiri, jossa nuori uskaltaa tuottaa mielipiteensä toisten tietoon. Nuoren tulee kokea saavansa arvostusta aikuisilta. (Nivala 2010, 19; Alkukartoituskysely 2015.)

Omien asiointensa lisäksi nuorella tulee olla mahdollisuus olla vaikuttamassa yhteisönsä asioihin. Osallisuuden käsitettä voidaankin laajasti katsottuna tulkita siten, että se on nuoren liittymistä ja kuulumista yhteisöön sekä mahdollisuutta vaikuttaa tässä yhteisössä. Osallisuus on vastavuoroista toimintaa, jolloin yhteisön tulee huo-

mioida jäsenensä. Myös jäsenten tulee olla aktiivisesti mukana toiminnassa. Tiedonsaanti itseä koskevista asioista sekä mahdollisuus vaikuttaa niihin, on tärkeä osa osallisuutta. Se on myös jokaisen nuoren oikeus. (Oranen 2008b, 9).

Nivala (2010, 20) on tutkimuksissaan todennut, että osallisuus on vahvasti kokemuksellista eli yhteisöön kuulumisen vaatii kokemuksen yhteenkuuluvuudesta. Nuoren osallisuuden kokemuksia yhteisössä voidaan vahvistaa tuottamalla turvallisuutta sekä luomalla kokemuksia välittämisestä. Hyväksynnän ja yhteenkuuluvuuden tunteet lisäävät myös osallisuuden kokemusten syntymistä. Nivala (2010, 20) kirjoittaaakin, että yhteisön tarkoitus on käyttää omia voimavarojaan nuoren hyväksi. Myös ohjaajien vastaukset alkukartoituskyselyssä (2015) viittaavat siihen, että asioita tehdään yhdessä muiden kanssa ja kaikki osallistuvat arjen pyörittämiseen tavalla tai toisella. Yhdessä tekemisen kautta kokemus yhteisöön kuulumisesta vahvistuu.

Nivala (2010, 20–21) nostaa esiin myös sen, että osallisuutta voidaan tarkastella yhteiskunnallisella tasolla. Tällöin osallisuus on Nivalan mukaan mukana olemista ja oman paikkansa löytämistä yhteiskunnan toiminta-alueilla, esimerkiksi koulu- ja työelämässä. Syrjäytyminen ja yhteiskunnallinen osallisuus nähdään toistensa vastakohtina. Ollessaan osallisena yhteiskunnassa, nuori on osallisena myös hyvinvoinnin mahdollisuuksissa. Kun nuori saa omassa yhteisössään kokemuksia yhteenkuuluvuudesta ja kuulluksi tulemisesta, saa hän kokemuksia siitä, että hänellä on vaikutusmahdollisuuksia. Tätä kautta osallisuus yhteisössä voi myöhemmin lisätä osallisuutta yhteiskunnassa, Nivala (2010, 20–21) toteaa.

2.2 Osallisuus lastensuojelun lähtökohtana

Lait velvoittavat huomioimaan alaikäiset lapset ja nuoret osallisuuden näkökulmasta. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (60/1991) määrittää 12.artiklassaan, että julkisen vallan käyttäjien on taattava lapsille osallistumisen ja mielipiteen ilmaisemisen mahdollisuudet kaikissa heitä koskevissa asioissa lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Suomen perustuslaki (731/1999) myös nostaa lasten osallisuutta esiin. Sen 2 luvun 6 §:n mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti ja

yksilöinä ja lisäksi heidän tulee saada vaikuttaa omiin asioihinsa. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 2 luvun 10 §:ssä on säädetty, että alaikäisen asiakkaan mielipide sekä toivomukset on huomioitava iän ja kehitystason puitteissa. Lastensuojelulaki (417/2007) korostaa 1 luvun 5§:ssä kuinka lapselle on turvattava oikeus saada tietoa omista asioistaan ja mahdollisuus mielipiteen esittämiseen sekä päätöksiä tehtäessä toiveisiin olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Neljännen luvun 20§:ssä puolestaan määritellään, että lapsen mielipide on kuultava ja selvitettävä iästä riippumatta ja yli 12-vuotiaan tulee saada käyttää puhevaltaansa. Lastensuojeluprosessissa lapsen jatkuva huomiointi ja mukaanotto ovat ensisijaista. Lasta on tavattava henkilökohtaisesti, hänen tulee olla mukana laatimassa suunnitelmia, hänellä on oikeus saada tietoonsa itseään koskevat asiat ja hänelle on taattava mahdollisuus keskustella asioista. (L 13.4.2007/417, 29–30§; L 13.4.2007/417, 53§.)

Lasten osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyvät säännökset ovat kohtuullisen hyvät, eivätkä ne estä lasten osallistumisen kehittämistä. Ongelmat ovat enemmänkin erilaisten palvelujen käytännön työssä sekä arjen toimintatavoissa. Asennemuutosta tarvitaan aikuisten keskuudessa. (Aula 2008, 65–69.) Jokaisen lapsen ja nuoren polku lastensuojelussa on erilainen, mutta aina siihen kuuluu avun ja tuen tarjoamista, päätöksentekoa ja viimesijaisesti myös sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Erilaiset lait ja sopimukset vaativat huomioimaan lapset ja nuoret sijoituksen jokaisessa vaiheessa. Näiden ohjeiden mukaan sijaishuollon nuorten parissa työskentelevien tulee toimia, unohtamatta osallisuuden kokemusten merkitystä myöskään arjessa.

Lastensuojelun tehtävänä on tukitoimia ja palveluita tarvittaessa järjestämällä tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lastensuojelua toteutetaan ensisijaisesti avohuollon tukitoimin, mutta jos se ei ole riittävää, perheitä tuetaan tarvittaessa myös sijaishuollon ja jälkihuollon avulla. (L 417/13.4.2007, 1 §.) Lastensuojelun tavoitteena on aina auttaa perhettä ensisijaisesti avohuollon tukitoimilla, kuten perheyöllä, vertaisryhmätoiminnalla tai tukihenkilön avulla. Joissain tapauksissa vanhemmat eivät kuitenkaan voi huolehtia lapsestaan tai lapsi itse voi toimia itseään vahingoittavalla tavalla. Mikäli lapsen tai nuoren turvallisuus on uhattuna, voidaan hänet sijoittaa kodin ulkopuolelle. Sijoitus voi olla lyhytaikainen, mikäli se toteutetaan avo-

huollon sijoituksena. Tällöin se myös pohjautuu vapaaehtoisuuteen. Avohuollon tukitoimena järjestettyyn sijoitukseen voidaan päätyä esimerkiksi silloin, jos lapsen ja vanhemman välit ovat pahasti tulehtuneet ja hetkellisestä asumisesta muualla voisi olla perheelle hyötyä. Mikäli lapsi tai nuori on välittömässä vaarassa, tulee hänet sijoittaa kiireellisellä sijoituksella kodin ulkopuolelle. Tällainen tilanne voi tulla eteen esimerkiksi, jos vanhempi on päihtyneenä eikä kykene huolehtimaan lapsestaan. Kiireellisen sijoituksen aikana selvitetään mikä on perheen tuen tarve ja voidaanko sijoitus päättää. Huostaanotto on viimeinen keino toimia lapsen ja perheen parhaaksi. Huostaanottoon ryhdytään vasta kun ongelmat ovat todella vakavia tai pitkittyneet. Yleensä huostaanottoa ennen on tapahtunut jo useita erilaisia asioita. Tällaisia ovat muun muassa lastensuojeluilmoitus, lastensuojelun tarpeen selvitys ja kotiin päin annettavat tukitoimet. Huostaan otettu lapsi tai nuori asuu yleensä sijaisperheessä, ammatillisessa perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa. (Lastensuojelun keskusliitto, [viitattu 20.1.2016].) Huostaanoton tai muun sijoituksen myötä nuoren tulee etsiä paikkansa uudessa ihmissuhdeverkostossa ja uudessa ympäristössä. Sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei kuitenkaan ole vain uhka, vaan sen tavoitteena on olla mahdollisuus nuoren tulevaisuudelle. (Heino ym. 2013, 51.)

Hyvä ja laadukkaasti toteutettu laitoshoido voi usein olla paras ratkaisu nuoren sijaishuollon järjestämiseksi. Näin se voidaan nähdä, kun sijoitus on väliaikainen sekä silloin, kun laitoshoidossa toteutetaan tiivistä yhteistyötä lapsen vanhempien ja perheen kanssa. Laitoshoido on usein tarkoituksenmukaisin vaihtoehto sijaishuollon tarpeessa olevalle murrosikäiselle. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, [viitattu 20.12.2015].) Laitoshoido voi olla nuorelle paras vaihtoehto esimerkiksi silloin, kun nuori tarvitsee aikuisen läsnäoloa tai valvontaa ympäri vuorokauden. Perhesijoituksessa se ei luonnollisestikaan ole täysin mahdollista, mutta lastensuojelulaitoksessa aikuinen on läsnä jatkuvasti ja käytettävissä myös öisin.

Lastensuojelulaitosten työn toteutumisesta tulee vastata osaava ja ammattitaitoinen sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksen saanut henkilökunta. Lastensuojeluyksiköissä kasvatus- ja hoitotehtävissä työskenteleville sopivia koulutuksia ovat muun muassa sosionomi (AMK) ja sosiaaliohjaajan tutkinto. Myös esimerkiksi lähihoitajan koulutuksen suorittanut henkilö voi toimia lastensuojeluyksikössä. Työstä vastaa-

villa johtajilla tulee olla alan korkeakoulututkinto, riittävä kokemus alalta sekä tarvittavat johtamistaidot. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, [viitattu 20.12.2015].) Kaikkien lastensuojelun työkentällä toimivien ammattilaisten tulee nähdä oma vastuunsa kasvatustyössä työyhteisön jäsenenä ja tuntea velvollisuutensa vanhemmuuden tukemisessa. Heidän on myös mielletävä työn vastuu suhteessa nuoreen, perheeseen, omaan organisaatioon ja yhteiskuntaan. (Lastensuojelun laatusuositus 2014, 16.)

Lastensuojelun laitoshuollon tehtävänä on taata nuorelle turvallinen arki, joka on mahdollisimman kodinomainen ja kuntouttava. Tärkeitä elementtejä arjessa ovat säännöllinen, elämänhallintaa tukeva päivärytmi sekä harrastukset tai muu mieleinen tekeminen. Lisäksi tärkeää on tehdä selkeäksi tavoitteet, jotka lisäävät nuoren hyvinvointia ja kehitystä. Yhteistyötä nuoren perheen kanssa tulee tehdä kaikissa nuorta koskevissa asioissa ja on tuettava nuoren suhdetta vanhempiinsa ja muuhun perheeseen. Lastensuojelulaitokset voivat käyttää menetelmiä työnsä tukena, kuten useissa lastensuojelulaitoksissa käytössä olevaa omaohjaajamenetelmää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, [viitattu 20.12.2015].)

Sosiaalityön eettisten periaatteiden mukaan asiakkaan itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa niin kauan kuin se on mahdollista ottaen huomioon muiden edut ja oikeudet (Talentia ry 2013, 8). Jotta sijoitettu nuori ei koe olevansa toisten ihmisten toiminnan kohde, tulee hänelle antaa valtaa omassa elämässään. Vapaus ja vastuu kulkevat käsi kädessä ja näitä molempia on nuorille annettava niin paljon, kuin hän on valmis niitä kantamaan. Jotta nuoresta kasvaa vastuuta kantava ja päätöksiä tekevä aikuinen, tulee hänen nuoruudessaan saada näitä harjoitella. Laadukasta sijaishuoltotyötä tehdään silloin, kun nuorella voidaan tarjota mahdollisuuksia määrätä omasta elämästään ja kunnioitetaan itsemääräämisoikeutta. Hyviä tapoja päätöksenteon ja vastuunoton harjoitteluun sijoitetulle nuorelle tarjoavat omien kasvatus- ja hoitoneuvottelujen lisäksi mahdollisuudet osallistua yhteisön yhteiseen päätöksentekoon. Osallistuessaan näihin nuori kerää kokemusta vaikuttamisesta, mutta myös muun muassa toisten huomioon ottamisesta. (Partanen 2005, 16–17.)

Muukkonen (2009, 165–166) tuo esiin sen, että osallisuuden näkyvyyden takaamiseksi asiakastyössä, tulee se tietoisesti ottaa yhdeksi työskentelyä ohjaavaksi periaatteeksi. Hän toteaa sen, että lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat kaikki eri-

ikäisiä. Sen lisäksi he ovat jokainen omanlaisiansa persoonia, jotka eivät ajattele, kommunikoi ja toimi kuten toinen lapsi. Kaikki tämä on otettava huomioon yksilöllisen työskentelyssä. Osallisuuden näkökulmasta tämä tarkoittaa näiden asioiden huomioimista. Vauvaikäisten lastensuojelun asiakkaiden kohdalla osallisuus on esimerkiksi vanhempien ja vauvan vuorovaikutuksen tukemista. Leikki-ikäinen lapsi puolestaan vaatii osallisuuden kokemusten saavuttamiseksi leikkiä puhumisen lisäksi. Koululaisen kanssa osallisuutta voidaan toteuttaa jo monin eri tavoin. Nuorten ajatukset ovat usein kaveripiirissä, omassa tulevaisuudessa ja aikuisuudessa, joten heidän kohdallaan osallistumisen mahdollistamisessa tulee korostua yhteisöllisyys. Osallisuuden syntymiseen lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla ja nuorilla vaikuttavat myös muut asiat, esimerkiksi perheen tilanne sekä haasteiden luonne ja laatu. Muukkonen (2009, 165–166) korostaa, että nämä kaikki ovat muuttujia, jotka osallisuuteen vaikuttavat, mutta harvoin estävät täysin mahdollisuuden osallisuuteen.

Lastensuojelun asiakkuuden taustalta löytyvät syyt, jotka osallisuuteen vaikuttavat, ovat moninaiset. Nämä seikat lastensuojelun asiakkuuden taustalla ovat myös asioita, jotka tulee ottaa huomioon nuorten osallisuudesta puhuttaessa. Osallisuuden kokemuksen syntymiseen sekä halun ja kykyyn osallistua, vaikuttavat lapsuuden ja nuoruuden kokemukset. Heinin (2007, 66) tutkimuksessa esiin nousseita syitä ovat olleet vanhempien ja vanhemmuuden näkökulmasta muun muassa vanhempien jaksamattomuus, ristiriidat perheessä, riittämätön vanhemmuus sekä vanhempien mielenterveysongelmat tai päihteiden väärinkäyttö. Heino korostaa, että silloin kun näkökulmana ovat lapsen ja nuoreen liittyvät tekijät, nousevat esiin ristiriidat vanhempien kanssa, vaikeudet koulussa, huono psyykinen terveys sekä rajattomuus. Hiitola sekä Heinonen (2009, 49) toteavatkin, että huostaanottoja ja oikeudellisia päätöksentekoa koskevassa tutkimuksessa kolme suurinta yksittäistä syytä huostaanottojen takana olivat perheissä esiintynyt väkivalta, päihteidenkäyttö ja mielenterveysongelmat. Näistä kaikki kohdistuivat joko perheen lapsiin tai vanhempiin.

2.3 Osallisuuden merkitys ja haasteet sen syntymiselle

Muukkonen (2009, 172) on ollut mukana hankkeessa *Lapsen kanssa* ja tämän tutkimuksen perusteella hän on jakanut osallisuuden hyödyt viiteen osaan. Nämä viisi hyötyä ovat kuulluksi tuleminen ja vaikuttamisen mahdollisuus, tietohyöty ja suojeleluhyöty, nuoren voimavarat sekä nuoren osallistuminen arviointiin. Hänen mukaansa ensimmäinen hyöty on kuulluksi tuleminen ja vaikuttamisen mahdollisuus, joka antaa nuorelle tilaisuuden sanoittaa omat ajatuksensa ja kokemuksensa hyödynnettäväksi häntä koskevissa toimenpiteissä. Oranen (2008b, 16) on samaa mieltä siitä, että nuorten saadessa kokemuksia siitä, että he voivat olla vaikuttamassa omiin asioihinsa, saavat he kokea tulleensa kuulluiksi. Lastensuojelun sijaishuollon piirissä olevilla nuorilla voi kirjoittajan mukaan olla käsitys, että asiat eivät ole heidän omista käsistään. Kun nuori on itse saanut olla mukana päätöksenteossa, voi se olla nuorelle voimauttava kokemus. Kokemukset kuulluksi tulemisesta voivat myös jossain vaiheessa toimia suojaavina tekijöinä, kun nuori uskaltaa hyvien kokemusten pohjalta turvautua aikuisen apuun. Kuulluksi tuleminen ja kokemus vaikuttamisesta ovat tärkeimpiä asioita, joita osallisuus nuorelle voi parhaimmillaan tuottaa.

Toinen osallisuuden hyöty Muukkosen (2009, 172) mukaan on niin kutsuttu tietohyöty, jonka kautta nuoren oma kuva elämästään jäsentyy ja tieto voidaan jakaa kaikkien osapuolten kesken. Muukkonen painottaa, että mikäli nuorelle annetaan mahdollisuus kertoa omat näkemyksensä, vanhemmat ja lastensuojelun työntekijät voivat saada ainutlaatuista tietoa, jonka kautta ymmärrys nuoren tilanteesta lisääntyy. Oranen (2008b, 16) tuokin esiin sen, että nuorten parissa työskenteleville nuorten osallisuuden edistäminen antaa mahdollisuuden pysähtyä tarkemmin kuuntelemaan nuorta. Pysähtymisen myötä lisääntyy ymmärrys nuoren tilanteesta. Kirjoittaja korostaa vielä sitä, että kun työntekijän tieto nuoren kokemuksista lisääntyy, lisääntyy myös ymmärrys siitä, millaisin välinein nuoren kanssa toimia. Myös yleinen tietous lastensuojelusta on merkittävässä osassa puhuttaessa nuorten osallisuudesta. Tämä nousi esiin ”Uskomme sinuun – usko sinäkin” -kiertueen nuorten haastattelussa. Nuoret kokevat, että lastensuojelusta tulisi jakaa enemmän tietoa vähentämään nuoriin kohdistuvia ennakkoluuloja. Nuoret ovat kokeneet ennakkoluuloja ja

niiden mukanaan tuomia ongelmia esimerkiksi koulussa, harrastuksissa ja kavereiden keskuudessa eli sillä on oleellinen vaikutus heidän arkeensa. Nuoret toivovat, että heitä kohdeltaisiin leimaamatta, kuin ketä tahansa nuoria. (Vario ym. 2012, 16–21.)

Kolmas osallisuuden hyöty Muukkosen (2009, 172–173) mukaan on suojelehyöty. Suojelu ja osallisuus ovat toisiaan tukevia elementtejä, jossa osallisuuden vaaliminen tukee perustehtävää eli lasten suojelua. Esimerkkinä suojelehyödystä on lapselle järjestetty tuki, jonka tarpeen sanoittamisen tai osallistumisen kautta tuotetaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea. Osallisuutta tukemalla nuoren on mahdollisuus saada juuri hänelle kohdennettua suojelua, kirjoittaa Muukkonen. Sijaishuollossa nuori tarvitsee samoja palveluita kuin nuoret yleensäkin. Nuorella saattaa myös olla erityistarpeita, jotka vaativat erityispalveluita. (Heinonen 2011, 29.) Nämä erityispalvelut ovat osaltaan tuottamassa nuoren tarvitsemaa suojelua. Suojelua tuottavaa osallisuutta on myös se, kun nuoren mahdollisuudet itsensä suojelemaan paranevat, hänen oppiessaan tunnistamaan, milloin hänen oikeuksiaan rikotaan ja uskaltaa puuttua tilanteeseen esimerkiksi tuomalla asiat luotettavan aikuisen tietoon (Pelastakaa Lapset ry 2012).

Neljäntenä hyötynä Muukkonen (2009, 173) tuo tarkasteluun nuoren voimavarat, sillä etenkin huolia käsiteltäessä tulee nostaa esiin myös resurssit, joita nuorella on oman tilanteensa parantamiseksi. Kirjoittaja toteaa, että kun voimavarat saadaan nostettua esiin, voidaan ne myös ottaa käyttöön. Oranen (2008b, 56) on omissa tutkimuksissaan tuonut esiin myös voimavarojen esiin nostamisen tärkeyden identiteetin kehityksen näkökulmasta. Hänen mukaansa nuoren identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää, että hän saa kokea osallisuuden kokemuksia hänelle tärkeissä yhteisöissä. Partanen (2005, 13) on tutkimuksissaan todennut, että nuoren minäkuva ja identiteetti ovat vasta muovautumassa ja hän on hyvin altis vaikutuksille. Hänen mukaansa nuorella on usein taustalla kielteistä minäkuvaa vahvistavia kokemuksia ja arjen toiminta vaikuttaa siihen, millaisena nuori itsensä näkee ja millaiseksi nuoren identiteetti muotoutuu. Partanen (2015, 13) mielestä perushoidon ja turvallisuuden lisäksi lastensuojeluyksikön tehtävä on olla tukemassa nuoren positiivisen minäkuvan kehittymistä ja vakuuttaa nuori hänen merkityksellisyydestään.

Pesäpuu ry:n (2014, 6) julkaisussa todetaan, että nuori tarvitsee ympärilleen niitä ihmisiä, jotka tuntevat hänet ja näkevät hänessä useita eri puolia. Se on tärkeää sen vuoksi, että haastavissa tilanteissa nuori saatetaan nähdä ainoastaan ongelmien kautta. On tärkeää löytää nuoren vahvuudet ja sanoittaa ne myös ääneen kaikkien kuultavaksi ja ongelmatilanteissa hyödynnettäviksi. Pesäpuun (2014, 6) julkaisussa nostetaan esille sitä, että nuorelle ennestään tuttu ihminen saattaa jo tietää, mitä voimavaroja nuorella on käytössään. Voimavarojen esiin nostaminen on äärimmäisen tärkeää myös nuoren tulevaisuuden kannalta. ”Uskomme sinuun – usko sinäkin” -kiertueella tuotetussa materiaalissa tuodaan esiin se, että sijoituksen päättymisen voi joidenkin nuorten kohdalla olla syrjäytymisen riskitekijä, mikäli sijoituksen aikana nuori ei ole ollut osallisena läheis- ja tukiverkostoissaan. Kaikkien lastensuojelussa tehtävien toimien tavoitteena tulee olla se, että nuori voi turvallisissa olosuhteissa varttuen kasvaa ja kehittyä pärjääväksi yhteiskunnan jäseneksi. (Vario ym. 2012, 35.)

Viides tärkeä osallisuuden hyöty Muukkosen (2009, 173) tutkimusten mukaan liittyy arviointiin. Hän kirjoittaa siitä, että arviointiin osallistuminen parantaa työn vaikuttavuutta ja laatua, kun nuori saa olla asiantuntija ja tuoda julki kokemuksensa. Sijaishuollossa on suuria aukkoja tiedoissa. Monipuolista tietoa tarvitaan palveluiden eteenpäin viemiseksi. Tätä tietoa saadaan eri lähteistä, myös nuorilta itseltään. (Heinonen 2011, 29.) Lastensuojelutaustan omaavien nuorten kertomuksista käy ilmi, että he ymmärtävät lastensuojelun tärkeyden. He kuitenkin ovat sitä mieltä, että lastensuojelutyön tulee kehittää toimintaansa, jotta se mahdollistaisi nuorten ja heidän perheidensä paremman kuulemisen sekä osallistumisen työskentelyyn. Nuorten mielestä asiakkuuden vaikutuksia pitäisi enemmän selvittää ja tutkia ottaen huomioon sekä positiiviset että negatiiviset vaikutukset. (Vario ym. 2012, 16.) Oranen (2008b, 16) sanookin, että nuoret tuottavat jatkuvasti palautetta organisaation toiminnasta ja heidän ajatuksiaan voi käyttää toiminnan kehittämisessä sekä laadun ja vaikuttavuuden mittareina. Sen lisäksi, että nuoret nostivat ”Uskomme sinuun – usko sinäkin” -kiertueen raportissa esiin arkeensa liittyviä asioista, esiin nousi myös iso epäkohta, joka heikentää nuorten vaikuttamismahdollisuuksia. Nuoret eivät aina tiedä kuka valvoo lastensuojelua ja kenelle ongelmista voi ilmoittaa. Kaikille nuorille tulisikin antaa tiedot siitä, mihin ottaa yhteyttä, jos epäkohtia ilmenee. Avoin toiminta ja tiedotus myös lisäävät luottamusta. (Vario ym. 2012, 38). Nuori ei voi vaikuttaa,

jollei tiedä kuinka sen tekee. Tähän tarvitaan selkeämpää tiedottamista, sillä nuorilla tulee olla mahdollisuus ja oikeus ilmoittaa ongelmista sekä tarjota kehittämissuhteita.

Yhteisöön kuulumisen osallisuuden kannalta on myös merkittävää Nivalan (2010, 21) tutkimusten mukaan, sillä kun nuori tuntee olevansa osa jotain yhteisöä, saa hän kokemuksia turvallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta. Nivala kirjoittaa siitä, että kokiessaan olevansa merkityksellinen yhteisölle, nostaa se nuoren omanarvontuntoa sekä lisää halua antaa jotain itsestään muille. Näiden lisäksi Nivala (2010, 21) on todennut, että osallisuus lisää kokemusta omasta mahdollisuudestaan toimijana, jolloin nuori saa kokea pärjäävänsä omana itsenään sekä näkee mahdollisuutensa olla vaikuttamassa ympäristön asioihin. Oranen (2008b, 16) lisää vielä osallisuuden merkityksellisyyteen sen, että osallisuus tuo mahdollisuuden kokea uuden oppimista ja kehittää vuorovaikutus taitoja sekä itsensä ilmaisua. Hänen mukaansa se myös antaa nuorelle mahdollisuuden olla osa vertaisryhmää.

Jotta nuori uskaltaa tuoda mielipiteensä julki ja olla oma itsensä, tulee hänen luottaa kanssaan työskenteleviin aikuisiin. Tätä luottamussuhdetta tulee rakentaa jokapäiväisessä arjessa nuoren kanssa aikaa viettämällä. Tämän ajatuksen puolesta puhui myös lastensuojeluyksikön ohjaajien tuottama tieto opinnäytetyön alkukartoituskyselyssä. Vastaajat kommentoivat osallisuuden syntymisen haasteena olevan luottamuspula ohjaajiin tai nuoren omaohjaajaan. Luottamussuhteen syntymistä ja osallistavaa työtä edistävät keskustelu nuoren kanssa, nuoren mielipiteen kuuleminen, positiivinen palaute ja onnistumisen kokemukset. Hyötyä on myös siitä, että huomioidaan nuoren koti- tai lähtötilanteen, koska sillä on merkittävä vaikutus nuoren toimintatapoihin. (Alkukartoituskysely 2015.) Nikkanen (2012, 12) nostaa esiin pienten asioiden merkityksen. Hänen mukaansa turvallisuuden tunne ja luottamus pohjautuvat pieniin kohtaamisiin ja sen rakentamiseen tarvitaan pieniä paloja. Tällaisia rakennuspalikoita ovat esimerkiksi yhteiset automatkat, hyvän yön toivotus ja hiusten silitys tai korttipelien pelaaminen. Pienillä teoilla luodaan myös turvallista ja luottamuksellista ilmapiiriä. Osallisuuden kokemuksen saaminen edellyttää aikuiselta tällaisen ilmapiirin luomista, jotta nuori voi tuntea aikuisen arvostavan ajatuksiaan ja uskaltaa tuoda ne julki. Nuori kokee elämänsä arvokkaana ja hänen tulee

saada aikuisilta sen mukaisia kohtaamisia. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 162; Niivala 2010, 19.) Oranen (2008a, 101) pohtii artikkelissaan, kuinka lastensuojelun työkentällä nuorille tulisi luoda puitteet osallisuuteen sekä turvallisuuteen, mutta voiko näitä kumpaakaan olla ilman toista. Syntyykö turvallisuuden tunnetta, mikäli ei saa olla osallisena omassa arjessaan ja siihen liittyvässä päätöksen teossa? Voiko nuori ilmaista avoimesti ja rohkeasti mielipiteensä, mikäli hän ei luota aikuisiin, jotka hänen kanssaan työskentelevät? Lastensuojelun asiakkailta olevilla nuorilla on usein kokemuksia siitä, kuinka heidän tarpeensa on ohitettu tai jätetty huomiotta. Tämän vuoksi Oranen (2008a, 101) onkin sitä mieltä, että olisi oikeutettua saada heille toisenlaisia kokemuksia.

Osallisuutta pidetään opinnäytetyöni alkukartoituskyselyyn (2015) vastanneiden ohjaajien työssä merkityksellisenä asiana. Kahden vastaajan mukaan sen pitäisi näkyä aina asiakassuunnitelmaneuvoittelusta saakka. Kahden vastaajan mukaan osallisuuden kautta nuorelle tulee kokemus, että hän voi vaikuttaa omaan elämäänsä. Kaksi vastaajaa kertovat, että nuori voi ja hänen pitää voida vaikuttaa omaan elämäänsä. Kaksi vastaajaa myös nostaa esiin sen, että nuorille ei välttämättä kotona ole tuotu esille hänen merkityksellisyyttään ja tärkeyttään, joten tätä tietoa nuorelle on tuotettava lastensuojeluyksikössä. Kaksi vastaajista kirjoittaa, että aiemmat kokemukset vaikuttavat elämässä ja nuoruuden hyvät kokemukset seuraavat tulevaisuuteen. (Alkukartoituskysely 2015.)

Monia nuoria solvataan kotona, eikä heillä ole tunnetta heidän merkityksellisyydestään ja tärkeydestään. Osallisuudella tuotetaan nuorille näitä tunteita ja painotetaan sitä, että he ovat oikeasti oman elämänsä herroja. (Vastaaja 6.)

Nuoruuden hyvät kokemukset seuraavat varmasti tulevaisuuteen ja aiemmat kokemukset vaikuttavat lopun elämää (Vastaaja 2.)

Yksittäisistä vastauksista käy ilmi, että paremmalla itsetunnolla on vaikutus nuoren elämään, itsetunto ja identiteetti vahvistuvat ja näin saadaan vahvemmat lähtökohdat aikuisuuteen. Kokemusten kautta nuoret opetetaan tuomaan tulevaisuudessa-

kin omat mielipiteet esille ja saadaan luottamusta siihen, että sillä on jotain vaikutusta. Osallisuuden kautta myös ehkäistään laitostumista. (Alkukartoituskysely 2015.)

Thomas (2002, 88) nostaa pohdittavaksi sen, mikä voi olla esteenä osallisuuden syntymiselle. Hänen mukaansa haasteena lastensuojelulaitoksissa nuorten osallisuuden näkökulmasta ovat huomiotta jäävät nuorten kokemukset päätöksenteossa, kun heidän ei sallita osallistua prosessiin. Tämä mahdollisesti johtuu siitä, että lasten osallisuuden tuottamaan asiantuntijuuteen ei luoteta tarpeeksi. Thomas (2002, 88) kirjoittaa, että kun nuori kokee, että häntä ei kuunnella, vähentää se hänen mielenkiintoa osallistua. Näin ollen ollaan Thomasin (2002, 88) mukaan tilanteessa, jossa kumpikaan, aikuinen tai nuori, ei odota nuoren osallistuvan toimintaan. Tämä ongelma oli kirjattu myös lastensuojeluyksikön ohjaajien vastauksissa heidän vastatessaan opinnäytetyöni alkukartoituskyselyyn. Ohjaajista muutama oli nostanut esiin sen, että ohjaajien ja nuorten maailma ei aina kohtaa ja ohjaajat ovat aiemmin työssään kohdanneet yksittäisiä työntekijöitä, jotka ajattelevat, ettei nuori voi olla oikeassa. Haasteena nähdään myös se, että mikäli nuori saa aina negatiivisen palautteen tai hänen kriittiset ajatuksensa torjutaan, on se este osallisuuden toteutumiselle. (Alkukartoituskysely 2015.)

Alkukartoituskyselyn vastauksista nousi esille myös muita esteitä, joita vastaajat näkevät osallisuuden toteutumiselle. Vastaajista viisi yksimielisesti ilmoittivat, että kiire tai ajanpuute ovat esteitä nuorten osallisuudelle. (Alkukartoituskysely 2015.)

Aika, resurssit, muiden mielipiteet, käytäntö. Olisi hienoa tehdä asioita nuorten toivomalla tavalla. Tämä ei kuitenkaan ole läheskään aina mahdollista, sillä aika ja resurssit ovat rajalliset. (Vastaaja 2.)

Kiire, työntekijöitten vähyyys tai vaihtuvuus sekä huonosti toimiva yhteistyö ovat ongelmia, jotka näkyvät lastensuojelun sijaishuollon arjessa, mutta myös yleisesti lastensuojelun työkentällä. Näistä epäkohdista seuraa se, että asiakkaiden kokemukset ohitetaan. Seuraamuksena tästä nuori saattaa menettää luottamuksensa työntekijään ja kokea elämänsä merkityksettömäksi. Lastensuojelun tarkoitus on tuottaa hyvää, mutta nämä haasteet synnyttävät epäluottamusta sekä järjestelmää että omia toimintamahdollisuuksia kohtaan. (Alhanen 2014, 66.)

Alkukartoituskyselyssä yksittäisinä vastauksina osallisuuden haasteina mainittiin muun muassa yhteistyön haasteet perheen kanssa, vähäiset resurssit ja käytännön mahdollisuudet, muuttuva arki ja nykyiset käytännöt. (Alkukartoituskysely 2015.)

Yksikössä on paljon nuoria ja aina asiat eivät toteudu suunnitelmien mukaan (Vastaja 7).

Jos nuoren on vaikea keskustella tai ottaa ohjeita/neuvoja vastaan, tai yleensäkin vaikeaa käydä kehittävää keskustelua (Vastaja 3).

Lisäksi ohjaajien vastuksissa käy ilmi, että nuoria on paljon, nuorten ajatukset eivät aina ole realistisia, nuori ei luota ohjaajaan ja nuori vastustaa sijoitusta tai asettumista sijoituspaikkaan. Nuori tarvitsee aikaa asioiden sisäistämiseen ja rajojen hyväksymisessä voi olla haasteita. Ohjaajien toimintaan kohdentuen esiin nousi ohjaajien laiskuus, uupumus, toivottomuus tai matala motivaatio sekä negatiivinen palaute nuorten kritiikkiä kohtaan. (Alkukartoituskysely 2015.)

3 LASTENSUOJELUYKSIKÖN OHJAAJAN TYÖN MERKITYS OSALLISUUDEN EDISTÄJÄNÄ

Ohjaajan työssä tärkeää on luoda nuoreen hyvä vuorovaikutussuhde, joka luo pohjan osallisuuden kokemusten syntymiselle. Osallisuutta tuetaan osallistavalla työotteella ja dialogisten keskustelujen kautta. Osallisuutta nuoren ja aikuisen välisessä toiminnassa voidaan todentaa tutkimalla erilaisia osallisuuteen perehtyneitä malleja ja tässä luvussa olen nostanut esiin Hartin (1992), Shierin (2001) ja Thomasin (2002) mallit aiheesta.

3.1 Osallisuus syntyy vuorovaikutussuhteessa

Hotari, Oranen ja Pösö (2009, 151–155) ovat todenneet, että nuorten osallisuuden mahdollistamisessa aikuisten rooli on ensiarvoisen tärkeä. Heidän mielestään yksi merkittävimmistä elementeistä lasten osallistumisessa on aikuisten kanssa tapahtuva vuorovaikutus, jossa osallisuuden kokemus syntyy. Osallisuudelle voidaan saada aikaan edellytykset ja puitteet, mutta sitä ei voida luoda. Syntynyttä kokemusta ei voida myöskään kieltää. Osallisuuden kokemus voi nuorelle syntyä, vaikkei osallistumista ohjaajan havaittavissa olisikaan. Hotari, Oranen sekä Pösö (2009, 151–155) muistuttavat, että kokemus ja tunne osallisuudesta voi myös jäädä syntymättä, vaikka sitä pyritään nuorille mahdollistamaan.

Osallisuuden syntymisen pohjana on nuoren vahva asemaa sekä tiedon tuottajana että tiedon vastaanottajana. Osallisuutta vahvistettaessa on nähtävä nuori omana yksilönään ja huomioitava hänet nuoren omista lähtökohdista käsin. Nuorelle pitää antaa mahdollisuus tulla kuulluksi omassa asiassa myös silloin, kun hänen antamansa tieto on ristiriidassa aikuisen tiedon kanssa. Mahdollisuus ajatusten ja mielipiteiden esittämiseen on turvattava myös silloin, kun aikuinen ei pidä nuoren asiaa yhtä merkityksellisenä. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 156–157.) Kuten ohjaajat alkukartoituskyselyssä (2015) nostivat esille, nuoren ja aikuisen on kunnioitettava toistensa näkemystä ja mielipidettä sekä perusteltava omat ajatuksensa. Oranen (2008b, 16) on tutkimuksissaan tuonut esille sen, että nuorten osallistuminen antaa

ohjaajalle mahdollisuuden aidosti kuulla nuorta ja siten se antaa myös välineitä ymmärtää nuoren kokemuksia ja ajatuksia Ohjaajille aito kohtaaminen nuorten kanssa voi tuottaa kokemusta siitä, että oma työ on merkityksellistä. Sen voi nähdä motivoivana ja palkitsevana, Oranen (2008b, 16) toteaa tutkimustensa perusteella.

Nuorta tulee jatkuvasti rohkaista osallistumaan ja tätä kautta tuetaan osallisuuden kokemusten syntymistä. Tässä työntekijällä on tärkeä rooli. Vaikka nuoren elämässä on haasteita ja vaikeuksia, tulee häntä jatkuvasti motivoida ja kannustaa, sillä nuorella on aktiivinen rooli oman identiteettinsä rakentamisessa. Yksittäisillä, arkisilla teoilla saattaa olla suuri merkitys. Tarvitaan pitkäjänteistä kannustamista ja koko ammatillisen tiimin suunnitelmallista toimintaa. (Timonen-Kallio 2010, 15; Väliavaara 2004, 13.)

Timonen-Kallio (2010, 7) on tutkinut, kuinka nuorten osallisuus omassa elämässään tukee identiteettityötä. Hän on myös todennut, että ohjaajalla on oma roolinsa tässä työssä. Nuori on oman elämänsä keskipiste, mutta ohjaajan rooli vaihtelee. Ohjaaja tarvitaan välillä vain olemaan läsnä, mutta välillä myös osallistumaan. Aikuisena hänen tehtävänä on jäsentää nuoren kanssa hänen elämäänsä ja siihen vaikuttavia ilmiöitä. Timonen-Kallio (2010, 7) korostaa, että ohjaaja on nuoren tuki, mutta nuorella on edelleen suurin asiantuntijuus omasta elämästään.

Puhuttaessa nuorten osallisuudesta lain puitteissa, nousee esiin, että lapsen ikä ja kehitystaso on huomioitava (L 22.9.2000/812 10 §). Timonen-Kallio (2010, 15) onkin artikkelissaan nostanut esille sen, kuinka tärkeää on huomioida nuoren psykologinen kehittyminen ja kehittyminen eteenpäin. On otettava huomioon, millaista päätöksentekoa voidaan nuorelta vaatia tai millaista mielipiteen ilmaisua edellyttää. Tämän valossa on myös pohdittava, millaisin menetelmin nuoren ääni voidaan nostaa kuuluviin. Näkökulmaa tähän antaa myös Niemelä (2005, 70) artikkelissaan. Hän nostaa huomioitavaksi murrosiän mukanaan tuomat haasteet. Aivot kypsyvät ja tunnekokemukset nousevat esiin uudella tavalla. Tässä vaiheessa nuorten tulee saada entistä perusteellisemmin tietoonsa muun muassa huostaanoton syyt, jotta hän voi jäsenellä ja hahmottaa paremmin elämänsä tapahtumia. Tärkeää on, että sijaishuoltopaikan resurssit riittäisivät takaamaan nuorelle kokemuksen siitä, että aikuinen on läsnä näissä tilanteissa.

Lastensuojelulaisissa (417/2007, 61–73 §) on määritelty tarvittavat rajoitustoimenpiteet, mutta säännöt ja seuraamukset saa sijaishuoltopaikka määrittää itse kasvatuksellisiin perusteisiin nojaten. Säännöt, seuraamukset ja rajoitustoimenpiteet ovat muotoja vallankäytölle. Kun työntekijä käyttää valtaa, tulee se tehdä oikeudenmukaisesti ja perustellusti. Aikuisten toiminnan tavoitteet eivät kuitenkaan aina avaudu nuorille ja epäoikeudenmukaisuuden kokemus vesittää kasvatukselliset tavoitteet. (Vario ym. 2012, 24.) Toinen toistaan kuunnellen olisi mahdollista saada sovittua käytännöt, jotka takaavat työntekijöille mahdollisuuden toimia tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti nuorten keskuudessa. Sen lisäksi, että nuoria kuunnellaan, heidän kanssaan tulisi keskustella asioista, jotta epäoikeudenmukaisuutta ei synny väärinymmärrysten kautta.

3.2 Osallistava työote ja dialogisuus

Juhila (2006, 118–120) tuo esiin merkittävän asian, jonka mukaan ohjaajan ja nuoren suhteen lastensuojelulaitoksessa tulisi perustua kumppanuuteen. Hänen mukaansa kumppanuuteen perustavaa, toisen tiedon huomioiva työ on osallistavaa työtä. Tällaisessa tilanteessa osallistaminen on molemminpuolista: nuori osallistaa ohjaajaa tietoihinsa ja ohjaaja pyrkii tukemaan nuorta ratkaisuihin, jotka mahdollistavat hänelle mahdollisesta marginaalisuudesta huolimatta täysivaltaisen kansalaisuuden. Kumppanuussuhdetta luodessa on otettava huomioon se, että sijoitetun lapsen perusluottamus on horjunut ja hän saattaa suhtautua hyvin epäluuloisesti aikuiseen, joka pyrkii luomaan suhdetta hänen kanssaan (Sinkkonen 2010, 9). Osallistavassa työotteessa Juhilan (2006, 118–120) mukaan keskeisintä on se, että passiivisesti omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa suhtautuvaa nuorta rohkaistaan näkemään asia toisin ja osallistetaan häntä tekemään omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Osallistava työote tarkoittaa osallisuuden vahvistamista asiakkaan omassa elämässä tai valinnoissa. Asiakkaan osallisuus toteutuu, kun lähtökohtana työlle on se tieto, minkä asiakas itse omasta elämästään tuottaa. Asiakkaan antama tieto ei välttämättä yksinään riitä, vaikka osallisuuden kokemusta tuottaakin kuulluksi tuleminen. Juhila (2006, 118–120) onkin sitä mieltä, että kun asiakkaan antama tieto otetaan dialogin keskeiseksi elementiksi, voidaan sitä kautta tietoa yhdessä arvioida ja kehittää.

Repo ja Nuutinen (2003, 31–32) ovat puolestaan kirjoittaneet siitä mitä tarkoitetaan dialogilla. Heidän mukaansa dialogi on kehittävä vuoropuhelu, jonka tekee mahdolliseksi hyvä vuorovaikutus. He puhuvat sen puolesta, että omat ajatukset ovat materiaalia, jota voidaan kehittää yhdessä. Repo ja Nuutinen (2003, 31–32) painottavat, että toista kuunnellaan, jotta huomattaisiin omista ajatuksista poikkeavat näkökulmat, opittaisiin uusia asioita ja yhteisten ideoitten kautta syntyisi jotain uutta. Rautio (2004, 128–129) on sitä mieltä, että sosiaalityössä dialogi on tärkeä toimintaperiaate. Olennaista hänen mielestään on, että työntekijä ei aseta itseään nuoren tilanteen asiantuntijaksi, vaan pyrkii vuoropuheluun nuoren kanssa. Tällaisen vuorovaikutuksen kautta tavoitteena on saada ymmärrys nuoren tilanteesta, tukea hänen omaa tahtoansa ja löytää ratkaisuja tätä kautta. Osallistamisen ja dialogisuuden tulisikin näytellä vahvaa roolia koko nuoren sijoitusprosessin ajan, ollen läsnä niin arjen keskellä kuin isoja päätöksiä tehtäessä. Mönkkönen (2007, 95) on teoksessaan tuonut esiin, että työntekijän tulee rohkeasti astua sellaisiin tilanteisiin, jossa hänellä ei ole oikeaa vastausta vaan tietoa rakennetaan yhdessä. Tällaisissa tilanteissa kirjoittajan mukaan on keskeinen mahdollisuus kohdata toinen avoimesti erilaisine näkökulmineen ja nuoren tulevaisuuden suunta on molemmille avoinna. Dialogin tärkeä elementti on luottamus ja tälle saattaa asettaa haasteen se, että nuoren ongelmat saattavat olla sellaisia, jotka vaativat väliintuloa tai jopa työntekijän vallankäyttöä (Mönkkönen 2002, 26). Sekä osallistava työote, kumppanuus nuoren kanssa että dialoginen työskentely luovat pohjaa osallisuudelle.

Osallistavasta työotteesta kysyttäessä opinnäytetyön alkukartoituskyselyssä, kaksi vastaajista kertoo rohkaisevansa nuoria mielipiteen esiin tuomiseen ja kaksi kokee ottavansa nuoren mielipiteet huomioon. Nuori tulee kuulluksi kolmen vastaajan mukaan ja kolme kirjoittaa, että osallistava työote näkyy, mutta sitä voisi vielä myös kehittää. (Alkukartoituskysely 2015.)

Nuorten kanssa ollessa pyrin rohkaisemaan heitä tuomaan omia mielipiteitään esille. Esimerkiksi nuoren suunnitellessa menojaan, pyydän häntä tekemään itse suunnitelman, miten kulkee ja millä rahalla jne, vaikka minulla itselläni olisikin heti sanoa tarkat juna-aikataulut omasta muistista. (Vastaja 4.)

Näkyy, mutta voisi näkyä enemmänkin. Omassa työssäni haluan aina ottaa nuoret huomioon ja pitää heidät etusijalla. (Vastaja 2.)

Yksittäisissä vastuksissa ohjaajat nostavat esille, että nuoret ovat aina työssä etusijalla, nuorten kanssa tulee viettää aikaa ja tehdä asioita yhdessä, nuorille jätetään mahdollisuuksia olla mukana arjen suunnittelussa, asioita pyritään katsomaan nuoren näkökulmasta sekä pyritään huomiomaan nuoren tilanne, joka vaikuttaa nuoren toimintaan. Yksi vastaaja on havainnut kiireen ja totuttujen rutiinien vaikuttavan osallisuuteen ja toinen vastaaja totesi, että aina ei ole mahdollista toteuttaa osallistavaa työtettä. (Alkukartoituskysely 2015.)

Kiire vaikeuttaa osallistavaa työtettä ja totuttuihin rutiineihin vetoaminen ja piiloutuminen on helppoa (Vastaaja 6).

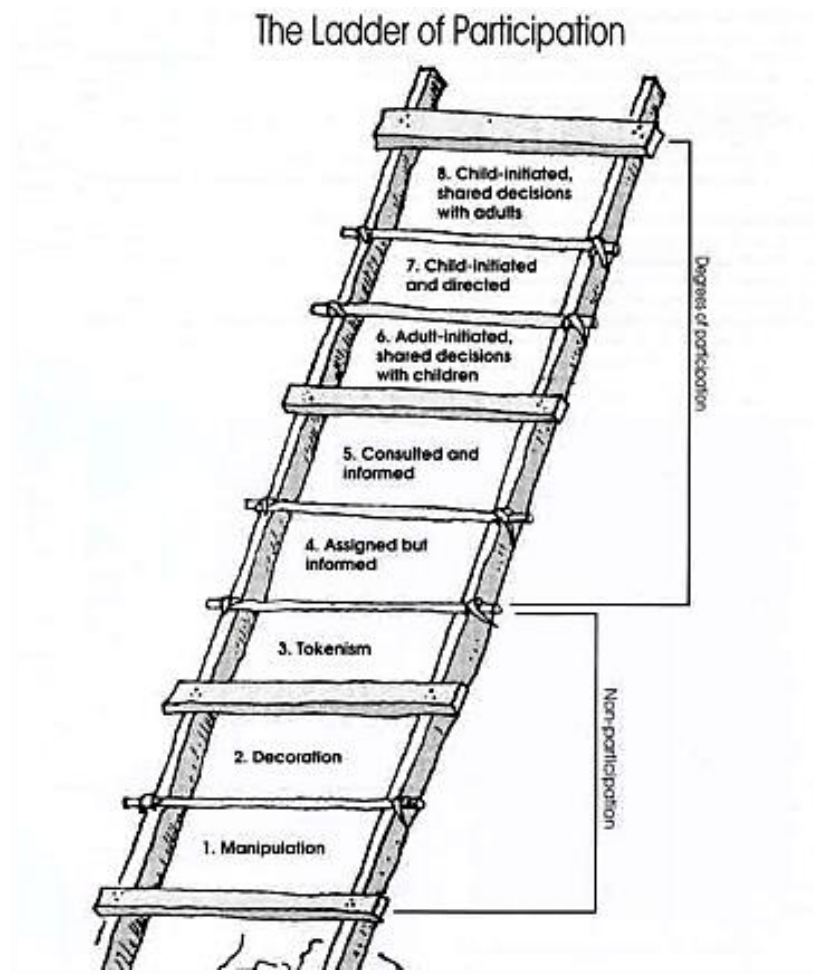
Lisäksi yksittäisissä vastauksissa kerrotaan, että nuorelle pyritään antamaan onnistumisen kokemuksia ja positiivista palauteta ja nuoret otetaan mukaan jokapäiväiseen toimintaan. Ohjaajan toiminta ja ilmaisu ovat rauhallisia kunnioittaen näin nuorta. Myös kompromissien etsintä, asioiden pohdinta eri näkökulmista ja vastaan tuleminen asioissa sekä omalta mukavuusalueelta poistuminen on tuotu esiin vastauksissa. (Alkukartoituskysely 2015.)

3.3 Osallisuus nuoren ja aikuisen välisessä toiminnassa

3.3.1 Hartin ja Shierin osallisuuden todentamisen mallit

Roger Hartin (1992, 6-14) osallisuuden tikapuut (Kuvio 1) ovat olleet vaikuttava tekijä osallisuuden tutkimuksessa. Hart kuvaa mallillaan nuorten osallisuutta heidän toimiessaan aikuisten kanssa. Ensimmäinen askelma (*Manipulation*) kuvaa kuinka nuori toimii aikuisen ohjeen mukaan ymmärtämättä mitä on tekemässä. Toisella askelmalla (*Decoration*) nuori osallistuu ymmärtämättä kuitenkaan varsinaista tarkoitusta osallistumiselleen ja kolmannella askelmalla (*Tokenism*) nuorella on mahdollisuus sanoa mielipiteensä, mutta sillä on joko vähän tai ei lainkaan merkitystä. Neljäntenä oleva askelma (*Assigned but informed*) kuvaa, kuinka nuori tietää mihin hän

osallistuu sekä kuka päätökset tekee. Viidennen askelman (*Consulted and informed*) toiminta on edelleen aikuisjohtoista, mutta nuoren rooli on aktiivisempi. Kuumennella portaalla (*Adult initiated, shared decisions with children*) ollaan jo todellisen osallisuuden parissa nuoren ollessa osallisena päätöksen teossa. Seitsemäs porras (*Child initiated and directed*) kuvastaa osallisuutta, jossa nuori toimii johtajana. Viimeisellä portaalla (*Child initiated, shared decisions with adults*) nuori on täysivaltainen päättäjä yhdessä aikuisen kanssa. Hartin mukaan tämä on kuitenkin valitettavan harvinaista.

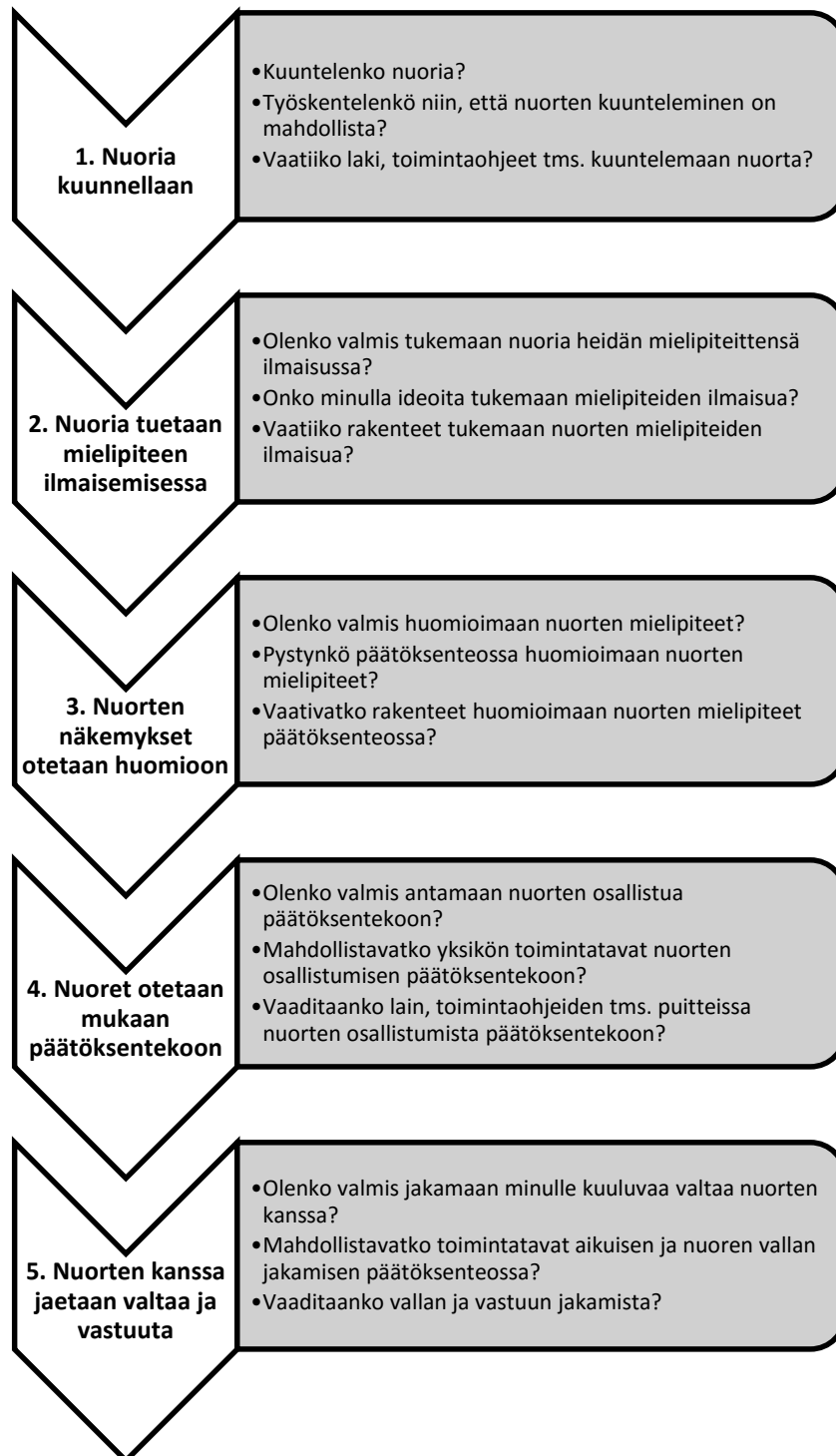

Kuvio 1. Hartin tikapuu-malli (Hart 1992).

Hartin mallista käy ilmi, että neljä viimeistä askelmaa tukevat nuoren osallisuutta. Sen sijaan kolme ensimmäistä askelmaa eivät tuota nuorelle osallisuutta lainkaan.

Kolmen ensimmäisen askelman kohdalla nuorelle ei ole annettu tarpeeksi tietoa hänen omista asioistaan, jotta hän ymmärtäisi mistä on kyse ja kuinka hän voisi asioihinsa vaikuttaa. Osallisuuden kokemuksen syntymisessä on aina tärkeää, että nuori saa tarvittavat tiedot omasta tilanteestaan. Neljänneltä askelmalta lähtien nuori saa enemmän tietoa asioistaan ja näin myös vaikuttamismahdollisuudet lisääntyvät. Kuudennelta askelmalta lähtien nuoren rooli on huomattavasti aktiivisempi, mutta aikuinen on silti koko ajan läsnä. Lastensuojelun piirissä olevien nuorten elämässä on aina mukana aikuisia ja kaikkea toimintaa ohjaavat yhteiskuntamme lait. Tätä Hartin mallia tarkastellessa voi kuitenkin todeta, osallisuuden lisääntyminen ei ole este lailliselle toiminnalle, vaan nuori voi olla osallinen siinä viitekehyksessä, missä toimintaa toteutetaan.

Toinen tunnettu malli on Shierin (2001, 110–115) viisiportainen malli (Kuvio 2). Tässä mallissa ensimmäisellä tasolla nuoria kuunnellaan, toisella tasolla nuoria tuetaan ilmaisemaan mielipiteensä ja kolmannella tasolla nuorten näkemykset otetaan huomioon. Neljäs taso ottaa nuoret mukaan päätöksen tekoon ja viides taso jakaa valtaa ja vastuuta yhdessä nuorten kanssa. Roger Hartin (1992, 8) mallista tämä eroaa pääasiallisesti siten, että jokaiseen näihin Shierin (2001, 110–115) luomaan viiteen tasoon kuuluu kolme ulottuvuutta: valmiudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet. Valmiudet kuvaavat aikuisen henkilökohtaista sitoutumista työskentelyyn, käytännön toimia ei tässä ulottuvuudessa tarvita. Mahdollisuudet ovat esimerkiksi voimavaroja tai resursseja, jotka auttavat työntekijää toimimaan käytännössä. Velvoitteet puolestaan kuvaavat Shierin mukaan rakenteellista ulottuvuutta, eli esimerkiksi organisaation toimintaperiaatteita tai lakeja, jotka edellyttävät tukemaan lasten osallisuutta.

Kuvio 2. Shierin viisiportainen malli (Shier 2001).

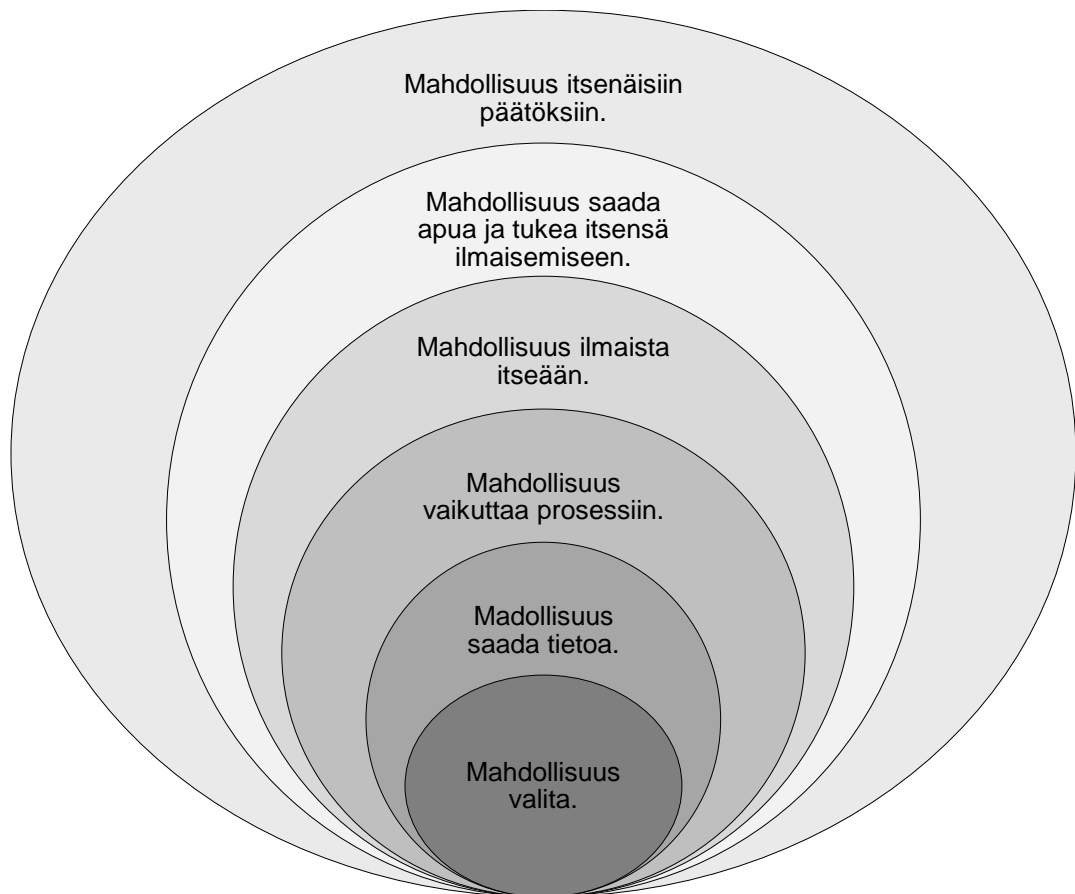
Shierin (2001, 110–115) mallia tutkittaessa nuoren kanssa toimiva aikuinen voi peilata omaa toimintaansa ja ammatillista ajatusmaailmaansa suhteessa tasojen ulottuvuuksiin. Shier on kuitenkin ottanut huomioon myös toimintaa ohjaavat rakenteet, kuten organisaation ohjeet toiminnan toteuttamiseksi sekä toimintaa ohjaavat lait.

Esimerkiksi tasolla kolme ohjaajan tulee reflektoida omaa toimintaansa ja pohtia ottaako hän huomioon nuoren mielipiteet. Sen lisäksi tulee tuntee toimintaa ohjaavat lait ja olla tietoinen siitä, kuinka rakenteet ohjaavat huomiomaan nuorten ajatukset. Tasoja ja sen ulottuvuuksia tutkiessa tulee Shierin (2001, 110–115) mukaan myös kriittisesti tarkastella sitä, että mikäli nuorten mielipiteitä ei oteta huomioon, mikä sen estää ja voidaanko tilanteeseen hakea muutosta.

Alkukartoituskyselyssä vastaajat oli haastettu pohtimaan, missä he näkevät itsensä osallisuuden edistäjänä, kun he miettivät työtään suhteessa osallisuuden lisäämiseen nuorten arjessa. Ohjaajat merkitsivät, millä portaalla he mielestään ovat ja kommentoivat sitä. Vastauksista kävi ilmi, että ohjaajat näkivät oman paikansa osallisuuden edistäjänä hyvin eri tasoilla ja he olivat nimenneet tasoista kaikkia ensimmäisen ja neljän väliltä. Kukaan ei mielestään ollut ylimmällä tasolla. Vastauksista kävi ilmi, että heidän oli myös vaikea valita yhtä tai edes kahta tasoa, jolla voisi sanoa olevansa, sillä jokaisesta tasosta löytyy jotain käytössä olevia osallisuutta tuottavia elementtejä. Yksi vastaaja oli pohtinut myös sitä, että jokaisen nuoren kohdalla aloitetaan ensimmäiseltä tasolta ja luottamuksen kasvaessa nousee ylöspäin. (Alkukartoituskysely 2015.)

3.3.2 Thomas ja osallisuuden ulottuvuudet

Nigel Thomas (2002, 171–176) kritisoi malleja, joissa osallisuus on yksiulotteinen ominaisuus, jota voi olla paljon, vähän tai ei lainkaan. Thomas on sitä mieltä, että osallisuuden tarkastelu tulee jakaa eri ulottuvuuksiin. Ulottuvuuksien keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja niiden mukana muuttuu nuoren kokemus osallisuudestaan.

Kuvio 3. Osallisuuden ulottuvuudet (Thomas 2002).

Thomasin (2002, 171–176) näkemyksen mukaan nuoren osallisuus rakentuu ensinnäkin siitä, onko nuorella mahdollisuuksia valita. Osallistumisesta kieltäytyminen voi siis olla myös osallisuuden muoto. Toiseksi Thomasin mukaan nuorella tulisi olla mahdollisuus saada tietoa tilanteesta, prosessista ja omasta roolistaan siinä. Kolmantena on mahdollisuus vaikuttaa prosessiin. Neljäntenä on mahdollisuus ilmaista itseään, esimerkiksi julkituomalla omia ajatuksiaan. Viides ulottuvuus Thomasin mallin mukaan on mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen, sillä useilla nuorilla on vaikeuksia ilmaista ajatuksiaan aikuisten ymmärrettäväksi. Kuudes ulottuvuus on mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Thomasin malli tekee näkyväksi sen, että nuoret ja heidän tilanteensa ovat yksilöllisiä. Joillekin nuorille riittää, että he saavat tilanteesta tietoa ja vaihtoehtoja, joiden perusteella he voivat muodostaa mielipiteensä sekä ilmaista sen. Toiset taas tarvitsevat tukea ja kannustusta, jotta he voivat luottaa siihen, että heidän ajatuksensa ovat arvokkaita. (Thomas 2002, 171–176.)

Thomas (2002, 171–176) myös korostaa työntekijöitten asennoitumista nuorten osallisuuteen. Thomas nostaa esiin neljä erilaista aikuisten lähestymistapaa: kliinisen, byrokraattisen, arvosidonnaisen ja kyynisen. Kliinisessä lähestymistavassa osallisuus nähdään helposti riskinä ja nuoren hyvinvointia vaarantavana, osallisuutta arvioidaan emotionaalisen kapasiteetin ja haavoittuvuuden näkökulmasta. Byrokraattinen lähestymistapa pyrkii toteuttamaan osallisuuden vaatimukset niiden kriteerien puitteissa, joita organisaatio on asettanut. Arvosidonnaisessa lähestymistavassa Thomasin (2002, 171–176) mukaan nuorten osallisuus on hyvää ja tärkeää sinänsä, koska se nähdään nuorten oikeutena ja sen uskotaan parantavan päätöksenteon laatua. Näin ajatteleva aikuinen pitää omana tehtävänä olla mahdollistamassa osallisuuden syntymistä. Kyyninen lähestymistapa mielestä näkee tilanteen niin, että nuoret manipuloivat aikuisia ja haluavat valtaa, mutta eivät vastuuta. Joten osallisuus nähdään kyynisen lähestymistavan näkökulmasta vaarana. (Thomas 2002, 171–176.)

Hart (1992), Shier (2001) sekä Thomas (2002) ovat kaikki pureutuneet osallisuuteen ja sen lisäämiseen perusteellisesti. Jokainen malli antaa työkaluja, joiden avulla voidaan arvioida työntekijän omaa lähestymistapaa ja organisaation nuorten mahdollisuuksia osallisuuteen. Kaikki nämä kolme mallia puhuvat saman asian puolesta kukin omalla tavallaan. Hartin malli on selkeä ja pieniin osiin pilkottu. Shier on yksinkertaistanut mallia, mutta tuonut sille lisää ulottuvuuksia. Thomas haluaa korostaa mallissaan yksilöllisyyden merkitystä osallisuutta edistävässä työssä. Nämä mallit tukevat toinen toisiaan ja mallien pohjalta työntekijä voi kehittää omaa toimintaansa. Myös organisaatiossa voidaan tehdä muutoksia osallisuutta lisäävään toimintaan tähdäten. Tiedostamalla osallisuuden tasoja, muotoja ja ulottuvuuksia, voidaan lähteä tavoittelemaan muutosta nuorten osallisuuden edistämiseksi.

3.4 Osallisuus arjessa

Nuorten osallisuus ei saisi olla yhteiskuntapolitiikan tai asiantuntijakäytäntöjen koriste. Sen sijaan osallisuus on käytännön asia. Huomioitavaa on, että käytännöllisiä

kysymyksiä ei koskaan tule aliarvioida. (Hotari, Oranen ja Pösö 2009, 164.) Käytännöllisyys näkyy jokapäiväisessä arjessa ja sitä kautta nuorten osallisuutta voidaan vahvistaa joka päivä.

Kodin ulkopuolelle sijoitettu nuori elää arkeaan laitoksessa. Lindfors (2011, 19–21) toteaa, että arki on itsestään selvyys, jonka määrittelemine on haastavaa. Arkeen kuuluu piirteitä, jotka ovat kaikille yhtenäisiä, kuten ravinnon ja unen tarve, mutta arki on myös jokaisen oma kokemus. Arki on jokapäiväistä elettyä elämää, jota toistot ja rutiinit ryhdittävät. Arki on myös muuttuvaa; se muotoutuu ajan ja paikan mukaan. Arki on myös osa tiettyä ajankuvaa ja kertoo siitä, miten ihmiset osana sosiaalista yhteisöä toimivat ajasta riippuen. Arki on nuoren kasvuympäristö, jossa he elävät ja oppivat. Kasvattajina arjessa toimivat muun muassa perhe ja koulu. Arkielämään katsotaan kuuluvaksi päivärytmi, tavanomaiset käytännöt, opinnot tai työ, perheen kanssa vietetty aika sekä vapaa-ajan harrastukset. (Lindfors 2011, 19–21.) Vaikka nuori elää lastensuojelulaitoksessa, kuuluu hänen arkeensa samanlaisia asioita kuin omassa perheessä asuvalla ikätoverillaan. Nuorten arkeen lastensuojelulaitoksessa kuuluvat tyypillisesti turvallisuudentunnetta tuova päivärytmi, koulussa käynti sekä mahdollisuus harrastaa ja liikkua. Useissa lastensuojelulaitoksissa arkeen kuuluvat myös niin kutsutut koti-illat, jolloin kaikki nuoret ovat paikalla. Lastensuojelulaitoksessa asuvien nuorten arkeen vahvasti kuuluvat myös perheen kanssa tehtävä yhteistyö ja nuoren asioihin liittyvät palaverit, kuten asiakassuunnitelmaneuvoittelut ja erilaiset moniammatilliset verkostokokoukset. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, [viitattu 20.12.2015].)

Lindfors (2011, 19–21) nostaa esille, että arkeen kuuluu muun muassa päivärytmi. Nähdäkseni lastensuojeluyksikössä asuvien nuorten tulisi voida osallistua näihin täysin samoin kuin kenen tahansa nuoren. Päivärytmi lastensuojelulaitoksessa on usein ennalta määritetty, mutta nuorelle tulisi antaa tilaa vaikuttaa näiden raamien sisäpuolella. Esimerkiksi opinnäytetyöni alkukartoituskyselyssä eräs vastaaja kirjoitti, että hän pyrkii aina iltavuoroissa suunnittelemaan jokaisen nuoren illan kulun siten, että myös nuorella on itsellään mahdollisuus vaikuttaa siihen. Toinen vastaaja kertoi tästä samasta asiasta ja vastauksessaan toi esille, että hän antaa nuorelle tilaisuuden suunnitella menojensa aikataulua. (Alkukartoituskysely 2015.)

Lindfors (2011, 19–21) listaa arkeen kuuluvaksi myös koulun tai työn sekä vapaa-ajan. Peruskoulun päättävillä nuorilla tulisikin olla mahdollisuus itse valita mihin he haluavat mennä opiskelemaan ja usealle nuorelle saattaa omat toiveet olla hyvinkin selkeät. Jos nuori kuitenkin haaveilee esimerkiksi kauas toiselle paikkakunnalle opiskelemaan pääsystä, on siitä keskusteltava muun muassa sosiaalityöntekijän kanssa. Nuoria saatetaan kannustaa myös kesätöihin, kun he ovat sen ikäisiä, mutta nuorilla on tässä sananvaltaa, haluaako hän hakea töitä vai ei ja minkälaista työtä hakee. Vapaa-ajan harrastuksiin lastensuojeluyksikön nuoria pyritään useimmiten myös tukemaan. Näissäkin asioissa nuoren tulee saada itse päättää, millainen tekeminen häntä kiinnostaa.

Hotari, Oranen ja Pösö (2009, 164) pohtivat kuinka nuorten osallisuutta arjessa vahvistetaan. Oleellista heidän mielestään on, että osallisuuden vahvistamiseksi pyritään arjessa varaamaan enemmän aikaa nuorten kanssa olemiseen. Tämän myötä voidaan myös entistä paremmin tutustua nuoreen. Nivala (2010, 19) tarkentaa vielä, että osallisuutta voidaan lisätä myös kuuntelemalla nuorta entistä enemmän, kysymällä nuoren mielipiteitä ja kunnioittamalla niitä. Ajan viettämistä nuorten kanssa korostettiin myös ohjaajilla teetetyssä alkukartoituskyselyssä. Nuorten kanssa vietetty aika nimettiin tärkeäksi osallisuuden kannalta. Lisäksi kiire ja ajanpuute mainittiin esteenä osallisuudelle. Vastauksessa nostettiin esiin sitä, että parhaimmillaan osallisuus näyttäytyy siten, että nuoret saavat olla mukana tavallisessa, arkisessa päätöksenteossa. (Alkukartoituskysely 2015.)

Arki on nuoren kasvuympäristö ja tästä johtuen tulee nuoria osallistaa arjen askareisiin (Lindfors 2011, 19–21). Alkukartoituskyselyyn (2015) vastanneilla ohjaajilla oli tästä käytännön näkemystä. Vastauksissa korostui se, että ohjaajat ottavat nuoret mukaan arjen askareisiin, kuten ruoanlaittoon ja talon siistinä pitämiseen. Tällaisten taitojen opettelemisen kautta tuetaan nuorten kehitystä ja valmistaudutaan itsenäiseen elämään. (Alkukartoituskysely 2015.) Itsenäistyvän nuoren roolikartta (2008) kuvaa viisi osa-aluetta, jotka ovat keskeisessä osassa itsenäistyvän nuoren elämässä. Nämä osa-alueet ovat elämästä oppija, suhteiden hoitaja, rajojen asettaja, itsensä arvostaja sekä arjen pyörittäjä. Neljä ensimmäisen mainittua roolia korostavat muun muassa nuoren arvojen muodostamista ja väärän ja oikean tunnistamista, sosiaalisten taitojen kehittämistä, itsensä kunnioittamista ja suojelemista

sekä tunteiden tunnistamista ja käsittelyä. Viides osa-alue eli arjen pyörittäjä, nostaa esille niitä käytännön asioita, joita nuoren tulee harjoitella ennen kuin hän lähtee omilleen. Näitä taitoja ovat ruoanlaitto, raha-asiat, kodin kunnossapito ja vuorokausirytmistä huolehtiminen sekä terveyden hoitaminen ja vastuu koulunkäynnistä tai työstä. (Itsenäistyvän nuoren roolikartta 2008.) Kaikki nämä viisi osa-aluetta tulee ottaa huomioon nuorten arjessa ja ohjaajan tehtävänä on tukea nuorta, jotta nämä taidot kehittyvät.

Elämäntilanteesta riippumatta nuoren arkeen kuuluvat myös läheiset ihmiset, kuten perheenjäsenet. Nuoren kanssa tulee keskustella siitä, miten hän haluaa pitää yhteyttä perheeseen ja lähimmäisiin ja kuinka hän toivoo tapaavansa heitä. Jossain tapauksissa yhteydenpitoa on saatettu joutua rajoittamaan, mutta tästäkin tulee nuoren kanssa avoimesti keskustella ja tuoda esiin miksi näin on. (Pesäpuu ry 2014, 6).

Timonen-Kallio (2010, 15) tuo esille näkökulman miksi työntekijällä tulee olla kyky kerätä nuorelta tietoa arjen pienistäkin tapahtumista. Tämä on tärkeää, jotta ohjaaja voi auttaa nuorta näkemään näiden asioiden merkityksellisyyden. Toteutuakseen se vaatii aikaa ja paneutumista nuoren asioihin, kuten usein on jo esiin nostettu. Työntekijän tulee hallita myös tällaisten nuorelta saatujen tietojen dokumentointi, jotta tiedot voidaan edelleen viedä eteenpäin hyödynnettäväksi esimerkiksi asiakassuunnitelmaneuvoitteluihin. (Timonen-Kallio 2010, 15.)

Lastensuojeluyksikön ohjaajat, jotka pohtivat osallisuutta opinnäytetyöni alkukartoitus kyselyssä, syventyivät miettimään mitä nuorten osallisuus lastensuojeluyksikön arjessa heidän mielestään on. Vastaajista neljä oli nostanut esille sen, että osallisuutta on nuorten mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja kolme vastaajista korostanut mahdollisuutta vaikuttaa arjen päätöksiin. Kaksi vastaajaa kirjasi ylös sen, että nuorten kertovat omia näkemyksiään päätöksenteossa. Kaksi vastasi osallisuuden olevan nuorten mukana oloa arkisissa asioissa. Lisäksi arjen osallisuutta pohdittaessa yksittäisinä vastauksina esiin nousivat nuorten mukana olo asioiden käsittelyssä, nuorten kuunteleminen, nuoren kuuluminen ryhmään, tiedon välittäminen nuorelle sekä nuorten toiveiden toteuttaminen mahdollisuuksien mukaan, nuorten osallistaminen arjen askareissa ja yhteisten tekemisen suunnittelu nuorten kanssa. (Alkukartoituskysely 2015.)

Nuoret saavat osallistua arjenpuuhiin ja heiltä kysytään, mitä he haluaisivat (Vastaaja 6).

Vastauksiin oli kirjattu myös, että nuoren tulee saada olla osallinen omassa elämässään sekä hänellä tulisi olla mahdollisuus olla yhteydessä omaan sosiaalityöntekijään. Lisäksi vastauksissa mainittiin nuoren ja ohjaajan kunnioitus toistensa mielipiteitä kohtaan sekä mielipiteiden perustelu ja se, että nuori ei saa tulla nolatuksi kertoessaan mielipiteensä. Yksittäiset vastaajat olivat kirjanneet osallisuuden olevan parhaimmillaan sitä, että nuorten kanssa sovitaan kaikki arkeen liittyvä, nuoret osallistuvat arkiseen päätöksen tekoon ja nuoret osallistuvat arkeen ja toimintaan keskimääräisesti hyvin. (Alkukartoituskysely 2015.)

Asioista pystytään keskustelemaan niin, että sekä nuori että ohjaaja pystyvät kunnioittamaan toisen mielipiteitä ja että omansa pystyy perustelemaan (Vastaaja 3).

Parhaimmillaan se tarkoittaa sitä, että nuorten kanssa voidaan yhdessä sopia arjen aikataulut, ruokalistat, siivouspäivien kulut, sanktiot ja kaikki mahdollinen arkeen liittyvä (Vastaaja 4).

Alkukartoituskyselyssä ohjaajat pohtivat myös, mitä kehitettävää nuorten osallisuudessa vastaajat näkevät arjen osallisuuden näkökulmasta. Kaksi vastaajaa kirjoittavat siitä, että lain mukaan nuoria tulee kuulla sijoitustaan koskevista asioista, mutta todellisuudessa nuoret eivät pysty siihen vaikuttamaan. Toiset kaksi vastausta kertoivat molemmat siitä, että lastensuojeluyksikön ohjaajat eivät saa estää osallisuutta tekemällä asioita aina samojen toimintamallien mukaan, sillä perusteella, että niin on aina tehty. (Alkukartoituskysely 2015.)

Kehittämisen paikka on siinä, ettei ohjaajat kangistuisi kaavoihin ("Näin meillä on aina tehty!") vaan ottaisivat nuorilta ideoita vastaan (Vastaaja 3).

Nuorten toiveita voitaisiin tietysti joissain asioissa kuunnella vielä enemmän ja useammin ottaa puheeksi yksikön asioita, mihin nuoret haluavat muutoksia ja mitkä asiat he kokevat toimivina. Pieni esimerkki on, että nuori saa esimerkiksi harvoin päättää mitä ruokaa tehtäisiin, vaan yleensä mennään ruokalistan mukaan. (Vastaaja 7.)

Ohjaajat nostivat yksittäisinä vastauksina esiin asioita, joita ohjaajan tulisi tehdä, jotta nuorten osallisuus toteutuisi. Näitä asioita olivat sen tunteen vahvistaminen, että nuorten omilla valinnoilla on merkitys arjen sujumisessa, nuorten ideoitten vastaanottaminen ja tarvittaessa niiden muokkaaminen sekä nuorten kuuleminen niin kutsuttuna kokemusasiantuntijana. (Alkukartoituskysely 2015.)

On tärkeää jatkaa ja vahvistaa sitä kehitystä/tunnetta, että nuori kokee omilla valinnoilla ja tekemisillään olevan ison merkitys arjen sujumiseen (Vastaja 5).

Lisäksi esiin tuotiin suuremman vastuunantaminen nuorille ja etenkin täysi-ikäisyyttä lähestyville, nuorten kuunteleminen entistä enemmän sekä puheeksi otto nuorten kanssa siitä, mihin yksikön asioihin he haluavat muutosta ja mitkä asiat he kokevat toimiviksi. Vastauksista yksi myös nosti esiin sen, että ohjaaja ei saa kyyntä eikä tyytyä liian vähään, ja tässä hyvä apuna toimivat esimerkiksi työnohjaus ja työtiimin keskinäiset keskustelut. Lisäksi yksittäisinä vastauksina kehittämiskohteiksi nousivat nuorten äänen kuulumattomuus henkilökunnan kokouksissa ja nuorten laitostuminen. (Alkukartoituskysely 2015.) Vastauksista nousee sama tieto, kuin Aulan (2008) päätelmässä, että osallisuuden mahdollistaminen vaatii aikuisilta oikeanlaista asennoitumista sekä työtä osallisuuden kokemusten tuottamiseksi.

Alkukartoituskyselyssä ohjaajat pääsivät myös kertomaan, miten osallisuus näyttäytyy tällä hetkellä oman yksikön arjessa. Neljä vastaajista kertoi kaikkien osallistuvan yksikön arkeen ja kaksi kertoi, että asioita tehdään yhdessä. Nuoret saavat sanoa oman mielipiteensä kolmen vastaajan mukaan. Viikonlopun aktiviteetteihin nuoret saavat vaikuttaa kahden vastaajan mielestä ja kolme vastaajaa kertoi, että nuoret saavat yleensäkin esittää toiveitaan. Neljä vastaajaa nosti esiin yhteisökokouksen, jossa nuorilla on mahdollisuus esittää toiveitaan ja kaksi kertoo asioiden menevän myös henkilökuntapalaveriinkin. Kaksi vastaajaa tuottaa tietoa siitä, että nuorilla on jonkin verran mahdollisuuksia päättää asioistaan. (Alkukartoituskysely 2015.)

Niin, että nuoret saavat jonkin verran tehdä omia päätöksiä omista menoistaan (esim. valita kylille menopäivän) ilman että aikuinen sen päättää aina puolesta. Nuorilla on myös mahdollisuus vaikuttaa vapaa-ajan

menoihin ja touhuihin arjessa, usein kysytään nuoren mielipidettä suunniteltaviin asioihin (mm. retket, elokuvat ja ruokailupaikat). (Vastaja 1.)

Yhtyksissä (ainakin, toki muulloinkin) keskustellaan ja nuorten ideoita modataan käytäntöön (Vastaja 6).

Yksittäisinä vastauksina esiin nostettiin nuorten osallistuminen omien asioidensa käsittelyyn, nuorten kannustaminen erilaisiin aktiviteetteihin ja puuhiin sekä nuorten mahdollisuus sopia asioista aikuisen kanssa. Esiin yksittäisissä vastauksissa nousivat myös ryhmään liittyvät asiat: nuoria kannustetaan ottamaan muut mukaan ryhmään ja epäkohtiin puututaan ryhmässä. Nuoret saavat tiedon talon tavoista ja säännöistä ja tilat ovat kodinomaiset ja nuorella on mahdollisuus oman huoneen sisustukseen. Vastauksista paistaa yhdessä tekeminen ja yhteisöllisyys, mitkä vahvasti liittyvät osallisuuteen lastensuojeluyksikön arjessa. (Alkukartoituskysely 2015.)

Nuoria kannustetaan ottamaan muut nuoret mukaan ryhmään, pyritään puuttumaan epäkohtiin ryhmässä, esimerkiksi keskinäisiin riitoihin, mahdolliseen kiusaamiseen (Vastaja 3).

Kolmannen kysymyksen tarkoitus oli selvittää, saako nuori halutessaan ääntään kuuluviin arjen kulkuun liittyvissä asioissa. Kaikkien vastaajien näkökulmasta nuori saa äänensä kuuluviin, mutta tiettyjen rajojen puitteissa. Yksi vastaja nostaa esiin sen, että keskustelumahdollisuuksia voitaisiin vielä kuitenkin lisätä. (Alkukartoituskysely 2015.)

Saa tietyissä raameissa. Jotkut asiat lastensuojeluyksikössä ovat kuitenkin sellaisia, jotka pitää päättää aikuisjohtoisesti kuten arkiryhti, koulukäynti, aikataulut. (Vastaja 1.)

Nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa arjen kulkuun ja myös heidän mielipiteitään kysytään. Ehkä heitä voisi enemmänkin haastaa keskusteluun arjen asioissa. (Vastaja 5.)

Vaikka nuorten osallisuus tulee ottaa huomioon lastensuojeluyksikön jokapäiväisessä toiminnassa ja sen näkyy muun muassa nuorten ja työntekijöiden vuorovaikutuksessa, voidaan sen tukemiseksi säännöllisesti tai toisinaan käyttää myös tätä

tarkoitusta varten kehitettyä toimintaa. Osallisuuden lisäämiseksi ja mahdollistamiseksi voidaan järjestää erilaisia projekteja tai pienempiä tapahtumia. (Nivala 2010, 19; Baumgarten 2010, 71–72). Yhtenä esimerkkinä jatkuvasta osallisuutta tuottavasta toiminnasta on yhteisökokous.

4 YHTEISÖKOKOUS TUKEE OSALLISUUTTA

Yhteisökokous on menetelmä ja työväline, joita useissa erilaisissa asumisyksiköissä käytetään asukkaiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi. Yhteisökokous sopii myös lastensuojelulaitoksen arkeen. Yhteisökokouksen pohjana on yhteisö ja siinä muodostuva yhteisöllisyys, jonka varaan voidaan rakentaa säännöllisesti järjestettävä kokous, joka antaa yhteisön jäsenille mahdollisuuden saada tietoa ja tulla kuulluksi. Yhteisökokous on nuorille suunnattu foorumi, mutta läsnä kokouksessa ovat yleisesti myös työvuorossa olevat ohjaajat. Opinnäytetyöni kehittämiskohteeksi nostettiin työyhteisön valinnan kautta yhteisökokous ja kehittämistyön pohjana on käytetty työntekijöitten ajatusten lisäksi tässä luvussa käsittelemääni tutkimustietoa.

4.1 Osallisuuden kokemus syntyy yhteisössä

Osallisuus voidaan Orasen (2008b, 15) mukaan ymmärtää nuoren liittymisenä yhteisöön, siihen kuulumisena ja siihen vaikuttamisena. Hänen tutkimuksissaan on noussut esille, että yhteisön jäseniltä odotetaan mukaantuloa, sillä osallisuus on vastavuoroista toimintaa. Yhteisöltä puolestaan odotetaan jäsentensä huomioimista. Osallisuus on Orasen aineiston mukaan myös oikeutta saada tietoa niistä asioista, jotka liittyvät itseensä tai omaan yhteisöön sekä mahdollisuudesta vaikuttaa näihin asioihin. Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 87–88) ovat jo vuosia sitten tutkimuksissaan todenneet, että yhteisö on yksikkö, jonka jäsenet ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Heidän mukaansa ilman vuorovaikutusta ei yhteisöä ole olemassa. Jäsenet tuntevat kuuluvansa osaksi yhteisöä yhteisten kokemustensa vuoksi. Kyrönseppä sekä Rautiainen (1993, 87–88) toteavatkin, että yhteisö on paikka, jossa yksilö kasvaa ja kehittyy ja jossa yksilön identiteetti vahvistuu. Raina ja Haapaniemi (2007, 40) ovat sitä mieltä, että osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemukset liittyvät tiiviisti toisiinsa. Osallistumisen ja osallisuuden tunteet nuorille syntyvät heidän mukaansa siitä, kun he ovat osallisena yhteisössä. Kuulluksi ja huomioituksi tulemiseen sekä mahdollisuus vuorovaikutukseen kehittyy hiljalleen. Kirjoittajien mukaan yhteisössä nuoren yhteisötaidot, eli rakentavat vuorovaikutustaidot, saavat mahdollisuuden kehittyä.

Yhteisö ja yhteisöllisyys ovat paljon käytettyjä käsitteitä, joille on myös annettu erilaisia merkityksiä. Tärkeintä on huomioida, että ne tarkoittavat eri asiaa. Yhteisö on toiminnallinen ympäristö, jossa on jäseniä yhteisine arvoineen ja tavoitteineen. Yhteisöllisyys taas syntyy yhteisön jäsenten välisissä vuorovaikutussuhteissa. Yhteisön jäsenet tuntevat kuuluvansa osaksi yhteisöä ja se tuottaa heille yhteisöllisyyden tunnetta. Syntyäkseen yhteisöllisyys tarvitsee rakenteita vuorovaikutukselle ja toimintaa jäsentääkseen. Se tarvitsee ohjaajilta johtajuutta, työnjakoa sekä mahdollisuuksia keskusteluun ja päätöksentekoon. Yhteisö voi olla joko luonnollisesti syntynyt tai tietoisesti rakennettu. (Raina & Haapaniemi 2007, 34–35.) Nuoret ovat osallisina useissa erilaisissa yhteisöissä. Tällaisia yhteisöjä ovat muun muassa kavერი-
piirit, koululuokka, harrastusporukka sekä oma perhe.

Kyrönseppä & Rautiainen (1993, 90) ovat todenneet, että yhteisöä pidetään ihmiselle välttämättömänä, koska ihminen on luonteeltaan sosiaalinen. Heidän mukaansa yhteisö on toimintaympäristö, jossa yksilöstä tulee omanlaisensa sosiaalinen toimija. Yhteisössä yksilö harjoittelee yhteisön asettamiin tavoitteisiin, tietoihin ja taitoihin sopeutumista. Yhteisö voidaankin nähdä sosialisointin ja kasvatuksen lähteenä. Yksilön näkökulmasta yhteisöön kuuluminen antaa heidän mukaansa nuorelle mahdollisuuden kasvaa ja kehittyä sekä saavuttaa hyvinvointia omassa elämässään. (Kyrönseppä ja Rautiainen 1993, 90.)

Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 88–90) ovat todenneet lastensuojeluyksikön olevan oma yhteisönsä, jossa olevat ihmiset elävät vuorovaikutussuhteessa keskenään. Arkea heidän mukaansa säätelevät päivittäiset ja viikoittaiset rytmit sekä käyttäytymissäännöt ja normiodotukset. Yhteisö kohdistaa jäseniinsä sellaisia odotuksia, joita se ei aseta muille. Yhteisön sisällä on myös erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Lastensuojeluyksikkö muodostaa näin oman ainutlaatuisen yhteisönsä. Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 88–90) mukaan nostavat esiin, että yhteisöllisyys lastensuojeluyksikössä merkitsee sitä, että yhteisö mahdollistaa nuorelle toimintaympäristön, joka tukee hänen sosiaalista selviytymistään. Yhteisössä normit, asenteet ja arvot avautuvat nuorille vuorovaikutustilanteissa. Yksikkö on yhteisö, joka tuottaa nuorille kasvatuksellisesti ja hoidollisesti rakentavia kokemuksia, Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 88–90) toteavat tutkimuksissaan.

Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 88–91) muistuttavat, että lastensuojeluyksikön nuoret eivät kaikki ole liittyneet tähän yhteisöön vapaaehtoisesti. Täysin tasa-arvoinen yhteisö ei myöskään ole, sillä yhteisöön kuuluu niin nuoria kuin heidän kasvat-tajiaankin. Tästä huolimatta kirjoittajat toteavat, että yhteisö on nuorta rikastuttava toimintaympäristö, sillä siellä on mahdollisuus monipuolisten roolien ja eri asemissa olemisen harjoittelumahdollisuus. Erityisen merkityksellistä heidän mielestään las-tensuojeluyksikön yhteisössä on se, että siellä kyetään välittämään nuorille niitä nor-meja, arvoja ja asenteita, joita ei perhe tai muualla annettu kasvatus ole voinut tar-jota.

4.2 Yhteisökokous nuorten keskustelufoorumina arjessa

Yhteisöllisyyden keskeisenä teemana on yhteisön huolehtiminen omista jäsenis-tään. Asiaa voidaan tarkastella siten, että yhteisön jäsenellä on oikeus olla osa yh-teisöä, mutta hänellä on myös velvollisuus yhteisöä kohtaan. Osallistuminen omien sekä yhteisön asioiden hoitoon tulisi kuulua kiinteästi yhteisön arkeen. On tärkeää, että näitä tilaisuuksia on jo toiminnan rakenteissa nuorelle taattu, esimerkiksi juuri yhteisökokouksen muodossa. Yhteisökokous ja erilaiset tehtävät ovat nuorelle osal-listumisen ja vastuunoton harjoittelua. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 98.)

Tunnettu yhteisökasvatuksen kehittäjä Suomessa on Kalevi Kaipio. Kaipio (1979, 110) puhuu paljon yhteisökokousten merkityksestä osana yhteisökasvatusta ja nos-taakin sen tärkeimmäksi käytännöksi. Tärkeimmäksi se hänen mukaansa nousee sen vuoksi, että yhteisön päätökset ja ratkaisut tulisi tehdä nuorten ja kasvattajien yhteisissä kokouksissa. Yhteisökokouksen toteuttamisesta voidaan Kaipion mu-kaan luoda sellaiset käytännöt ja tavat, jotka yhteisöä parhaiten palvelevat. Kokous-ten tulisi kuitenkin organisoida siten, että yhteisökokouksella olisi säännöllinen ajan-kohta. Kaipio (1999, 236) korostaa, että kokouksiin osallistujalle tulee myös tuottaa kokemus siitä, että hänen on mahdollista olla aktiivinen osallistuja sekä asioiden yhteinen käsittely on hänelle hyödyksi. Kaipio (1979, 111–113) on myös sitä mieltä, että yhteisökokousten tulee olla luonteeltaan yhteisöllisiä ja pyrkiä siihen, että mah-dollisesti ikävien asioiden käsittelyn lisäksi puhuttaisiin mukavista aiheista, jolloin halukkuus osallistua kokouksiin säilyisi.

Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 91) ovat nostaneet esille sen, että lastensuojeluyksikön rakenteelle ja yhteisöprosessille on tarpeellista vahvistaa demokraattisuutta, ja tätä voidaan tukea yhteisökokouksella. Heidän mukaansa yhteisöön kuuluvilla nuorilla ja ohjaajilla tulee olla mahdollisuus päästä vastuullisesti vaikuttamaan omaan arkeensa. Yhteisökokous onkin paikka, jossa harjoitellaan näitä demokratian pelisääntöjä, oma-aloitteisuutta, osallisuutta ja vastuullisuutta.

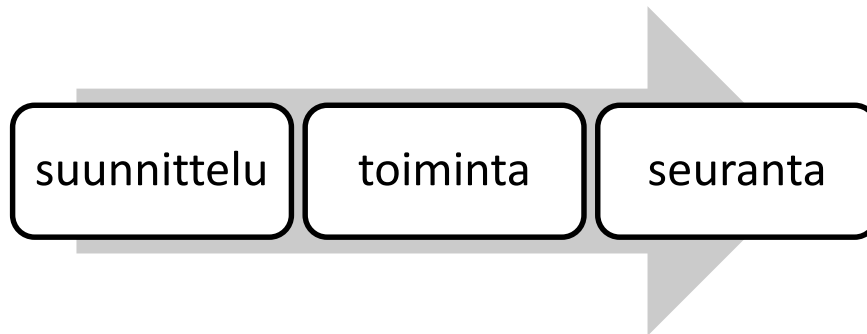
Yhteisökokous on siis säännöllisesti järjestettävä ja parhaimmillaan hyvin toimiva työmenetelmä osana lastensuojeluyksikön arkea. Yhteisökokous on foorumi, jossa nuorilla on mahdollisuus kertoa ajatuksistaan, arjen sujumisesta ja epäkohdista. Kokous voi olla myös paikka, jossa keskustellaan tulevista tapahtumista tai mukana oleva ohjaaja voi kertoa, mitä henkilökunnan kokouksissa on noussut esille. Yhteisökokouksen on oltava mukava, odotettu tapahtuma, jota varten voidaan luoda tätä tarvetta vastaavat puitteet. (Baumgarten 2010, 71–72). Näiden ajatusten valossa on ymmärrettävää, miksi tämän opinnäytetyön tutkimuksen kehittämiskohteena on yhteisökokouksen kehittäminen osallisuuden tuottajana. Parhaimmillaan yhteisökokous tuottaa osallisuutta, luo yhteenkuuluvuuden kokemuksia ja antaa nuorille mahdollisuus vaikuttaa omiin ja yhteisön asioihin.

5 YHTEISÖKOKOUKSEN KEHITTÄMINEN TOIMINTATUTKIMUKSENA

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni kulkua. Toteutin tutkimukseni toimintatutkimuksena, jonka tavoitteena oli kehittää toimintaa. Kuvaan tässä osiossa sekä toimintatutkimuksen menetelmää sekä oman tutkimukseni prosessia.

5.1 Toimintatutkimus

Toimintatutkimuksen tärkeimmät elementit ovat toiminnan kehittäminen, yhteistointa, tutkimus sekä toimijan eli tutkijan mukana olo (Coghlan & Brannick 2010, 4.) Toimintatutkimus koostuu erilaisista tutkimusmenetelmistä ja oikeammin sitä voisi kutsua tutkimusstrategiaksi. Tutkimusstrategian kautta lähestytään ilmiötä ja kerätään tietoa siitä, jotta voidaan toteuttaa muutos. Toimintatutkimuksen muutoksen kohteena on lähes aina ihmisten toiminta. Toimintatutkimuksessa yhdistetään sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Aineiston ja tiedonkeruun menetelmät ovat monipuolisia. Jos toimintaan ei liity tutkimusta, ovat muutokset arkipäivään liittyviä parannuksia. Luonteeltaan toimintatutkimus on prosessimaista: toisiaan seuraavat syklit auttavat kehittämään toimintaa. Yksinkertaisimmillaan sykliin kuuluu suunnittelu, toiminta ja seuranta, kuten kuviossa 4 on kuvattu. (Kananen 2014, 12–14.) Heikkinen, Rovio sekä Kiilakoski (2007, 82) korostavat, että syklien määrien laskeminen ei ole laadunmittari, sillä toimintatutkimuksen jatkuva kehittäminen voi sisältyä yhteenkin sykliin. Heidän mukaansa syklien määrää tärkeämpää on se, että toimintatutkimuksessa toteutuu kaikki siihen tarvittavat elementit: perusidea, suunnittelu, toiminta ja arviointi. Tutkiva työote on lähtökohta onnistuneelle toimintatutkimukselle.

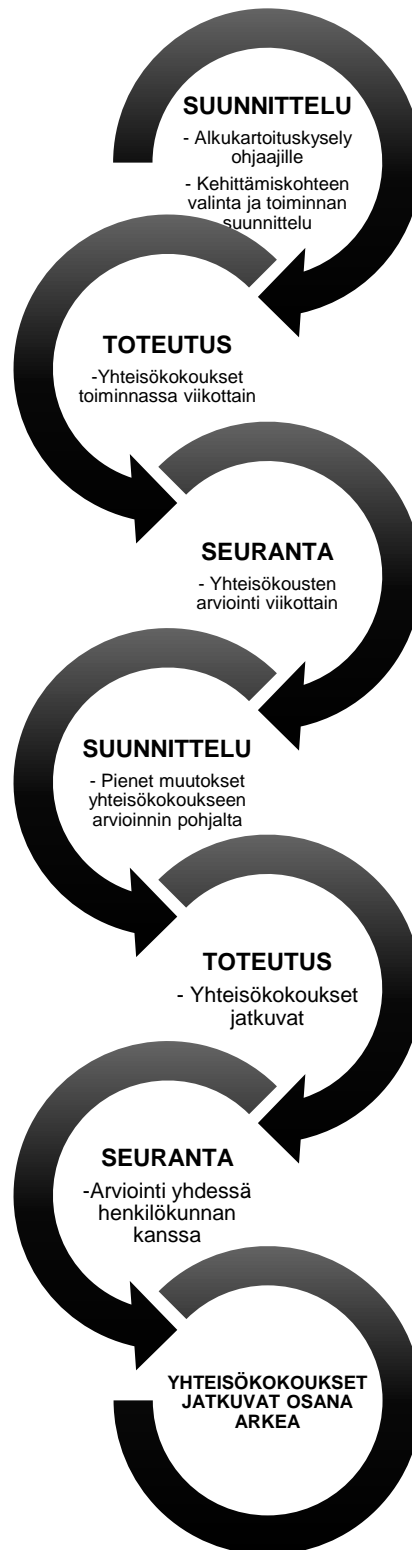

Kuvio 4. Toimintatutkimuksen pelkistetty sykli (Kananen 2014).

Tieteessä on sääntö, jonka mukaan tutkija ei saa vaikuttaa tutkimansa ilmiöön, mutta tätä sääntöä toimintatutkimus rikkoo. Toimintatutkimuksessa tutkimus vie-dään mukaan toimintaan ja toimija on itse mukana sekä toiminnassa että tutkimuk-sessa. Toiminta, tutkimus ja muutos toteutuvat samaan aikaan. Mikäli tutkija on itse tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa tai hänellä on siihen liittyvää kokemusta, kat-sotaan sen usein olevan etu toimintatutkimuksessa. (Kananen 2014, 16.) Toiminta-tutkimuksen toimijoita ovat tutkija sekä kohteena olevaan ilmiöön kuuluvat ihmiset. Tutkija ja toimijat eivät voi olla passiivisessa roolissa, vaan työtä vie-dään ryhmänä eteenpäin. (Kananen 2014, 67.)

Toimintatutkimus toteutetaan kartoittamalla nykytilanne. Nykytilanteen pohjalta ha-vaitaan ongelma, joka määritellään. Ongelmaan ratkaisuksi kehitetään parannuseh-dotus ja sitä lähdetään kokeilemaan. Kokeilua arvioidaan ja seurataan. Tarvittaessa voidaan palata takaisin ongelman määrittelyyn ja aloittaa uudelleen parannusehdo-tusten laatiminen. Näin toimintatutkimus pääsee etenemään sykleittäin. (Kananen 2014, 34–35.)

Käytännössä toimintatutkimuksen vaiheet ovat tilannekartoitus, kehittämiskohteen valinta, tutkimus- tai kehittämiskysymyksen muodostaminen ja toimintasuunnitel-man laatiminen. Esiin tulee nostaa myös mikä on toimintatutkimuksen tavoite. Tut-kimukseen kuuluu myös arviointi, tuloksista tiedottaminen ja tulosten arviointi. (Ka-nanen 2014, 51). Tällä kaavalla on toteutettu myös tämän opinnäytetyön toiminta-tutkimus.

Kuvio 5. Opinnäytetyön tutkimuksen prosessi.

Toimintatutkimuksen prosessini lyhyesti on kuvattu edellä olevaan kuvioon. Prosessi on edennyt suunnittelusta toiminnan kautta seurantaan palaten uudelleen

suunnitteluun, jatkaen toimintaa muutoksin ja päättyen seurantaan. Prosessin jokaiseen vaiheeseen on lisäksi kuulunut jatkuva reflektointi sekä aiemman tutkimustiedon hyödyntäminen toiminnan tukena. Seuraavissa kappaleissa olen tarkemmin kuvannut prosessia.

5.2 Nuorten osallisuuden mahdollisuuksia lisäävä toimintatutkimus

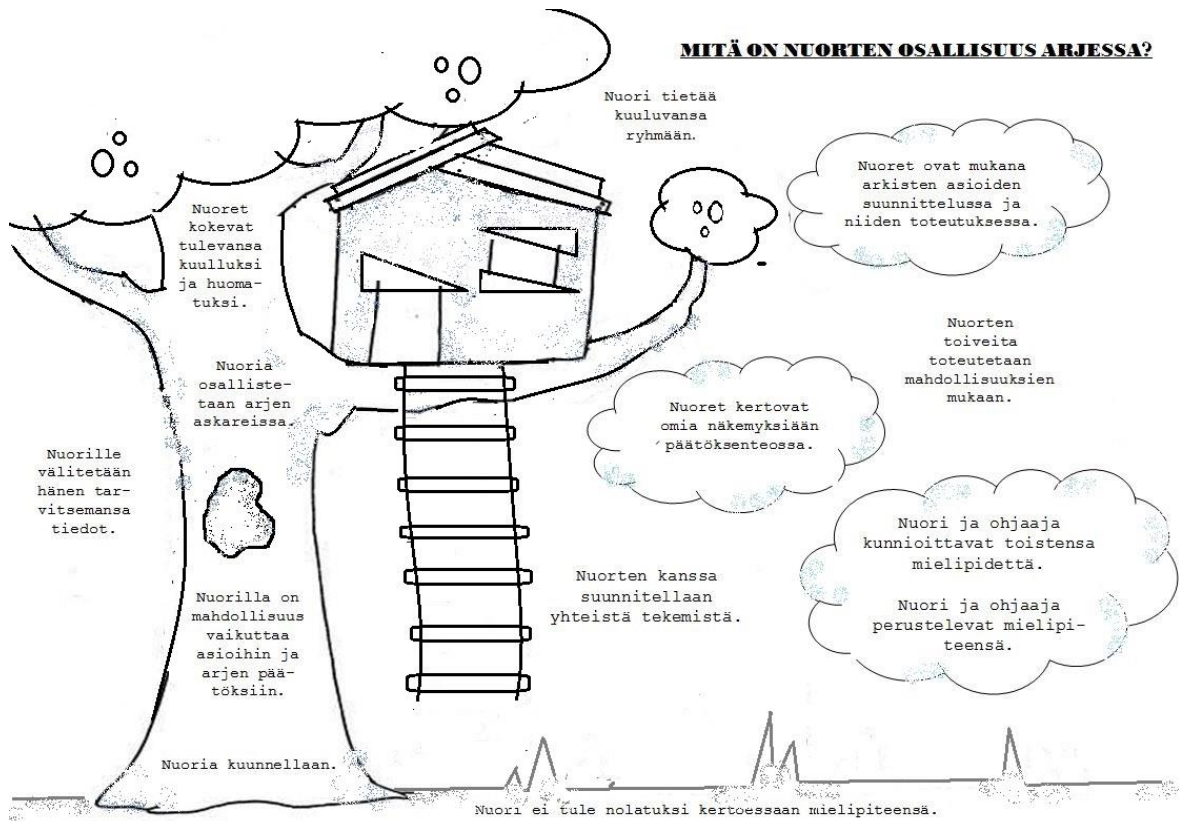
Oma prosessini alku on usean tekijän summa. Opintojen aikana tutustuin toimintatutkimuksen ideaan ja koin jo silloin, että tutkimus johon on yhdistetty toimintaa ja joka on kehittämisorientoitunutta, on minun tapani tehdä opinnäytetyö. Lastensuojelun nuorten osallisuuteen kiinnostus syntyi, kun tutustuin *”Suojele unelmia, vaali toivoa”*: nuorten suosituksia lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi - tutkimukseen (Vario ym. 2012). Tämä tutkimus herätti ajattelemaan, kuinka tärkeää osallisuus nuorille on ja kuinka suuressa asemassa nuorten parissa toimijat ovat suhteessa osallisuuden mahdollistamiseen. Kun yhdistin nämä kaksi tekijää omaan työhöni lastensuojeluyksikön ohjaajana, oli opinnäytetyön suunnitelma valmis.

Yhteistyökumppani hyväksyi suunnitelmani ja aloin tarkemmin työstää ajatuksiani siitä, kuinka opinnäytetyötäni toteutetaan. Esittelin suunnitelmaa myös opinnäytetyöseminaareissa ja sain sieltä lisää tukea ja ideoita. Aloitin tiedon hankkimisen osallisuuden määrittelyllä ja liitin sitä lastensuojeluyksikön arkeen. Keräsin tietoa osallisuuden merkityksestä, mallinnuksesta, nuorten kokemuksista ja aikuisen merkityksestä osallisuuden edistäjänä. Tarvittavan teoriapohjan hankittuani tein alkukartoituskyselyn, johon yksikön työntekijät vastasivat ja josta saamaani tietoa olen jo opinnäytetyön teoriaosuudessa kuvannut.

5.2.1 Kehittämiskohteen valinta

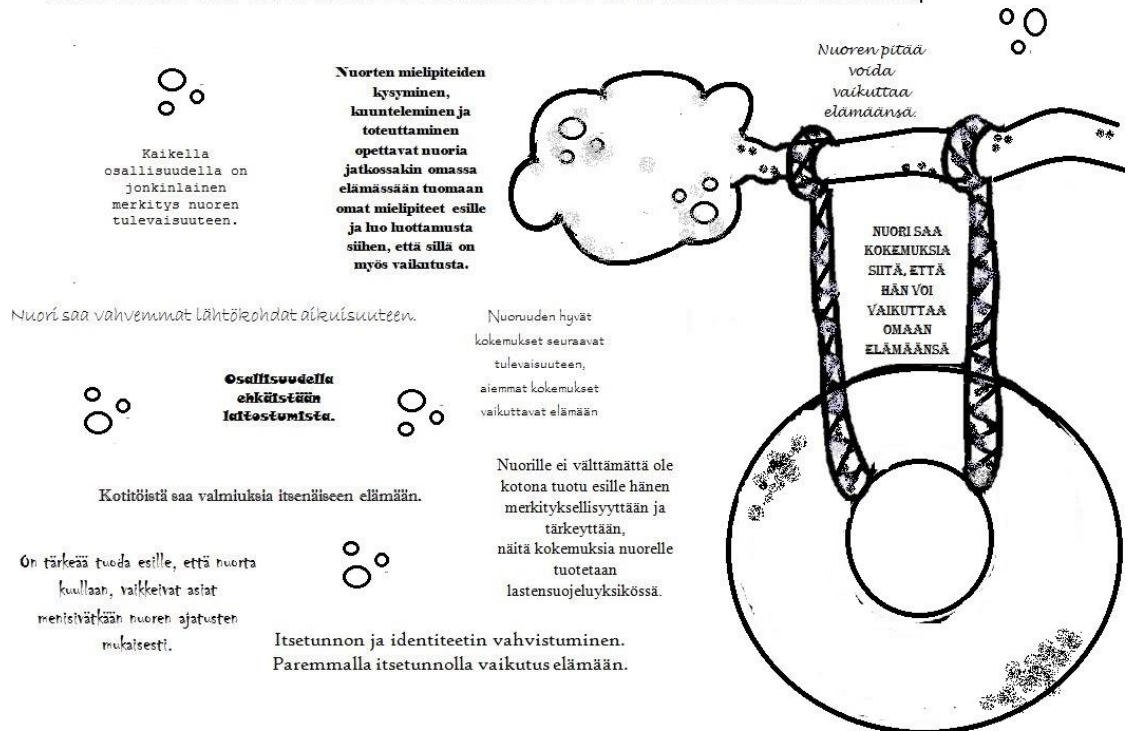
Koottuani ohjaajien alkukartoituksen vastaukset yhteen, nostin vastausten perusteella esille kolme kokonaisuutta, joita osallisuuden näkökulmasta voisi kehittää. Näistä vastauksista on koostettu yksikköön nähtäville seinätaulut (Kuviot 6 ja 7). Vastauksista nousivat esille kaikki nuorten osallisuuteen liittyvät asiat, jotka auttavat hahmottamaan, mistä osallisuudessa on kyse. Kokoonnuimme yhdessä ohjaajien

kanssa henkilökuntapalaverin yhteydessä ja esittelin heille seinätaulut, jotka kertoivat mitä osallisuus heidän mielestään on ja mikä on sen merkitys nuorille. Kerroin myös lyhyesti muista kyselyyn tulleista vastauksista. Kertasin myös osallisuuden käsitteeseen liittyvää tematiikkaa, jotta olisi varmaa, että puhumme kaikki samasta asiasta.

Kuvio 6. Mitä on nuorten osallisuus arjessa?

MIKÄ MERKITYS OSALLISUUDELLA ON NUORILLE NYT JA TULEVAISUUDESSA?

Kuvio 7. Mikä merkitys osallisuudella on nuorille nyt ja tulevaisuudessa?

Olin kirjannut kolme esiin nousutta kehittämiskohdetta suurille kartongeille ja lisännyt niihin myös aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Kehittämiskohde ehdotukset olivat yhteisökokous, omaohjaaja työskentely sekä yksikön yhteiset säännöt ja toimintatavat. Kehittämissideat eivät nousseet vain yksittäisistä kommentteista, vaan kokonaisuudessaan niihin viitattiin vastauksissa eri tavoin.

Yhteisökokoukset ovat sitä varten, että nuoret voisivat tuoda omia näkemyksiään esille, mutta usein yhteisökokouksen kulku menee lähinnä aikuisten tiedotusasioihin ja harvoin nuorilla on esimerkiksi kehitysehdotuksia (Vastaaaja 7).

Tärkeimpänä näen sen, että nuoria ja lapsia kuunnellaan ja saavat kokea tullessaan kuulluiksi ja huomatuiksi (Vastaaaja 2).

Parhaimmillaan osallisuus lastensuojelulaitoksessa on mielestäni sitä, että nuoret itse osallistuvat arkiseen päätöksentekoon osana lastensuojelulaitoksen yhteisöä, esimerkiksi luodaan yhdessä yksikön ”pelisäännöt”, joiden mukaan toimitaan (Vastaaaja 4).

Työyhteisön jäsenet saivat käydä tutustumassa kirjaamiini kehitysehdotuksiin ja kirjoittaa kartongeille mieleen nousseita ajatuksiaan. Lisäksi heidän tuli pisteyttää kehitysehdotukset. Viisi pistettä tuli antaa sille ehdotukselle, jonka koki eniten vaativan kehittämistä osallisuuden tuottamisen näkökulmasta, kolme pistettä seuraavaksi tärkeimmälle kehittämiskohteelle ja yhden viimeiselle. Pisteet jakautuivat täysin samoin, joten oli selvää tulkita, että kaikki olivat kehittämiskohteesta yhtä mieltä. Yhteisökokous sai kaikilta viisi pistettä, pelisäännöt kolme ja omaohjaajatyöskentely yhden.

Kehittämiskohteeksi nousi siis yhteisökokous ja sen merkitys osallisuutta tuottavana väylänä. Yhteisökokousta on toteutettu yksikössä aiemminkin, mutta se on jäänyt arjen jalkoihin, unohtunut, epäsäännöllistynyt eikä se ole tuottanut osallisuuden kokemuksia nuorille. Keskustelimme aiheesta ohjaajien kanssa ja sovimme, että näiden keskustelujen sekä kartongille kirjattujen ajatusten perusteella teen ehdotuksen siitä, kuinka toimintaa voitaisiin muuttaa. Tässä vaiheessa aloin myös kerätä tutkimustietoa yhteisöllisyydestä, jotta sain sieltä lisää tukea tutkimukselleni.

Kun kehittämiskohteeksi oli valittu yhteisökokous, tutustuin työyhteisön jäsenien kirjaamiin ajatuksiin, jotka koskivat yhteisökokousta. He olivat nostaneet esille sitä, että tällä hetkellä yhteisökokous ei tue osallisuutta. Isona ongelmana nähtiin se, että aika yhteisökokoukselle oli varattu päivälle, jolloin oli paljon muuta ohjelmaa. Esiin nostettiin myös se, että yhteisökokous tulisi todella pitää joka viikko sille varattuna ajankohtana. Jo kokouksen aikana päätimme, että nuorille ehdotetaan päivän muuttamista parempaan ajankohtaan ja myöhemmin selvisi, että se oli nuortenkin mielestään hyvä ratkaisu. Säännöllinen, arkeen kuuluvaa yhteisökokous ja sen merkitys on nostettu esiin myös tutkimuksissa, joihin olen tutustunut (ks. Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 98; Raina & Haapaniemi 2007, 34–35).

Ajatuksena oli myös pitää yhteisökokous päivällisen yhteydessä, jolloin nuoret jo muutenkin ovat koolla. Kokouksessa keskusteltiin myös siitä, että vaikka illasta onkin varattu aikaa yhteisökokoukselle, on nuorilla mahdollisuus illan aikana päästä vielä omille menoilleen. Näin nuoret eivät saa kokemusta, että yhteisökokous on este heidän vapaa-ajan vieton. Kun yhteisökokous olisi heti päivällisen jälkeen, jää iltaan tilaa myös muulle tekemiselle.

Työyhteisön jäsenet olivat kirjanneet ylös myös pohdintaa siitä, kuinka nuoria rohkaistaisiin puhumaan asioista. Ehdotuksena oli, että annettaisiin nuorille mahdollisuus ennakkoon kirjata ajatuksensa ylös, sillä nuorille voi olla vaikeaa kertoa ajatuksiaan ryhmässä. Idean mukaisesti kokeiluun voitaisiin ottaa ajatusboxi, johon nuoret sekä ohjaajat saavat laittaa ajatuksiaan, kysymyksiään, ideoitaan tai ehdotuksiaan ylös jo ennakkoon. Tätä kautta mitä tahansa aiheita voidaan nostaa esiin nimettömänä ja tämä takaa sen, että nuori saa mahdollisuuden nostaa keskusteluun haluamiaan asioita. Raina ja Haapaniemi (2007, 34–35) ovat nostaneet keskustelumahdollisuuden tärkeäksi yhteisökokouksen elementiksi.

Ohjaajien toimesta esiin oli tuotu myös ajatus siitä, että yhteisökokous voisi olla muutakin kuin asioista muistuttelua. Usein kiireisessä arjessa yhteisökokous jäi lyhyeksi yhteiseksi hetkeksi, jolloin vuorossa olevat ohjaajat muistuttivat nuoria jostain tai toivat nuorten tietoon asioita. Asioista tiedottaminen sinällään on tärkeä asia, sillä tiedon saatuaan nuoret voivat vaikuttaa asioihinsa (Oranen 2008b, 15). Nuorten ajatuksille ei useinkaan yhteisökokouksessa ole jäänyt tarpeeksi tilaa, tai hetki on ollut rauhaton tai kiireinen, jolloin keskustelua ei juuri pääse syntymään. Tein ehdotuksen, että silloin tällöin yhteisökokouksessa voitaisiin käyttää jotain teemaa, näkyi se sitten tarjoiluna tai jonkinlaisena toimintana. Yhteisökokous on mahdollisuus myös ohjaajille käyttää omaa luovuuttaan ja ideoida yhteisökokouksen ympärille jonkinlaisen teeman, kuten halloween tai joulukokous, tai keksiä jotain yhteistä toimintaa yhteisökokouksen yhteydessä. Kaikki tällainen lisää yhteisöllisyyttä eikä yhteisökokous muutu puuduttavaksi hetkeksi, joka on joka viikko samanlainen. Yksikön arki tietysti vaikuttaa suuresti siihen, mitä ohjaajilla on aikaa ideoida ja järjestää. Näillä toimilla yhteisökokous lisäisi nuorten ryhmään kuulumisen tunnetta yhteisen, mukavan toiminnan kautta. Lastensuojeluyksikössä on nuoria, jotka ovat asuneet yksikössä jo pitkään, mutta myös vaihtuvuutta on. Etenkin näissä hetkissä tulisi nuorten yhteisöllisyyttä vahvistaa. Raina ja Haapaniemi (2007, 34–35) nostivat tutkimuksissaan vahvasti esille tätä, että kun yhteisön jäsenet kokevat kuuluvansa osaksi yhteisöä, saavat he myös yhteisöllisyyden kokemuksia. Lisäksi Kaipion (1979, 111–113) tutkimusten mukaan kokoukseen liittyvää mukavuuden tunnetta tulee lisätä, jotta päällimmäiseksi tunteeksi kokouksesta jää hyvä olo ja nuori haluaa jatkossakin yhteisökokoukseen osallistua.

Nuorten motivoiminen aktiiviseen osallistumiseen yhteisökokouksissa on ollut haastava toimenpide. Lähtökohta toiminnalle oli kuitenkin hyvä, sillä nuoret tiesivät, että yhteisökokouksen tulisi olla joka viikko, joten he osaavat odottaa sitä. Lisäksi kukaan ei varsinaisesti ole kritisoinut osallistumista siihen. Nuoret odottavat aina saavansa jäätelöt yhteisökokouksen yhteydessä, joten siitä edelleen pidetään kiinni. Onhan aikuisten kokouksissakin yleensä tarjolla jotain, niin siis nuortenkin kokouksissa. Tässäkin kohtaa viittaa Kaipion (1979, 111–113) tutkimukseen ja siihen, että yhteisökokouksen tulee olla mukava tapahtuma. Jokseenkin haastavaa on ollut saada nuoret motivoitua keskusteluun ja osallistumaan. Tässä suuri rooli onkin ohjaajilla. Vuorossa olevien ohjaajien tulee kannustaa nuoria osallistumaan ja antaa nuorten ajatuksille tilaa. Lisäksi yhteisökokouksen tuli olla kiireetön, yhdessä olon hetki, jolloin on aikaa olla ryhmässä ja mahdollisuus keskusteluun. Myös työyhteisö nosti esiin tätä ajatusta, että yhteisökokouksen tulee olla yhteishenkeä nostattava, kiva hetki. Tämän vuoksi yhteisökokousta voidaan toteuttaa myös rennommissa merkeissä, esimerkiksi olohuoneen sohvalle kokoontuen tai kesän tullen esimerkiksi ulkona. Keskustelun syntymisen eteen tulee tehdä työtä, sillä yhteisökokouksessa keskustelut antavat nuorten yhteisötaidoille mahdollisuuden kehittyä (Raina & Haapaniemi 2007, 40).

Yhteisökokouksesta on tähän asti tehty muistiinpanoja, mutta tein ehdotuksen, että tehdään kokouksesta entistä selkeämpi pöytäkirja. Myös nuoret voivat halutessaan toimia kirjurina. Tämä muistio tulee näkyville jääkaapin oveen viikoksi kerrallaan ja se talletetaan myös kansioon. Näin yhteisökokouksessa puhuttuihin asioihin voidaan palata tai tarvittaessa nuorten esiin nostamia asioita voidaan viedä eteenpäin henkilökuntapalaveriin. Erittäin tärkeää on, että mikäli yhteisökokouksessa jotain sovitaan, tulee jokaisen omalta osaltaan pitää kiinni sovitusta. Sopimuksista kiinni pitäen tuotetaan nuorille kokemuksia siitä, että asioiden yhteinen käsittely on ollut hänelle hyödyksi, kun luvatut asiat on myös toteutettu. Yhteisten asioiden käsittelyn hyödyn tärkeyttä korostaa Kaipio (1999, 236.)

Kirjasin nämä ideat ja ehdotukset yhteen ja lähetin sen jokaiselle työyhteisön jäsenelle luettavaksi, jolloin jokainen sai itsenäisesti tutustua ajatuksiin. Seuraavassa henkilökuntapalaverissa sovimme, että lähdemme toteuttamaan yhteisökokousta kehittämisehdotuksien pohjalta ja lisäksi yhteisökokouksesta kerätään hetken ajan

kirjallista arviointia ohjaajien näkökulmasta. Arvioinnista käy ilmi mitä kehittämisehdotuksia on hyödynnetty ja lisäksi siihen on mahdollista kirjata muutosehdotuksia, jolloin arjessa voidaan nopeasti muuttaa yhteisökokousta, mikäli se on tarpeen. Yhteisökokousta ja arviointia tällaisenaan päätettiin toteuttaa kymmenen viikon ajan.

5.2.2 Yhteisökokoukset

Yhteisökokouksen arviointilomakkeet täytettiin jokaisen kokouksen jälkeen ja ne olivat mahdollisimman yksinkertaiset, jotta yhteisökokouksesta vastuussa olleet ohjaajat ehtivät täyttää ne työvuoronsa ohella. Arviointiin kirjattiin perustiedot, eli kuinka monta ohjaaja ja nuorta sekä mahdollisia muita henkilöitä on ollut paikalla ja olivatko kaikki paikalla olleet nuoret osallistuneet. Rastitettavina vaihtoehtoina oli yhteisökokouksessa toteutuneet asiat: lämmittelykysymys/kuulumiset, edellisen viikon muistion läpi käynti, ajatusboxin käyttö, tarjoilut, teema (mikä?), muistion kirjoittaminen kokouksessa, muistinkirjoittaminen puhtaaksi sekä nuorten osallistuminen keskusteluun. Lisäksi avoimia kysymyksiä oli kaksi. Toinen koski yhteisökokouksessa erityisen hyvin onnistuneita asioita ja toinen muutosta eli mitä olisi voinut tehdä toisin tai mitä tulisi huomioida seuraavalla viikolla.

Ensimmäisellä viikolla kaikki paikalla olevat viisi nuorta osallistuivat yhteisökokoukseen kahden ohjaajan kanssa. Toteutuneita asioita olivat tarjoilut, muistion kirjoittaminen kokouksessa ja muistion kirjoittaminen puhtaaksi. Lisäksi nuoret osallistuivat keskusteluun. Teemana oli yhden nuoren läksiäiset. Nuoren läksiäisissä muisteltiin yhdessä lähtevän nuoren hetkiä lastensuojeluyksikön arjessa. Keskustelu lähti liikkeelle ohjaajavetoisesti, mutta pian nuoret itse innostuivat kertomaan poismuuttavaan nuoreen liittyviä muistoja. Erityisen onnistuneeksi ohjaajat olivat kirjanneet sen, että nuoret ottivat asioita esiin. Muutosehdotuksena olivat niin kutsutut ikuisuusaiheet, jotka usein nousevat esille, esimerkiksi nuorten toive saada pitää puhelintaan läpi yön. Ne tulisi puhua läpi niin, ettei niihin jatkuvasti tarvitsisi palata. Osallisuuden kannalta on merkittävää, että nuorille saatetaan tietoon ne syyt, minkä takia joitain asioita ei voida toteuttaa ja samalla annetaan heille tietoon se, että heitä on kuultu. Osallisuus ei ole kaikkien toiveiden toteuttamista, mutta niiden kuulemista ja nuorten sanoman kunnioittamista. Tässä kokouksessa nuoret ottivat esiin sen,

että haluaisivat pitää puhelimensa öisin. Tästä asiasta keskusteltiin henkilökunnan palaverissa ja kerrattiin ne perusteet sille, miksi näin ei voida toimia. Tämä saatettiin myös nuorten tietoon. Tässä yhteydessä onkin tärkeää muista Kyrönsepän ja Rautiaisen (1993, 90) huomautus siitä, että yhteisö on kasvatuksen lähde, jossa nuorille opetetaan myös se, ettei aina voi toimia oman tahdon mukaan. Raina ja Haapaniemi (2007, 34–35) tuovat esiin myös sen tosiasian, että yhteisö tarvitsee ohjaajilta johtajuutta ja tässä tilanteessa ohjaajien tulee ottaa tämä rooli.

Toisella viikolla läsnä yhteisökokouksessa olivat viisi nuorta, kaksi ohjaaja sekä opiskelija. Arviointiin ei ollut merkitty osallistuivatko kaikki paikalla olevat nuoret. Toteutuneita asioita olivat lämmittelykysymykset/kuulumiset, muistion kirjoittaminen kokouksessa ja muistion kirjoittaminen puhtaaksi. Teemana oli heijastimet ja sellaiset oli kaikille nuorille jaettu. Nuoret osallistuivat keskusteluun ja tästä erikseen oli kirjattu, että nuoret olivat hyvin mukana. Heijastimista keskusteltaessa nuoret toivat esiin omia ehdotuksiaan siitä, millä tavalla he haluavat tulla näkyväksi pimeässä. Perinteisten heijastimien käyttö ei nuoria innosta, mutta esiin nousikin idea heijastinspraysta, jolla voi sprayata vaatteisiin heijastavaa nestettä, joka sitten pimeässä loistaa. Tämä on hyvä osoitus siitä, että nuoret ovat valmiita toimimaan toivotulla tavalla, mutta he haluavat tehdä sen itselleen sopivin keinoin eli tässä annettiin nuorille mahdollisuus osallistua toteutettavan asian suunnitteluun. Muistio edelliseltä viikolta oli unohtunut käydä tässä kokouksessa läpi.

Kolmannella viikolla paikalla oli kuusi nuorta ja kaksi ohjaaja. Arviointiin ei ollut merkitty osallistuivatko kaikki paikalla olevat nuoret. Toteutuneet asiat tällä viikolla olivat lämmittelykysymykset/kuulumiset, tarjoilut, muistion kirjoittaminen kokouksessa ja muistion kirjoittaminen puhtaaksi. Nuoret osallistuivat keskusteluun. Keskustelun aiheina olivat olleet muun muassa itsenäiset aamuheräämiset, joihin nuoria kannustetaan sekä pohdintaa siitä, mitä nuoret toivoisivat ostettavaksi yksikölle yhteiseksi joululahjaksi. Teemana oli palkitseminen eli yksi nuorista palkittiin hausalla yllätystittelillä ja -palkinnolla. Tämä on yksi ohjaajien ideoima mukava tapa, jolla silloin tällöin nuoria yllätetään ja tuotetaan heille positiivisia kokemuksia. Palkinnon sai nuori, joka nimettiin vuoden 2015 herääjäksi, sillä hän heräsi itsenäisesti joka aamu, vaikka aamuherätys linja-autokuljetuksen vuoksi oli hyvin varhainen. Eriyksen onnistuneiksi asioiksi ohjaajat olivat kirjanneet palkitsemisen lisäksi tarjoilut.

Myös kuulumiskierros oli mennyt hyvin. Kuulumiskierros ei aina innosta nuoria, joten hyvän ilmapiirin luomisessa sillä on suuri merkitys. Toisin olisi tässä yhteisökokouksessa voinut mennä ajankohta, eli yhteisökokous oli jouduttu yksikön tilanteen vuoksi pitämään vasta iltapalalla eikä sovitusti päivällisen jälkeen.

Kolmannen ja neljännen yhteisökokouksen välissä oli muutaman viikon tauko, sillä yksikön arki oli monen eri asian ja tilanteen vuoksi haasteellinen, eikä iltaisin ollut mahdollisuutta kokoontua yhteen. Tässä ikävä kyllä korostuu resurssipula, eli ilta-vuorossa olevien kahden ohjaajan aika saattaa kulua yllättävien tapahtumien selvittämiseen. Tähän resurssien vähyyteen viitattiin jo alkukartoituskyselyssä (2015), sillä se on silloin tällöin haaste nuorten osallisuuden syntymiselle. Yhteisökokousta ei kuitenkaan unohdettu, vaan se otettiin pian takaisin osaksi arkea.

Neljännellä viikolla paikalla oli viisi nuorta ja kaksi ohjaajaa. Paikalla olevista nuorista kaikki eivät olleet osallistuneet. Kuten Thomas (2002, 177) on tutkimuksissaan todennut, voi osallistumatta jättäminen olla myös osallisuutta, mikäli osallistumattomuudella halutaan viestiä jotain. Yhteisökokous on kaikille tarkoitettu hetki, mutta ketään sinne ei pakoteta. Näin ollen nuorilla on mahdollisuus valita osallistumisensa. Yhteisökokouksessa toteutui muistion kirjoittaminen kokouksessa ja muistion kirjoittaminen puhtaaksi. Lisäksi ajatusboxi oli käytössä ja nuoret osallistuivat keskusteluun. Ajatusboxiin oli jätetty keskustelun aiheita muun muassa joululahjahankinnoista, jouluostoksille menosta, hajusteiden käytöstä yksikössä sekä iltapalan aikataulusta. Erityisen hyvin onnistuneiksi asioiksi tällä viikolla oli nostettu se, että nuoret olivat hyvin jaksaneet kuunnella ja osallistua keskusteluun, ilmapiiri oli rento. Nuoret saivat myös äänestää mieleisensä vaihtoehdon esillä olleesta asiasta eli siitä syödäänkö jäätelöt nyt vai seuraavan päivän siivousurakan päätteeksi. Iltapala-ajasta oli myös käyty keskustelua, jonka lopputulemana oli päädytty kompromissiin siitä, moneltako iltapala yksikössä tarjoillaan. Kompromissia tehtäessä oli otettu huomioon nuorten omat toiveet siitä, mikä on paras ajankohta iltapalan syöntiin. Ajankohta mainittiin jälleen asiana joka olisi voitu tehdä toisin, sillä yksikön tilanteen vuoksi yhteisökokous oli taas siirtynyt iltapalalle.

Tästä nousikin esiin se, että vaikka yhteisökokouksen päivä on sovittu, on yksikön arki usein hetkessä muuttuvaa. Voi olla jopa hyvä, että yhteisökokous pidetään siinä

hetkessä, kun se iltapäivän ja illan ohjelmaan parhaiten sopii. Usein kaikki ovat paikalla jo päivällisen jälkeen, mutta joskus vasta iltapalalla.

Viidennellä viikolla jokainen paikalla oleva nuori osallistui, mutta merkitsemättä oli jäänyt, kuinka moni. Ohjaajia paikalla oli kaksi ja heidän lisäksi läsnä oli opiskelija. Teemana yhteisökokouksessa oli yksikön joulujuhlan ohjelma. Yhteisökokouksessa kerrattiin, mitä joulujuhlissa on tiedossa ja sovittiin kyseessä olevaa iltaa koskevat aikataulut, jolloin ne olivat kaikille tiedossa jo hyvissä ajoin. Muita toteutuneita asioita olivat muistion kirjoittaminen kokouksessa ja muistion kirjoittaminen puhtaaksi. Ohjaajat olivat kirjanneet, että nuoret olivat tulleet paikalle ja kuuntelivat ohjaajia, mutta asenne oli usealla hukassa. Ehdotuksena oli panostaa lämmittelykysymykseen, jotta sillä saisi nuoret asian äärelle ja hyvälle mielelle. Osallisuuden näkökulmasta onkin tärkeää muistaa se, että jokaista yhteisökokousta ei voida saada onnistumaan ihanteellisesti, mutta mahdollisuus yhteiseen kokoontumiseen ja ajatusten esiin tuontiin on kuitenkin nuorille taattu.

Viidennen ja kuudennen yhteisökokouksen tuli kahden viikon tauko, sillä yksikön väki oli viettämässä joulun ja vuoden vaihteen aikaa. **Kuudennen viikon** yhteisökokouksessa läsnä oli viisi nuorta ja kaksi ohjaajaa. Jokainen paikalla oleva nuori osallistui. Yhteisökokouksessa toteutui lämmittelykysymys/kuulumiset, muistion kirjoittaminen kokouksessa ja muistion kirjoittaminen puhtaaksi. Nuoret osallistuivat keskusteluun. Erityisen hyvin onnistunutta oli nuorten aktiivinen ja asiallinen osallistuminen sekä se, että nuoria oli sopivasti, jotta keskustelua syntyi. Keskustelun aiheet olivat olleet ajankohtaisesti paukkupakkasten vuoksi talvivaatetusta ja nuoret olivat tehneet listaa siitä, mitä talvipukeutumiseen liittyvää he tarvitsisivat. Nuoret olivat myös ehdottaneet lisää lenkkeilykertoja viikonlopulle. Kehitysehdotuksena ohjaajat olivat kirjanneet yhteisökokousvihkon, johon ohjaajat voisivat kerätä aiheita menneeltä viikolta, jotta tulisi puhuttua oikeita asioita. Nyt asiat olivat olleet hyvin yleisiä.

Yhteisökokousvihko on aiemmin ollut käytössä yksikössä, mutta jossain vaiheessa se on jäänyt käytöstä. Vaikka ajatusboxiin on myös ohjaajilla mahdollista kirjata ajatuksiaan, voisi vihko silti taata sen, että asiat, joita yhdessä nuorten kanssa tulisi käsitellä, muistettaisiin käsitellä. Tämä myös tarjoaisi sijaisuuksia tekeville työntekijöille mahdollisuuden heidän ollessaan iltavuorossa yhteisökokouksen aikaan,

käydä läpi niitä asioita, joita on tarpeen käydä. Myös henkilökunnan kokouksessa esiin nousseet asiat saataisiin kirjattua ylös yhteisökokoukseen vietäväksi. Yhteisövihko otettiin jälleen säännölliseen käyttöön.

Viikolla seitsemän yhteisökokouksessa mukana oli viisi nuorta ja kaksi ohjaaja. Keskustelun aiheena olivat vahvasti perinteinen hiihtolomareissu sekä vuosittaiset yksiköitten väliset talviolympialaiset. Nuorten kanssa muisteltiin menneitä vuosia ja sovittiin käytäntöjä näihin molempiin tapahtumiin. Kuulumiskierros käytiin, muistio kirjoitettiin ja tarjoilut olivat hoidettuina. Nuoret osallistuivat keskusteluun ja erityisesti eräälle nuorelle annettiin kiitosta siitä, että hän osoitti esimerkillään muille hyvää asennetta. Tässä yhteisökokouksessa otettiin palkitsemiskäytäntö toistamiseen esiin ja eräälle nuorelle ojennettiin ”vuoden 2015 linkkakortin säilyttäjä” – diplomi ja hän sai myös mieleisensä palkkion tästä. Tämä yhteisökokous oli kiireisen illan vuoksi siirretty keskiviikolta torstaille, mutta tärkeänä arviointiin oli kirjattu se, että se kuitenkin pidettiin.

Kahdeksannella viikolla paikalla oli neljä nuorta ja kaksi ohjaaja. Nuoret toivoivat, ettei tällä kertaa kyseltäisi niin kutsuttuja lämmittelykysymyksiä vaan mentäisiin suoraan asiaan. Nuoria kuunneltiin tässä. Kokouksessa keskusteltiin viikonlopunviettoiveista. Nuorille myös tuotiin henkilökunnan kokouksesta tiedoksi, että pois käytöstä jääneet kokkivuorot palaavat arkeen eli jokaisella nuorella on vuoropäivinä vastuu auttaa keittiötöissä.

Viikolla yhdeksän paikalla oli seitsemän nuorta kolmen ohjaajan kanssa. Muistio siltä viikolta oli jäänyt kirjoittamatta, mutta arviointi oli täytetty. Teemana tuolloin oli ohjaajan läksiäiset ja tarjoilut olivat sen mukaiset. Läksiäisten lisäksi läpikäytiin myös muita henkilökuntamuutoksia. Tällä viikolla väliin olivat jääneet lämmittelykysymykset, edellisviikon muistio, ajatusboxi sekä muistion kirjoittaminen. Mutta nuoret osallistuivat keskusteluun ja erikseen arviointiin kirjattu, että asenne nuorilla oli ollut hyvä ja pöydän ääressä istuskeltiin pitkän aikaa.

Kymmenennessä yhteisökokouksessa oli mukana neljä nuorta ja kaksi ohjaaja. Keskustelua syntyi valtavasti, sillä henkilökunnan kokouksesta tuotiin nuorten tietoon useita asioita. Nuorille selvitettiin sitä, että yksikön arki on ollut rauhattomam-

paa ja sen vuoksi ohjaajat olivat ideoineet kokeiluun muutaman rauhoittavat toimintatavan. Toinen näistä oli iltapalan jakaminen yksikön molempiin päihin sekä ulkoporukoitten pienentämisen maksimissaan kahden henkilön lenkkiporukoiksi. Nuoret olivat yhtä mieltä siitä, että levottomuus on lisääntynyt ja heillä ei ollut mitään sitä vastaan, että yritetään näillä keinoilla saada tilanteeseen muutosta. Nuoret alkoivat keskustella aiheesta pohtien siihen liittyviä syitä ja seurauksia. Tässä yhteydessä myös ohjaajat saivat paremman käsityksen siitä, kuinka nuoret kokevat erilaisia tilanteita, mikä antaa hyvän työkalun toiminnan suunnitteluun. Ajatusboxi oli tällä viikolla käytössä ja siellä ollut kysymys luvattiin viedä ohjaajille keskusteltavaksi. Teehana yhteisökokouksessa oli taas yhden nuoren läksiäiset ja tarjoilut yhteisökokoukseen oli saanut lähtevä nuori valita. Yhteisökokouksessa nuori sai kuulla mukavia asioita itsestään. Nuorten mielipidettä yhteisökokouksen kehittämiseen on kysytty tässä kokouksessa. Nuorilla ei ollut kehittämisehdotuksia, vaan he olivat tyytyväisiä tähän. Keskustelussa esiin nousi se, että ennen yhteisökokous on ollut siivouspäivänä, mutta tämä on parempi ajankohta kokoukselle. Muistio kokouksesta kirjattiin ja se laitettiin esille.

Tutkijan roolissa pääsin itse havainnoimaan yhteisökokousta ensimmäisellä, seitsemännellä sekä viimeisellä viikolla. Tämä ei ollut suunniteltua, vaan iltavuoroni sijoituivat satunnaisesti näillä viikoille. Omien havaintojeni perusteella yhteisökokous kasvoi valtavasti osallisuuden tuottajana etenkin nuorten keskusteluaktiivisuuden suhteen. Alussa nuoret osallistuivat keskusteluun väkinäisemmin, mutta nähdäkseni viikkojen kuluessa osallistuminen lisääntyi.

5.2.3 Tavoitteet suhteessa muutokseen ja toiminnan arviointi

Arvioinnissa tärkeintä on tutkia muutosta suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Mikäli ongelmaa on onnistuttu pienentämään tai poistamaan täysin, voidaan todeta, että toimintatutkimuksen syklin toteuttamisessa on onnistuttu. (Kananen 2014, 137.) Alla oleva taulukko kuvaa mitkä olivat lähtökohdat tämän tutkimuksen kohteena olleen lastensuojeluyksikön yhteisökokouksella, millaisia muutoksia lähdettiin toteuttamaan ja kuinka yhteisökokous muuttui.

Taulukko 1. Yhteisökokouksen lähtökohta, muutos ja nykytilanne.

YHTEISÖKOKOUS ENNEN	MUUTOS	YHTEISÖKOKOUS NYT
Ajankohdan ei koettu palvelevan yhteisökokouksen tavoitetta osallisuuden edistäjänä.	Pohdittiin, mikä olisi sopivampi ilta yhteisökokoukselle ja myös nuorten mielipidettä asiaan kysyttiin.	Yhteisökokous löysi paremman paikan lastensuojeluyksikön arjessa.
Yhteisökokousta ei pidetty säännöllisesti viikoittain.	Sitouduttiin siihen, että yhteisökokouksella on paikkansa arjessa joka viikko.	Yhteisökokoukset on merkitty yksikön kalenteriin ja ne järjestetään viikoittain.
Yhteisökokous oli iltaisin siivouspäivän jälkeen eikä nuorilla ollut enää mahdollisuutta lähteä sen jälkeen mihinkään.	Yhteisökokouksen päivän vaihtamisen lisäksi se pidettiin heti päivällisen jälkeen. Sovittiin, ettei se ole este nuorten omille menoille.	Yhteisökokous pidetään sen verran varhain, että illalla nuorilla on mahdollisuus vielä vapaa-ajan viettoon.
Yhteisökokous oli usein kiireessä pidetty hetki, joka suurimmaksi osin meni ohjaajien muistutuksessa nuoria asioista.	Erilaiset teemat ja tarjotut houkuttelevat nuoria rauhoittumaan yhteiseen hetkeen.	Yhteisökokousten aikana keksittiin mukava tapa muistaa silloin tällöin yllätyksenä nuoria, jotka ovat kunnostautuneet jossain asiassa. Myös lähtevät nuoret ovat päässeet positiivisesti esille.
Nuoret eivät kovin rohkeasti ottaneet osaa keskusteluun.	Käyttöön otettiin ajatusboxi, johon nuorilla on mahdollisuus ennakkoon ja nimettömänä jättää ajatuksiaan tai kysymyksiään. Lisäksi ohjaajat ottavat vastuuta ja kannustavat nuoria osallistumaan keskusteluun.	Ajatusboxi on käytössä, mutta sen käyttöön tarvitaan vielä opettelua ja kannustusta. Ohjaajat kannustavat nuoria ottamaan osaa keskusteluun ja kysyvät hiljaisempienkin nuorten mielipiteitä.
Yhteisökokouksista tehtiin joitain muistiinpanoja, mutta usein ne hautautuivat pöytälaatikkoon.	Yhteisökokouksessa kirjoitetaan muistio, se kirjoitetaan puhtaaksi ja laitetaan kaikkien näkyville. Siihen myös palataan seuraavissa kokouksissa.	Yhteisökokouksien muistiot ovat kaikkien näkyvillä jääkaapin ovelta. Paikalla olleet voivat niihin palata ja ne, jotka ovat olleet poissa, tietävät mistä on keskusteltu. Muistioon palaamisessa tulisi vielä tehdä töitä, jotta kesken jääneisiin asioihin palattaisiin tarvittaessa.
Nuoret eivät ottaneet osaa keskusteluun.	Kuulumiskierros tai muu keskustelun herättäjä antaa kaikille mahdollisuuden osallistua. Ohjaajat ottavat roolia keskusteluun kannustamisessa.	Jokaista nuorta kannustetaan kertomaan ajatuksena ja ohjaaja huomio myös heidät, jotka eivät aktiivisesti vielä ota osaa keskusteluun. Jokaisen mielipide otetaan huomioon.

Muutos saavutettiin lähes jokaisen haasteeksi nimetyn tekijän kohdalla. Joka viikko täytettyjen arviointien pohjalta voi todeta, että lämmittelykysymykset tai kuulumiskierros oli lähes joka kerta ollut käytössä. Nuoret osallistuivat siihen vaihtelevasti. Kuulumiskierros oli kuitenkin antanut jokaiselle osallistujalle mahdollisuuden tasa-vertaisesti ottaa osaa keskusteluun. Edellisen viikon muistiot olivat jääneet käymättä läpi, mikä kaipaisi panostusta, sillä edellisviikoilla on saattanut olla asioita, jotka ovat jääneet kesken ja joihin on etsitty vastausta myöhemmin. Nämä vastaukset tulisi saattaa nuorten tietoon seuraavassa kokouksessa. Ajatusboxi ei tuottanut toivottua tulosta, mutta nuoret mahdollisesti tarvitsevat enemmän totuttelua ja kannustusta sen käyttöön. Ajatusboxi oli sijoitettuna nuorten tietokoneen viereen ja siinä oli aina saatavilla kynä ja paperia. Ajatusboxi oli hetken aikaa nostettuna toimistoon, mutta sen eräs nuorista siirsi takaisin sinne, missä se oli ja sanoi, etteivät nuoret sitä käytä, jos se ei ole saatavilla yleisissä tiloissa. Teemaa pidettiin yllä joissain kokouksissa, mikä on osallisuuden näkökulmasta katsottuna muun muassa läksi-äisten aikana antanut lähtevälle nuorelle hetken, jolloin hän on saanut kokea olleensa tärkeä tälle yhteisölle. Tarjoilut oli hoidettu lähes joka kerta ja se omalta osaltaan rauhoitti väkeä olemaan läsnä hetkessä ilman kiirettä muualle. Muistio kirjattiin kahta kokousta lukuun ottamatta joka viikko ja se on puhtaaksi kirjoitettu viimeistään yövuorolaisen toimesta. Muistio oli myös ollut jääkaapin ovesa kaikkien nähtävillä seuraavan viikon ajan. Ohjaajat olivat huomanneet, että poissaolleet nuoret ovat käyneet lukemassa muistiota ja seuranneet, mistä on juteltu ja mitä sovittu. Nuoret olivat osallistuneet keskusteluun kiitettävän hyvin. Viikkojen aikana osa nuorista on lähtenyt ja uusia on tullut, mutta jokainen yhteisökokous on ottanut kaikki nuoret mukaan opettaen tätä toimintatapaa uusille tulokkaille. Arviointikaavakkeen kautta pieniin epäkohtiin yhteisökokouksessa puututtiin heti ja kehitysehdotukset otettiin nopeasti käyttöön. Keskustelin itse pitkin viikkoja ohjaajien kanssa yhteisökokouksista ja seurasin arviointeja. Muutoksista tiedotettiin sekä keskustelemalla pienen työyhteisön sisällä arjessa ja kirjasin niitä myös ylös sähköiseen viestivihkoomme. Olen koonnut alle yhteenvedon osoittamaan vielä selkeästi, mitkä toimenpiteet toteutuivat milläkin viikolla ja mitkä ovat jääneet tekemättä.

Taulukko 2. Yhteisökokouksessa toteutuneet toimenpiteet.

	Lämmittelykysymykset/ kuulumiset	Edellisen viikon muistio	Ajatusboxi	Tarjoilut	Teema	Muistuin kirjoittamine kokouksessa	Muistion kirjoittaminen puhtaaksi	Nuoret osallistuvat keskusteluun
vk 1		-			x	x	x	x
vk 2	x				x	x	x	x
vk 3	x			x	x	x	x	x
vk 4			x			x	x	x
vk 5					x	x	x	
vk 6	x					x	x	x
vk 7	x			x	x	x	x	x
vk 8				x				x
vk 9				x	x			x
vk 10			x	x	x	x	x	x

Kymmenen arvioidun yhteisökokouksen jälkeen henkilökunnan kokoontumisessa käytiin läpi, kuinka yhteisökokous tuottaa osallisuutta nuorille. Näiden viikkojen aikana henkilökunta on osittain vaihtunut, mutta uusilla ohjaajilla oli myös mahdollisuus osallistua yhteisökokouksiin ja sen myötä arviointikeskusteluun. Samalla heille välittyi tieto siitä, mikä yhteisökokouksen tavoite on ja miksi se on osa toimintakulttuuriamme. Kokoontumisessa oli läsnä yhteensä kuusi ohjaaja. Kokoontumisessa henkilökunta jakaantui kahtia ja molemmilla ryhmillä oli täytettävään lomakkeet, jotka kysyivät ohjaajien mielipidettä siitä, toteutuvatko yhteisökokouksessa ne osallisuuden elementit, joita he olivat alkukartoituksessa nostaneet esille. Pohdittuaan kysymyksiä ja vastattuaan niihin, vaihdettiin laput toisen ryhmän kanssa ja niihin oli mahdollista merkitä, mikäli he ovat eri mieltä. Kaikki kuitenkin olivat vastauksista yksimielisiä. Vastauksista kävi selkeästi ilmi, että ohjaajien näkökulmasta katsottuna yhteisökokouksessa nuoret saavat kokea tulevansa kuulluiksi ja huomatuiksi ja heitä kuunnellaan. Nuorille välitetään tarvittavat tiedot, nuorilla on mahdollisuus kertoa omia näkemyksiään päätöksenteossa ja nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja arjen päätöksiin. Ohjaajien mukaan nuorten toiveita toteutetaan mahdolli-

suuksien mukaan ja nuorten kanssa suunnitellaan yhteistä tekemistä. Nuori ja ohjaaja myös perustelevat mielipiteensä. Nuoria lisäksi osallistetaan arjen askareissa. Ohjaajien mielestä nuori ei tule nolatuksi kertoessaan mielipiteensä. Sen sijaan ohjaajat eivät osanneet sanoa toteutuvatko seuraavat kohdat täysin yhteisökokouksessa; nuori tietää kuuluvansa ryhmään, nuoret ovat mukana arkisten asioiden suunnittelussa ja niiden toteutuksessa sekä nuori ja ohjaaja kunnioittavat toistensa mielipiteitä.

Tarkastellessani yhteisökokouksen arviointeja sekä henkilökunnan lopuksi antamaa arviointia yhteisökokouksesta osallisuuden tuottajana, huomasin viikkojen aikana tapahtuneen muutoksen. Yhteisökokouksen toteuttamiseen oli nähty vaivaa ja siitä oli pidetty hyvin kiinni. Tämän jakson aikana sekä nuoria että ohjaajia on lähtenyt ja uusia tullut tilalle. Silti yhteisökokous on pitänyt paikkansa lastensuojeluyksikön viikko-ohjelmassa ja uudet tulijat ovat myös omaksuneet tämän osaksi toimintakulttuuria. Osallisuuden näkökulmasta on ollut havaittavissa, että nuoret ovat rohkeammin ottaneet osaa ja keskustelua on syntynyt. Yhteisöllisyyden kokemusten lisääntymistä ei tässä yhteydessä ole voinut mitata, sillä se olisi vaatinut laajempaa tutkimista ja nuorten mukaan ottoa. Ohjaajien toimesta on kuitenkin pyritty siihen, että jokainen nuori on saanut kokemuksen, että kaikkien nuorten mielipide on yhtä tärkeä ja he ovat yhteisön tasa-arvoisia jäseniä huolimatta siitä, kuinka rohkeasti he uskaltavat tehdä aloitteita. Ohjaajan vastuulla on tuntea jokainen nuori niin, että häntä voidaan tukea hänen tarvitsemillaan tavoin mielipiteen ilmaisussa. Tässä, kuten koko opinnäytetyössäni, korostuukin ohjaajan merkitys osallisuuden edistäjänä.

Yhteisökokouksen lähtökohtia voisi verrata Shierin (2001, 11) malliin, joka on tässä opinnäytetyössä kuviona 2. Nähdäkseni lähtötilanteessa ollaan oltu jossain ensimmäisen ja toisen tason tuntumassa. Tuolloin nuoria on kuunneltu jonkin verran, mutta ohjaajien kertoman mukaan yhteisökokous on pitkälti ollut ohjaajien muistuttelua asioista. Yhteisön toimintatavoissa yhteisökokous on kuitenkin ollut jo aiemmin. Jokainen ohjaaja on tutustunut malliin ja he pohtivat loppuarvioinnin yhteydessä mikä taso tässä mallissa kuvaa parhaiten sitä, kuinka yhteisökokous toimii nyt osallisuuden tuottajana nuorille. Ohjaajat olivat tässä yksimielisiä ja heidän mielestään yhteisökokous osallisuuden tuottajana on askelmalla kolme. Askelma kolme kuvaa sitä, että nuorten näkemykset otetaan huomioon päätöksenteossa.

Oman näkemykseni mukaan ohjaajat ovat tässä aliarvioineet yhteisökokouksen voimaa osallisuuden tuottajana ja itse olen sitä mieltä, että yhteisökokous on saatu nyt toimimaan niin hyvin, että ollaan jo tasolla neljä tai ainakin lähestymässä sitä. Taso neljä kuvaa, että nuoret otetaan mukaan päätöksentekoon. Lastensuojelun sijais- huollon järjestelmän asettamat reunaehdot rajaavat nuorten osallistumisen mahdollisuuksia päätöksen teossa ja myös kasvatuksellinen vastuu on otettava huomioon, mutta mielestäni nämä asetetut rajat huomioiden on pystytty ottamaan nuoret mukaan päätöksentekoon. Viikoittaisiin arviointeihin perustaen voi todeta, että nuoret ovat saaneet olla mukana arjen asioiden päätöksiä tehdessä, esimerkiksi iltapala- aikaan vaikuttamisessa sekä yksikön joululahjahankinnoissa. He myös ovat saaneet itse nostaa keskustelunaiheita esille. Nuorten kanssa on keskustelu myös niistä asioista, joita ei ole voitu toteuttaa nuorten toivomalla tavalla, mutta asiat on nuorille perusteltu. Nyt kun yhteisökokous on saatu toimimaan lähtökohtaan verrattuna paremmin, voisi myös sanoa, että yksikön toimintatavat mahdollistavat nuorten osallistumisen päätöksentekoon.

Yleisessä keskustelussa ohjaajien kanssa kävi ilmi, että yhteisökokous toimii nyt toivotulla tavalla ja tällä tavoin edetessä yhteisökokouksella on mahdollisuus tuottaa nuorille osallisuuden kokemuksia. Yhteisesti sovittiin, että jatkossa yhteisökokouksesta ei enää tehdä arviointia, mutta niitä jatketaan tästä eteenpäin tällä rungolla, joka viikkojen aikana hyväksi havaittiin. Ohjaajat olivat sitä mieltä, että yhteisökokous on saatu toimivaksi eikä entiseen enää palata.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Yhteisökokouksen tavoitteena on tuottaa nuorille osallisuuden kokemuksia ja tunnetta siitä, että hän kuuluu osaksi yhteisöä. Yhteisökokous tarjoaa vähintään kerran viikossa mahdollisuuden siihen, että kaikki yhteisön nuoret kokoontuvat yhteen ja viettävät hetken aikaa yhdessä. Arjessa, jossa nuoret tulevat kukin ajallaan koulusta ja osa suuntaa vielä harrastusten pariin ja vapaa-ajan viettoon, ei välttämättä ole useinkaan hetkiä, jolloin yhteisö kokoontuu yhteen. Kuten Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 98) ovat jo toistakymmentä vuotta sitten todenneet, tulee nuorella olla arjessa aika ja paikka sille, että hänellä mahdollisuus omien sekä yhteisön asioiden hoitoon.

Lastensuojeluyksikön nuoret muodostavat ryhmän, johon kuulumisen tuottaa osallisuutta ja yhteisön, joka opettaa elämään vuorovaikutuksessa muiden kanssa. On tärkeää, että nuoret oppivat tuntemaan toisiaan, sillä he voivat tarjota toisilleen muun muassa tärkeää vertaistukea. Yhteisö toimii kasvattajana, joka antaa nuorelle mahdollisuuden kasvaa ja kehittyä yksilönä sekä tavoitella hyvinvointia (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 90). Kun nuori kokee olevansa merkityksellinen yhteisölleen, lisää se nuoren halua antaa jotain itsestään muille. Tämä lisää kokemusta omasta mahdollisuudesta toimijana, joka pärjää itsenäisesti ja jolla on mahdollisuus olla vaikuttamassa yhteisönsä asioihin. (Nivala 2010, 21). Yhteisökokous tuo nuorten arkeen mahdollisuuden viettää aikaa yhdessä, jolloin he myös oppivat tuntemaan toisiaan. Lastensuojeluyksikön arjessa on luonnollista, että nuoret vaihtuvat aika ajoin, esimerkiksi nuoren kotiutuessa. Yhteisökokous on paikka, jossa uudet nuoret ovat tasavertaisia muiden kanssa ja kaikille tarjotaan mahdollisuus vaikuttamaan arjen asioihin. Yhteisökokous antaa jokaiselle nuorelle mahdollisuuden kokea olevansa osa yhteisöä. Yhteisen toiminnan kautta yhteisöllisyyden ja osallisuuden tunteet kasvavat. Nuoren kasvun ja kehittymisen näkökulmasta näillä on suuri merkitys.

Nuoren identiteetin kannalta on tärkeää, että arjen toiminnan kautta sekä osallisuutta tuottamalla tuetaan nuoren myönteisen minäkuvan kehittymistä (Partanen 2005, 13). On tärkeää ottaa huomioon jokaisen nuoren mielipide, kun asioista päätetään yhdessä. Ohjaajan tärkeä tehtävä onkin varmistaa, että jokainen nuori saa

mahdollisuuden tuoda ajatuksensa julki ja saa kokea, että hänen mielipiteensä halutaan kuulla. Nuoren positiivista minäkuvaa pyritään vahvistamaan arjen toiminnassa jatkuvasti, mutta yhteisökokous antaa sille toisenlaisen mahdollisuuden. Esimerkiksi se, että nuoria palkitaan erilaisin hauskein kunniainoin, antaa nuorelle hetken olla hyvä jossain kaikkien silmien edessä. Toinen erityinen hetki nuorelle on läksiäiset, joissa hän saa kuulla omasta tärkeydestään ja mahdollisesti hyvää palautetta antavat ohjaajien lisäksi myös muut nuoret.

Yhteisökokoukset eivät ole ohjaajille helppoja, etenkin alkuunsa. Nuoret eivät ole tottuneita tähän, joten kokouksia on vietävä aikuisjohtoisesti. Toki on mahdollista, että totuttuaan nuoret voivat ottaa enemmän vastuuta. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 91.) Ohjaajilta vaaditaan pitkäjänteisyyttä ja tavoitteellisuutta, jotta yhteisökokous saadaan toimimaan ja siitä saadaan irti kaikki ne mahdollisuudet, mitä sillä on nuorille ja yhteisölle tarjota. Osallisuuden kokemus kulkee käsi kädessä yhteisöön kuulumisen kanssa. Yhteisökokousta kehittämällä voidaan lisätä nuorten kokemusta yhteisöön kuulumisesta ja tuottaa kokemuksia siitä, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa yhteisön toimintaan. Onnistuakseen yhteisökokous tarvitsee aikuisia, jotka ohjaavat toimintaa ja pitävät huolta, että jokaisella nuorella on mahdollisuus osallistua yhteisökokoukseen tasa-arvoisena jäsenenä muiden kanssa. Ohjaajan tulee kuitenkin tiedostaa se, että yhteisökokous on ennen kaikkea nuorten foorumi ja ohjaajan läsnäolosta huolimatta se tulee sellaisena pitää.

Yhteisökokoukseen osallistuvat nuoret asettavat välillä haasteita työskentelyllä, kuten arviointiviikolla viisi ohjaajat olivat nostaneet esille. Nuoria ei aina kiinnosta osallistua keskusteluun, he saattavat olla mukana huonolla asenteella tai erinäiset tekijät, kuten huono päivä tai väsynyt olo, vaikuttavat osallistumiseen. Näiden kokemusten ei saa antaa vaikuttaa yhteisökokouksen kulttuuriin, vaan on hyväksyttävä se, että toisinaan kokous toimii paremmin, toisinaan heikommin. Tärkeää myös muistaa myös se, mitä Hotari, Oranen ja Pösö (2009, 151–155) ovat todenneet; osallisuudelle voidaan rakentaa edellytykset ja puitteet, mutta itse kokemusta osallisuudesta ei toiselle voi luoda.

Yhteisökokous tulee säilyttää osana lastensuojeluyksikön arkea ja sitä tulee vaalia. Se, että nuoret tietävät yhteisökokouksen olevan kerran viikossa tiettyinä päivinä,

antaa se heille mahdollisuuden osallistua vaikutustoimintaan yhteisössään. Yhteisökokous tulee kuitenkin pitää mukavana hetkenä ja mikäli joskus ei kenelläkään ole erityistä asiaa, ei sitä tarvitse väkisin keksiä. Yhteisökokouksen käytäntöjä, kuten ajatusboxia ja silloin tällöin toteutettuja teemoja, tulee juurruttaa pitkällä aikavälillä yksikön arkeen istuviksi. Yksikön tilanne nuorten kohdalla elää muutoksessa, kun nuoria kotiutuu ja uusia nuoria muuttaa asumaan, joten yhteisökokous ei voi toimia jatkuvasti samanlaisena vaan se elää mukana sen hetkisen yhteisön tarpeiden mukaan.

Osallisuus tulee olla läsnä nuorten arjessa. Tutkimustiedon valossa nuorten osallisuudesta on puhuttu jo vuosia ja se on otettu osaksi lastensuojelun työkenttää. Osallisuus ei silti ole vielä täysin löytänyt paikkaansa käytännössä, vaikka raamit sille ovat jo olemassa. (Aula 2008, 65–69.) Lastensuojelun piirissä elävät nuoret kokevat usein, että heitä ei kuulla tarpeeksi eikä heillä ole valtaa päättää omista asioistaan. ”Uskomme sinuun – usko sinäkin” –kiertueella nuoret tuottavat selkeästi tietoa siitä, että he kyllä ymmärtävät lastensuojelun merkityksen elämässään ja he osaavat arvostaa esimerkiksi sääntöjen tuomaa turvallisuutta. Nuoret haluavat kokea olevansa osallisia ja pääsevänsä mukaan oman arkensa kehittämiseen. (Vario ym. 2012, 29–48.) Osallisuuden kokemuksiä lisäämällä nuori saa kokea tulevansa kuulluksi sekä mahdollisuuden vaikuttaa ja olla mukana kehittämässä arkea. Hänelle tarjoutuu mahdollisuus jäsentää tietoa omasta elämästään, jakaa sitä muille sekä nostaa esiin voimavarat työskentelyn tueksi. (Muukkonen 2009, 173.)

Arjesta löytyy tilanteita, joissa nuoret voivat olla mukana päätöksenteossa. Kun nuoret saavat kokemuksia siitä, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä päätöksiin arjessa, he saavat myös uskoa siihen, että vaikuttaminen muissakin asioissa on mahdollista. Näitä arjen mahdollisuuksia löytyy päivittäin jokaisen nuoren kohdalla, mutta sen lisäksi tarvitaan rakenteissa olevia toimintatapoja, jotka tukevat osallisuutta. Eräs toimiva malli on juurikin yhteisökokous. Raina ja Haapaniemi (2007, 40) ovat todenneet osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten liittyvän toisiinsa. Heidän tutkimustensa mukaan osallisuuden tunteet nuorille syntyvät nuorten ollessa osallisena yhteisössä. Osana yhteisöä nuori saa kokemuksia turvallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta sekä kokemusta omasta mahdollisuudestaan toimijana (Nivala 2010, 21). Nuorella tulee olla kokemus siitä, että hänellä on valtaa

omassa elämässään sekä yhteisönsä jäsenenä ja näitä nuoren tulee saada harjoitella, jotta hän kasvaa vastuulliseksi aikuiseksi. Arjen toiminnan kautta nuori muodostaa identiteettiään ja osallisuutta tuottamalla tuetaan nuoren positiivisen minäkuvan kehittymistä (Partanen 2005, 13–17).

Lastensuojeluyksikössä työskentelevän ohjaajan työllä on merkitys osallisuuden edistäjänä. Lastensuojelun toimintaa ohjaavat useat lait ja säännöt. Osa koskee kaikkia, osa taas on kasvatuksellisessa tarkoituksessa tietyille nuorelle yksilöllisesti asetettu. Lastensuojelulaitoksessa tehtävän työn on oltava sellaista, että se antaa mahdollisuuden toimia tässä viitekehyksessä. Vaikka laki toimii usein rajavana tekijänä, on se myös mahdollistaja. Erilaiset lait korostavatkin osallisuuden tärkeyttä ja lastensuojelussa toimiville työntekijöille jää tehtäväksi toteuttaa sitä. Tilaisuuksia osallisuuden lisäämiseen on työntekijällä jatkuvasti. Se näkyy arjen pienissä teoissa ja jatkuvassa yhdessä olossa nuorten kanssa.

Hotari, Oranen ja Pösö (2009, 151–155) korostavat sitä, että ohjaajan rooli osallisuuden edistäjänä on äärimmäisen tärkeä ja osallisuus syntyykin juuri aikuisen ja nuoren välisessä vuorovaikutuksessa. Heidän mukaan ohjaajan tärkeä tehtävä on olla nuoren tukena sekä tiedon tuojana. Nuorten parissa työskentelevän ammattilaisen tulee kuunnella nuoren näkökulma ja keskustella asioista nuorten mielipiteitä ja ajatuksia arvostaen.

Lastensuojelun työntekijöiden tulee tehdä tavoitteellista työtä, jotta nuori saa ne tiedot ja taidot, joita hän elämässään pärjätäkseen tarvitsee. Nuori tarvitsee sekä henkistä tukea että käytännön neuvoja, sillä nuoren tulee saada tarvittava osaaminen, jotta hänellä on mahdollisuus olla osallinen yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Osallisuuden lisääminen on yksi tähän tähtäävän työn muoto. Työtä ei kuitenkaan kukaan työntekijä voi tehdä yksin, vaan tarvitaan koko työyhteisön sekä yhteistyöverkostojen yhteistä panosta. (Timonen-Kallio 2010, 15; Väliavaara 2004, 13.)

Timonen-Kallio (2010, 15) nostaa tässä yhteydessä esille myös sen, että osallisuuden edistämisestä puhuttaessa tulee ottaa huomioon nuoren ikä ja kehitystaso. Hänen mukaansa on huomioitava, millaiseen päätöksen tekoon nuori on valmis osallistumaan ja kuinka häntä voidaan siinä tukea. Esimerkiksi yhteisökokouksissa on helppo havainnoida ketkä nuorista ottavat suurempaa roolia asioita päätettäessä ja

ketkä tarvitsevat tukea mielipiteensä ilmaisuun. Nuorille on myös tarjottava erilaisia väyliä, jotta he uskaltavat tuoda ajatuksiaan muiden eteen käsiteltäviksi.

Nuorille on välitettävä tieto siitä, että ohjaaja on paikalla häntä varten ja läsnä aina kun nuori tarvitsee. Niemelän (2005, 65) mukaan nuori tarvitsee lähelleen aikuisen, jolle hän kokee olevansa tärkeä ja joka tuntee hänen hyvät puolensa. Hän nostaakin esille sen, että ohjaajan tulee löytää nuoren voimavarat ja vahvuudet sekä ymmärtää temperamentista erilaisuutta. Juhila (2006, 118–120) on kirjoittanut siitä, kuinka ohjaajan ja nuoren suhteen tulee perustua kumppanuuteen. Kumppanuus on Juhilan mukaan osallistavaa työtä, jossa nuorta tuetaan käyttämään vaikuttamismahdollisuuksiaan. Tähän päästään muun muassa dialogin kautta. Dialogi on hyvään vuorovaikutukseen perustuva vuoropuhelu, jonka kautta nuori ja ohjaaja jakavat ajatuksiaan ja kehittävät niitä yhdessä eteenpäin (Repo & Nuutinen 2003, 31–32). Osallistavalla työotteella ja dialogin kautta voidaan nuorille välittää tietoa siitä, että hänellä on päätäntävaltaa omassa elämässään ja aikuinen on hänen tukena. Tätä kautta luodaan luottamuksellista suhdetta ohjaajan ja nuoren välille. Luottamus on tärkeä elementti osallisuuden rakentumiselle.

Arki tuo eteen myös erilaisia haasteita. Sijoitetut nuoret kantavat mukanaan muun muassa kokemuksia riittämättömästä vanhemmuudesta, mielenterveys- ja päihdeongelmista ja perheväkivallasta (Heino 2007, 66; Hiitola & Heinonen 2009, 49.) Kaikki nämä edellä mainitut sekä muut lapsuuden ja nuoruuden kokemukset vaikuttavat nuoren kykyyn osallistua. Haasteen nuoren osallisuudelle aiheuttavat myös tekijät, jotka jättävät nuoren huomioimatta eivätkä anna nuorelle osallistumisen mahdollisuutta (Thomas 2002, 88). Haasteista huolimatta nuorelle on erittäin tärkeää saada osallisuuden kokemuksia ja tästä syystä osallisuuden kokemuksia vähentäviä tekijöitä tulisi pyrkiä minimoimaan. Ohjaajan ymmärrystä osallisuudesta ja omaa rooliaan sen mahdollistajana voi tukea erilaisten mallien, kuten Hartin (1992), Shierin (2001) tai Thomaksen (2002) mallien tulkinnan myötä. Niiden kautta voi määrittää oman sen hetken tilanteensa osallisuuden mahdollistajana ja pohtia, kuinka omaa ammatillisuuttaan lähtee kehittämään eteenpäin. Mallien avulla voi myös ymmärtää, mikäli on tiedostamattaan estänyt nuoria osallistumasta.

Osallisuuden eteen tehtävässä työssä on muistettava, että osallisuus on aina nuoren oma kokemus. Hotari, Oranen ja Pösö (2009, 151–155) ovat kirjoittaneet osallisuuden liittyvien tutkimustensa yhteydessä, että osallisuuden kokemus voi muodostua, vaikkei näkyvää osallistumista olisikaan. Toisaalta se voi myös heidän mukaansa jäädä syntymättä, vaikka osallisuutta nuorille pyritään mahdollistamaan.

Arjessa syntyvät osallisuuden kokemukset ovat myös osa suurempaa kontekstia. Lapsuudessa opitut asiat seuraavat nuoria elämässä eteenpäin. Myös osallisuuden kokemukset kulkevat nuoren mukana aikuisuuteen. Nivalan (2010, 20–21) mukaan osallisuus yhteisössä voi myöhemmin lisätä osallisuutta yhteiskunnassa, sillä nuoren saadessa yhteenkuuluvuudesta kokemuksia ja tullessaan kuulluksi omassa yhteisössään, saa hän kokemuksia vaikutusmahdollisuuksista. Yhteisökokous on näitä kokemuksia vahvista toimintamalli, ja Kyrönseppä sekä Rautiainen (1993, 91) sanovat sen olevan paikka, jossa harjoitellaan muun muassa oma-aloitteisuutta, osallisuutta ja vastuullisuutta. Arjessa opitut asiat saattavat siis kantaa nuorta vielä pitkään tulevaisuudessa.

7 POHDINTA

Osallisuus on käsitteenä niin monisäikeinen, että siitä puhuttaessa on kirkastettava mitä se tarkoittaa. Itse olen jakanut mielessäni osallisuuden kahteen erilliseen osaan: osallisuus omassa elämässä ja osallisuus omassa yhteisössään. Oman elämän osallisuus on oikeutta saada tietoa omaa elämää koskevissa asioissa ja oikeus päästä vaikuttamaan omiin asioihin. Osallisuus on myös sitä, että kokee tuleensa kuulluksi ja uskoo, että omilla ajatuksilla ja mielipiteillä on merkitys. Osallisuus yhteisössä on kokemus siitä, että on osa yhteisöä ja omaa vaikutusvaltaa siinä. Osallisuuden kokemus syntyy arvostetuksi tulemisen tunteesta. Osallisuus ei kuitenkaan aina ole havaittavissa, se voi olla jopa näkymätöntä: osallisuutta voi olla se, että ei osallistu. Osallisuuden merkitys jokaisessa elämän kaaren vaiheessa on tärkeä, etenkin silloin kun omaa paikkaansa yhteisössä ja yhteiskunnassa etsitään ja rakennetaan omaa identiteettiä. Osallisuuden kokemus luotsaa eteenpäin ja sen vaikutukset näkyvät vielä tulevaisuudessakin.

Toimintatutkimus on ollut itselleni uusi, mutta luonteva tapa tehdä työtä. Jos havaitsen epäkohdan, haluan kehittää toimintaa, jotta saadaan aikaan tarvittava muutos. Toimintatutkimus antoi mahdollisuuden tähän. Muutos ei kuitenkaan ollut ainoastaan arkipäiväistä muutosta, sillä rinnalla muutoksen toteuttamisessa kulki jatkuvasti reflektointi ja teoreettiseen viitekehykseen nojautuminen ja uuden tiedon hankkiminen. Prosessimainen toteutustapa antoi itselleni aikaa syventyä asioihin, toisaalta se myös haastoi etsimään uutta tietoa ja vei tällä tavoin jatkuvasti eteenpäin. Toimintatutkimuksen jatkuva, tarkka raportointi vaati opettelua.

Tavoitteenani oli toimintatutkimuksen keinoin käsitellä sitä, kuinka yhteisökokouksen kautta lastensuojeluyksikössä asuva nuori voi kokea kuuluvansa osaksi yhteisöä ja saada osallisuuden kokemuksia. Tavoitteenani oli myös määritellä osallisuuden tärkeyttä lastensuojeluyksikön nuorten arjessa sekä lastensuojeluyksikössä työskentelevän ohjaajan työn merkitystä osallisuuden edistäjänä. Koen saavuttaneeni nämä tavoitteet, sillä yhteisökokous saatiin toimimaan hyvin, vaikka se vaatiikin jatkuvaa kehittämistä ja ohjaajien panostusta. Tämän työn tekemisessä mielekkäintä oli päästä tutkimaan sitä, kuinka arjessa toteutettava käytännön työ kytkeytyy

tutkimukselliseen tietoon ja sieltä nousevat esiin ne merkitykset, jotka osoittavat arjen työn tärkeyden. Haasteena koin sen, että oma ajatukseni ja visioni opinnäytetyön ideasta ja tavoitteesta oli alusta asti selvä, mutta sitä tuli jatkuvasti selkeyttää ja luoda siitä käytännössä toteutettavissa oleva projekti. En täysin pysynyt alkupe-
räisessä aikataulussani, mikä hieman harmittaa, vaikkakin tähän vaikuttivat monet tekijät. Pidin kirjallisen työn tuottamisen tuomasta haasteesta ja koen oppineeni paljon tutkimuksellisen työtteen hyödyntämisestä.

Asiakkaan osallisuuden edistäminen lähtee ammatillisista arvoista ja perustuu eettiseen osaamiseen. Itse näen osallisuuden kokemusten syntyminen niin tärkeänä, että tulevana sosiaalialan ammattilaisena haluan käyttää osallistavaa työtettä asiakastyössä, jotta asiakkaat voivat olla vaikuttamassa itseään koskevissa asioissa. Palvelujärjestelmän näkökulmasta katsottuna asiakkaitten osallisuus tuottaa jatkuvasti sosiaalialan tarvitsemaa tietoa, jolla voidaan kehittää yhteiskuntamme palveluita ja rakenteita vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Tätä tietoutta, jota asiakkaat tuottavat osallistuessaan, tulee ammattilaisen kyetä viemään eteenpäin niin, että se voi olla osana muovaamassa palvelujärjestelmäämme.

LÄHTEET

- Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojelulta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Raportti 24/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Alkukartoituskysely. 2015. Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun ohjaajille suunnatun osallisuuteen liittyvän alkukartoituskyselyn tulokset. Henkilökohtainen tiedonanto. 20.10.2015.
- Aula, M K. 2008. Lapsiasiavaltuutetun katsaus lasten osallistumisen tilaan Suomessa. Teoksessa: Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:20, 64–69.
- Baumgarten, R. 2010. Nuorten kokous hyvänä työkäytäntönä Metsäniityn lastenkodissa. Teoksessa: I. Tanskanen & E. Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammatti-korkeakoulun oppimateriaaleja 51, 71–81.
- Coghlan, D. & Brannick, T. 2010. Doing action Research on Your Organization. London: Sage Publications Ltd.
- Hart, R. 1992. Children's Participation: From Tokenism to citizenship. [Verkkojulkaisu]. UNICEF International Child Development Centre: Italy, Florence. [Viitattu 19.1.2015] Saatavana: http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
- Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa: H. L. T. Heikkinen, H. Rovio ja L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Toinen painos: Vantaa: Dark Oy, 78- 93.
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Stakesin työpapereita 30/2007.
- Heino, T., Eronen, T. Kataja, K., Kestilä, L., Känkkänen, P., Paananen, R., Pösö, T. & Rainio, A. 2013. Suojassa, syrjässä, selvinneenä -huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa: J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa?: lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 50-68.
- Heinonen, H. 2011. Sadoissa verkoissa sukkulointia –kumppanuudet sijaishuollossa. [Verkkojulkaisu.] Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. [Viitattu 3.4.2016]. Saatavana: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sadoissa_verkoissa_sukkulointia_Kumppanuudet_sijaishuollossa.pdf

- Hiitola, J. & Heinonen, H. 2009. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 46/2009.
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4.painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 149–164.
- Itsenäistyvän nuoren roolikartta. 2008. [Verkkojulkaisu]. Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. [Viitattu 3.4.2016]. Saatavana: <http://www.vslk.fi/in-dex.php?id=21>
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Kaipio, K. 1979. Antakaa meille mahdollisuus. Johdatus nuorten yhteisökasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus.
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona: miten kirjoittajan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 185.
- Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.
- L 13.4.2007/417 Lastensuojelulaki.
- L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista.
- Lastensuojelun keskusliitto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Lastensuojelupalvelut. [Viitattu 20.1.2016]. Saatavana: <http://www.lastensuojelu.info/fi/palvelut.html>
- Lastensuojelun laatusuositus. 2014. toim. Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. [Viitattu 20.12.2015]. Saatavana: https://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7
- Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu. [Viitattu 11.4.2016]. Saatavana: www.pihakoivu.fi
- Lindfors, E. 2011. Hyvä arki lasten ja nuorten arvioimana. [Verkkojulkaisu]. Teoksessa P. Marjanen & E. Lindfors (toim.) Lapsen ja nuoren hyvä arki. [Viitattu 3.3.2016]. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 41. Helsinki: Edita

Prima Oy, 18–37. Saatavana: <https://www.laurea.fi/dokumentit/Documents/B41.pdf>

- Muukkonen, 2009. T. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa: M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4.painos. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 165-175.
- Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. 1.painos. Helsinki: Edita.
- Niemelä, H. 2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni? Teoksessa: S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry, 57–78.
- Nikkanen, M..2012. Turvallisille aikuisille. [Verkojulkaisu]. Uskomme sinuun – Usko sinäkin Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille. Pesäpuu ry & Lastensuojelun Keskusliitto. [Viitattu 1.3.2016]. Saatavana: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Us_Us_aikuis-ten_opas_netti_U.pdf
- Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa: I. Tanskanen & E. Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammatti-korkeakoulun oppimateriaaleja 51, 54–70.
- Oranen, M. 2008a. Lapsi lastensuojelussa– ehdollista osallisuutta? Teoksessa: Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirja 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:20, 98–103.
- Oranen, M. 2008b. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Partanen, I. 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä -dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Teoksessa: S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry, 7-30.

- Pelastakaa Lapset ry. 2012. Osallisuuden ohjeistus. Lapsen ääni – sinulle, joka päätät lasten asioista. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. [Viitattu 1.3.2016]. Saatavana: www.pelastakaalapset.fi/@Bin/781601/osallisuudenohjeistus.pdf
- Pesäpuu ry. 2014. Lapsia lähellä. Pieni opas lasten ja nuorten läheisille lasten suojelussa. [Verkkajulkaisu]. Jyväskylä: Lähemmäs-projekti 2014. [Viitattu 1.3.2016]. Saatavana: http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/materiaalit/lapsia_lahella_opas_web.pdf
- Raina, L. & Haapaniemi, R. 2007. Yhteisöllinen pedagogia –”...ettei tarvitse tehdä yksin.”. Tallinna: Arator Oy.
- Raunio, K. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Repo, I. & Nuutinen, T. 2003. Viestintätaito. Helsinki: Otava.
- Rouhiainen-Valo, T., Rantanen, T. Hovi-Pulsa, R. & Tietäväinen, S. 2010. Kompetenssit sosionomien (AMK ja ylempi AMK) ydinosaamisen avaajina. Teoksessa: L. Viinamäki (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010 – 2025: Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010, 9–36.
- Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. [Verkkajulkaisu]. Children and Society volume 15, 107–117. [Viitattu 19.1.2015]. Saatavana: http://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf
- Sinkkonen, J. 2010. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa: P, Kiiskinen & T. Eskelinen (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollonammattilaisille. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. Pelastakaa Lapset Ry:n julkaisusarja n:o 18.
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Valvira. 2012. [Verkkajulkaisu]. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatusta. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014. Helsinki: Valvira. [Viitattu 10.10.2015]. Saatavana: http://www.kainuu.fi/sote_paatokset/kokous/20131021-25-2.PDF
- Talentia ry. 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka – Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. [Verkkajulkaisu]. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Ammattieettinen lautakunta. Helsinki: Talentia ry. 6. painos. [Viitattu 1.4.2016]. Saatavana: http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelulaitokset. [Viitattu 20.12.2015]. Saatavana:

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijais-huollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: The Policy Press.

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa: Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51, 6-17.

Vario, P., Barkman, J., Killi, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. (toim.) 2012. "Suojele unelmia, vaali toivoa": nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6.

Välivaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus 60/1991.

LIITTEET

Liite 1. Alkukartoituskysely

LIITE 1 Alkukartoituskysely

Hyvä lastensuojeluyksikön ohjaaja

Lastensuojeluyksikkö on nuorille omalla tavallaan koti. Joillekin se on sitä hetken, joillekin ison osan lapsuutta. Asuinpaikastaan huolimatta jokaisen nuoren tulisi saada osallisuuden kokemuksia omassa arjessaan. Arki lastensuojeluyksikössä koostuu päivittäisestä toiminnasta, jonka keskiössä on nuoren kasvu ja kehitys, koulunkäynti ja vapaa-aika sekä elämä osana lastensuojeluyksikön yhteisöä. Opinnäytetyöni tarkoitus on toimintatutkimuksen kautta perehtyä nuorten osallisuuteen lastensuojeluyksikön arjessa. Näkökulmana on ohjaajien työ osallisuuden edistäjänä. Tavoitteena on perehtyä arkeen ja siinä näyttäytyviin osallisuuden muotoihin sekä pohtia sitä olisiko niitä mahdollista kehittää.

Tähän alle olen koonnut kysymyksiä osallisuuteen ja yksikön toimintaan liittyen. Toivoisin, että jokainen teistä vastaisi näihin kysymyksiin 23.8.2015 mennessä. Kysymyksiin vastaaminen sujuu helpoiten ja nimettömänä siten, että kirjaat vastauksesi suoraan kysymysten alle. Vastattuasi voit tulostaa täytetyn vastauslomakkeen ja jättää sen sijaisten lokerossa olevaan kirjekuoreen. Jos haluat kysyä jotain aiheeseen liittyen, vastaan mielelläni.

Kiitos, että osallistut!

Seinäjoella 4.8.2015

Titta Haapala-Tiainen

- 1) Mitä ja millaista mielestäsi on nuorten osallisuus lastensuojelun sijaishuollon yksikön arjessa? Mitä se on parhaimmillaan, missä on kehitettävää?
- 2) Miten osallisuus näyttäytyy tällä hetkellä oman yksikkösi arjessa?
- 3) Saako mielestäsi nuori halutessaan ääntään kuuluviin arjen kulkuun liittyvissä asioissa?
- 4) Näkyykö osallisuus tai osallistava työote työskentelyssäsi? Miten?
- 5) Mitä esteitä näet osallisuuden toteutumiseksi?
- 6) Minkä merkityksen näet osallisuudella olevan nuorelle nyt tai tulevaisuudessa?
- 7) Seuraavalla sivulla on kaavio, joka on mukailtu Shierin (2001) osallisuuden mallinnuksesta. Shier kuvaa osallisuutta viiden eri tason kautta, joissa kaikissa otetaan huomioon työntekijän valmiudet, toimintaympäristön resurssit sekä työhön velvoittavat rakenteet.

Lähde: Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. [Verkojulkaisu]. Children and Society volume 15, 111. [Viitattu 3.8.2015]. Saatavana: http://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Missä näet itsesi osallisuuden edistäjänä, kun mietit työtäsi ja osallisuuden lisäämistä nuorten arjessa? Millä kohtaa näistä viidestä tasosta olet, vai oletko jossain siellä välillä?

